

584A NIEUW KASTEEL

Kasteel van Gravin Jeanne de Merode

Boerenkrijglaan 61-63, Hollandse dreef 1-3 | 2260 Westerlo

BEHEERSPLAN

Opgemaakt door **ARAT architecten**

Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be

T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | maart 2020

Opdrachtgever | **Gemeente Westerlo**

Boerenkrijglaan 61 | 2260 Westerlo

Contactpersoon | Ghislaine De Buyst

ARAT

HOOFDSTUK 01 IDENTIFICATIE	11
01.01 SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED	11
01.02 EIGENDOM & GEBRUIK	11
01.03 JURIDISCH KADER	11
01.03.01 Gewestplan	11
01.04 GEOGRAFISCHE & STEDENBOUWKUNDIGE SITUERING	12
01.04.01 Biologische waarderingskaart versie 2 (1.4.2 - p. 24)	12
01.04.02 Boskartering (1.4.3 - p. 25)	13
01.04.03 Natura 2000 (1.4.4 - p. 25)	13
01.04.04 Overstromingsgebied (1.4.5 - p. 26)	14
01.04.05 Grondwaterdecreet (1.4.6 - p. 26)	14
01.04.06 VEN & IVON (1.4.7 - p. 26)	14
01.04.07 Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan (1.4.8 - p. 27)	15
01.04.08 BPA sportcentrum (1.4.9 - p. 28)	16
01.04.09 RUP Beeltjenspark (1.4.10 - p. 29)	17
01.04.10 Beschermd dorpsgezicht	21
01.04.11 Beschermd monument	21
01.04.12 Vaststellingen	21
 HOOFDSTUK 02 HISTORISCHE NOTA	 25
02.01 SITUERING VAN HET NIEUW KASTEEL	25
02.02 GESCHIEDENIS VAN WESTERLO	26
02.02.01 Ontwikkeling van de dorpskern	26
02.03 FAMILIE DE MERODE	29
02.03.01 De Drevenstructuur	31
02.04 PIERRE LANGEROCK - ARCHITECT EN MONUMENTENZORGER	35
02.05 ANALYSE VAN HISTORISCHE KAARTEN	37
02.05.01 Ferrariskaart (1777 - 1778)	37
02.05.02 Atlas der buurtwegen (1841)	37
02.05.03 Vandermaelen (1846 - 1854)	37
02.06 EVOLUTIE LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN (2.1.2 - p. 37)	38
02.06.01 Voor 1909 (2.1.2.1 - p. 37)	38
02.06.02 Periode 1909 - 1914 (2.1.2.2 - p. 38)	39
02.06.03 Periode 1914 - 1918 (2.1.2.3 - p. 39)	40
02.06.04 Periode 1927 - 1950 (2.1.2.4 - p. 39)	40
02.06.05 Periode 1950 - 1973 (2.1.2.5 - p. 40)	41
02.06.06 Periode 1973 - 1991 (2.1.2.6 - p. 41)	42
02.06.07 Periode 1991 - 2014 (2.1.2.7 - p. 42)	43
02.06.08 Periode 2014 - 2016 (2.1.2.8 - p. 43)	43

02.07	GESCHIEDENIS VAN HET KASTEEL EN HET PARK	45
02.07.01	Het ‘Nieuw kasteel’	45
02.07.02	De bijgebouwen	51
02.07.03	Het kasteelpark	51
02.07.04	De dreven	51

HOOFDSTUK 03 INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN		55
03.01	KASTEEL	55
03.01.01	Planindeling	55
03.01.02	Exterieur	55
03.01.03	Interieur	61
03.02	PORTIERS/CONCIERGEWONING	87
03.03	HOVENIERSWONING MET AANHORIGHEDEN	87
03.04	POMPHUIS	89
03.05	SCHAPENSTAL	89
03.05.01	Morfologische aantasting van de architectuur (3.2.1.5.1 - p. 52)	89
03.06	ANDERE	90
03.06.01	Stookhuisje (3.2.1.6 - p. 53)	90
03.06.02	Mariabeeld	90
03.06.03	Tuinmuur (3.2.2.4 - p. 57)	91
03.07	KASTEELPARK	92
03.08	OPEN VOORPLEIN (3.2.2.1 - p. 54)	93
03.09	WAARDEVOLLE BOMEN (3.2.2.2 - p. 55)	94
03.09.01	Merkwaardige bomen	95
03.10	VIJVER (3.2.2.3 - p. 56)	98
03.11	NUTSTUIN EN SERRE (3.2.2.5 - p. 58)	98
03.12	PADENSTRUCTUUR EN TOEGANGSPOORTEN (3.2.2.6 - p. 59 - 61)	99
03.13	OVERZICHTSPAN: LANDSCHAPSBEHEER KASTEELPARK	101
03.14	LIJST MET ERFGOEDKENMERKEN	102
03.15	LIJST MET ERFGOEDELEMENTEN	102
03.16	ZEN-ERFGOED	103

HOOFDSTUK 04 ERFGOEDWAARDEN		107
04.01	INLEIDING	107
04.02	ERFGOEDWAARDEN MONUMENT	107
04.02.01	historische waarde	107
04.02.02	Esthetische waarde	107
04.03	ERFGOEDWAARDEN DORPSGEZICHT	107
04.03.01	historische waarde	107

HOOFDSTUK 05 BEHEERSVISIE		111
05.01	INLEIDING	111
05.02	VISIE OP HET BEHEER	111
05.02.01	Kasteel	111
05.02.02	Bijgebouwen en park	112
05.03	BEHEERSDOELSTELLINGEN	113
05.03.01	Overzicht beheersdoelstellingen	113
05.03.02	Toelichting beheersdoelstellingen	114

HOOFDSTUK 06 MAATREGELEN		127
06.01	ANALYSE, MONITORING EN VOORONDERZOEKEN	128
06.02	NIEUW KASTEEL	129
06.02.01	Conservatie- en restauratiewerken exterieur	129
06.02.02	Conservatie- en restauratiewerken interieur	132
06.02.03	Verbeteringswerkzaamheden	132
06.02.04	Onderhoudswerken	133
06.03	HOVENIERSWONING	135
06.03.01	Conservatie- en restauratiewerken	135
06.03.02	Onderhoudswerken	135
06.04	CONCIERGEWONING	136
06.04.01	Conservatie- en restauratiewerken	136
06.04.02	Onderhoudswerken	136
06.05	POMPHUIS	137
06.05.01	Conservatie- en restauratiewerken	137
06.05.02	Onderhoudswerken	137
06.06	KASTEELPARK	138
06.06.01	Conservatie- en restauratiewerken	138
06.06.02	Onderhoudswerken	138

HOOFDSTUK 07 VOORSTEL OPVOLGING EN EVALUATIE		143
--	--	-----

HOOFDSTUK 08 BIJLAGEN		147
-----------------------	--	-----

HOOFDSTUK 09 BIBLIOGRAFIE		151
09.01	LITERATUUR	151
09.02	ARCHIEFBRONNEN	151
09.02.01	Agentschap Onroerend Erfgoed	151
09.03	ONLINE BRONNEN	151

In 2019 werd er gestart met de opmaak van het beheersplan voor het beschermde monument het Kasteel van Gravin Jeanne de Merode. Het gebied omvat het park met inbegrip van de conciërgewoning en de hovenierswoning. Het beheersplan heeft als doel een visie te vormen voor het beheer van de site voor de komende vierentwintig jaar. In het eerste hoofdstuk van het beheersplan worden de verschillende gebouwen geïdentificeerd en worden de beschermingsstatuten toegelicht. In hoofdstuk twee wordt per gebouw de korte historiek en de bouwgeschiedenis onderzocht. Hiervoor werden verscheidene archiefstukken en literatuurbronnen geraadpleegd. Tevens wordt aan de hand van historische kaarten en ander iconografisch materiaal de evolutie van het kasteel en het kasteelpark besproken. Er wordt ook aandacht geschonken aan de parkaanleg, tuinen en andere landschappelijke elementen. In het derde hoofdstuk worden de erfgoedelementen en -kenmerken van het gebouw en de omgeving geïnventariseerd, beschreven en opgelijst. Gezien het kasteel beschermd is als monument zal dit als een geheel behandeld worden waarbij zowel exterieur als interieur besproken zal worden. Na deze oplijsting worden er in hoofdstuk vier waarden toegekend aan het erfgoed, die tijdens het opstellen van de visie op het toekomstig beheer in hoofdstuk vijf gevrijwaard of aangevuld kunnen worden. In dit hoofdstuk worden tevens beheersdoelstellingen geformuleerd over welke toestand men wenst te bereiken en op welke manier. Dit leidt uiteindelijk tot een opsomming van de werkzaamheden in het zesde hoofdstuk en een lijst der werken.

Noot: bij de opmaak van dit beheersplan werd gedeeltelijk gebruik gemaakt van het beheersplan “Nieuw Kasteel” dat opgemaakt werd door Macobo Engineering in 2017. De hoofdstukonderdelen die overgenomen werden uit dit beheersplan, werden geïntegreerd in de structuur van dit beheersplan. De oorspronkelijke nummering en paginering van de hoofdstukken werd telkens toegevoegd in een **groene kleur**.

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

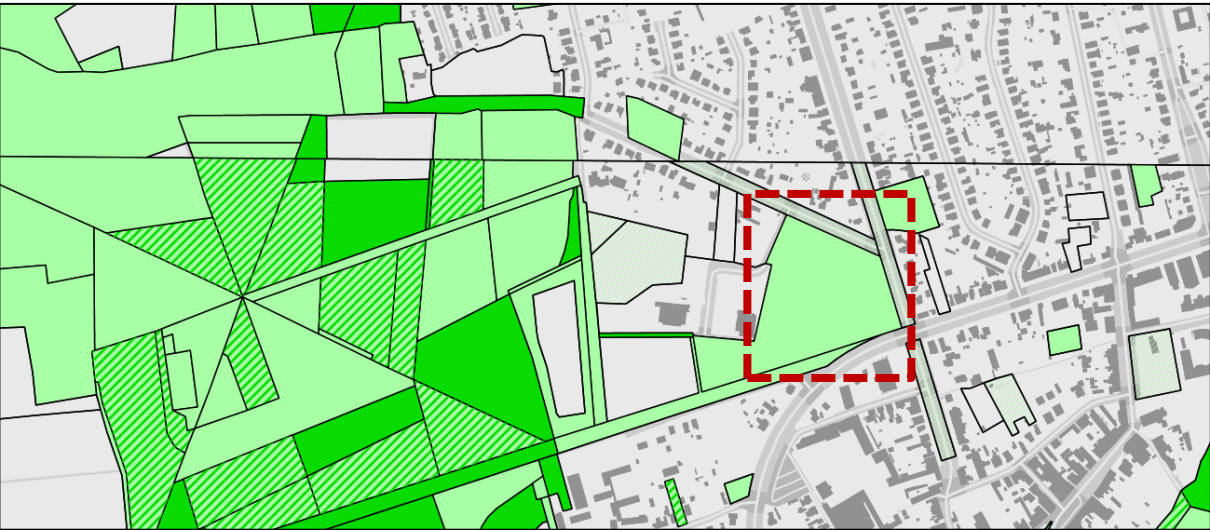
HOOFDSTUK 01

IDENTIFICATIE

01.04 GEOGRAFISCHE & STEDENBOUWKUNDIGE SITUERING

Westerlo is een landelijke gemeente met weiland, akkerland, bossen en concentraties van bebouwing: de gemeente bestaat uit vier deelgemeenten: Heultje, Oevel, Oosterwijk, Tongerlo, Voortkapel, Westerlo en Zoerle-Parwijs. Het Nieuw Kasteel bevindt zich in de deelgemeente Westerlo. De oudste kern situeert zich rond de Grote Markt. Recente uitbreidingen zijn er gekomen in noordelijke en westelijke richting. Deelgemeente Tongerlo heeft een kleine oudere kern rond de kerk die verder uitdijt naar noord en oost. In Zoerle-Parwijs werden nieuwe woonwijken gebouwd rondom de kleinschalige huisjes van het centrum, in Heultje groeide de woonkern vrij concentrisch rondom het neogotisch geheel van kerk, pastorie, parochiecentrum en school opgericht door gravin Jeanne de Merode. Verder is er landelijk gebied met verspreide bebouwing en uitgestrekte bossen voornamelijk in de omgeving van het Merodekasteel, aan de Nete en in de omgeving van de abdij van Tongerlo.

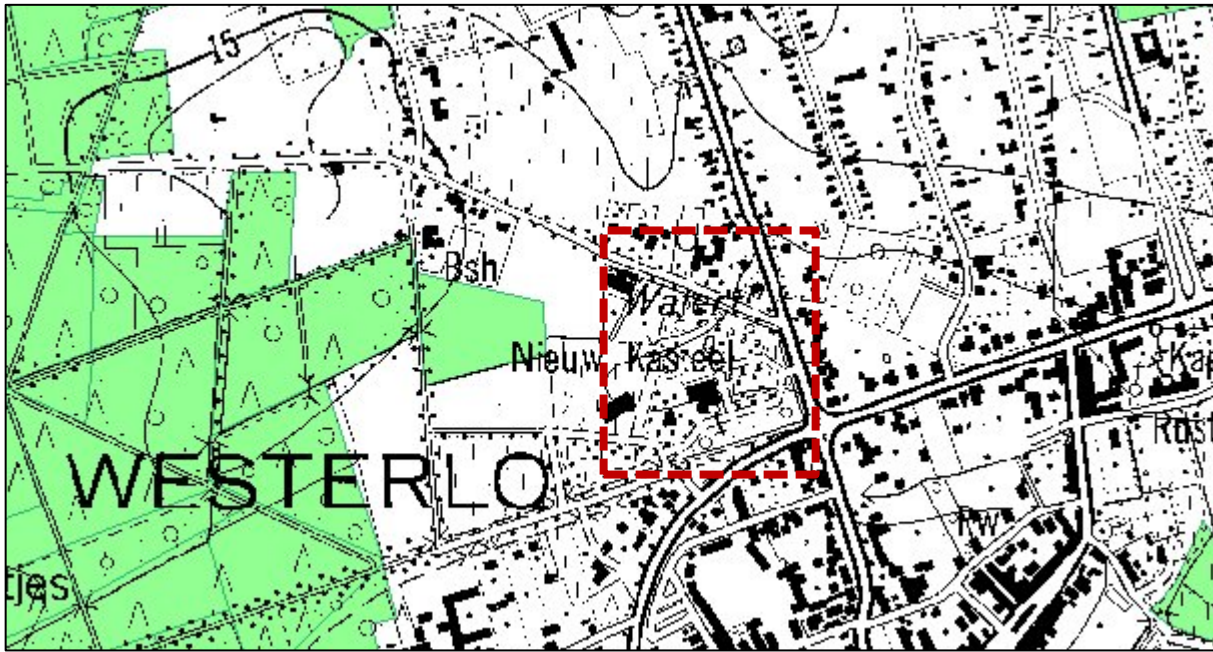
01.04.01 BIOLOGISCHE WAARDERINGSKAART VERSIE 2 (1.4.2 - P. 24)

Biologische waarderingskaart versie 2

Het kasteelpark wordt samen met de aanliggende Beeltjensdreef, aangeduid als biologisch waardevol.

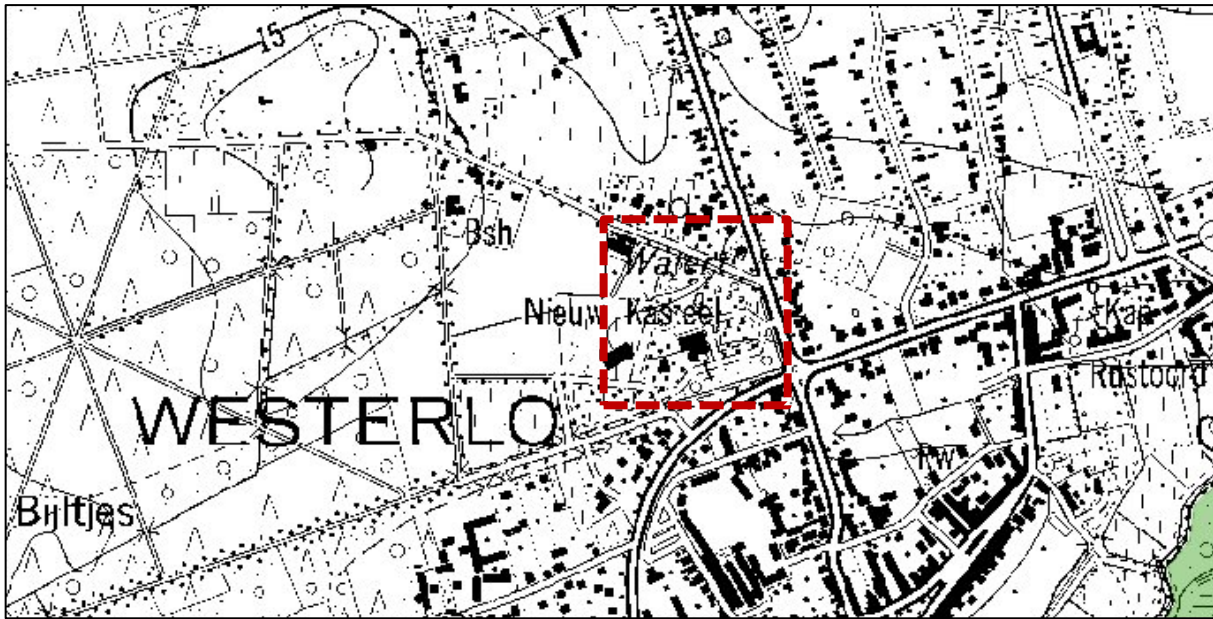
01.04.02 BOSKARTERING (1.4.3 - P. 25)

Boskartering 1990

Het projectgebied valt buiten de bosreferentielaaag.

01.04.03 NATURA 2000 (1.4.4 - P. 25)

Naturakaart 2000

Het projectgebied ligt noch in een vogelrichtlijngebied, noch in een habitatrichtlijngebied.

Overstromingskaarten

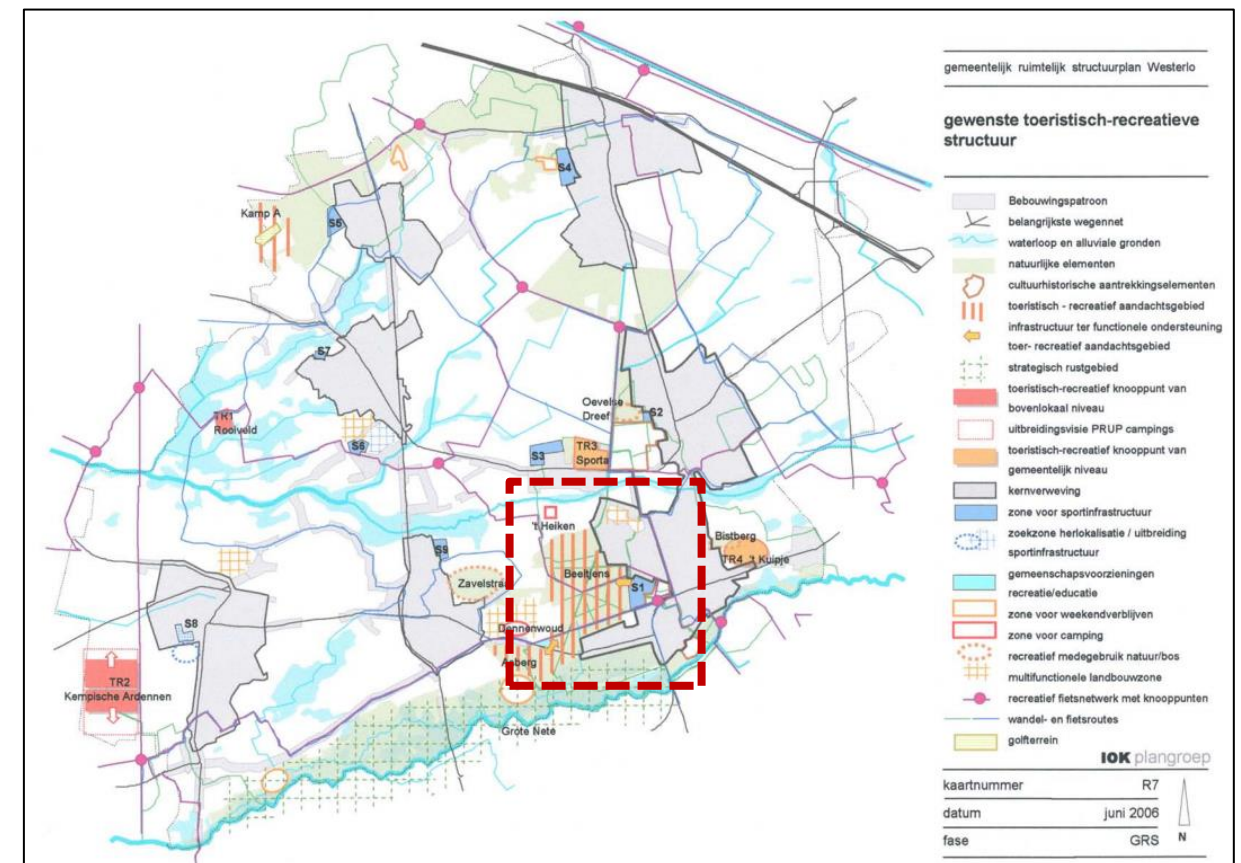
Het projectgebied ligt niet in een overstromingsgevoelig gebied.

Het projectgebied ligt niet in een waterwinningsgebied.

Het gebied grenst niet aan een GEN-zone (Grote Eenheden Natuur).

- Toeristisch-Recreatief aandachtsgebied

Bepaalde open ruimtegebieden oefenen omwille van hun rust, landschappelijk en groen karakter een aantrekkingskracht uit op recreanten. In toeristisch-recreatieve aandachtsgebieden kan recreatief medegebruik van deze gebieden met een andere hoofdfunctie aangemoedigd worden op voorwaarde dat de bijzondere waarden van het gebied niet in het gedrang komen. De hoofdfunctie van het gebied blijft evenwel nadrukkelijk behouden.

Structuurplan Westerlo: gewenste toeristisch-recreatieve structuur

- Zone voor sportinfrastructuur

Het gebied voor dagrecreatie in Westerlo wordt aangeduid als zone voor recreatieve infrastructuur. De zone is al in zijn maximale grenzen aangeduid. Deze worden gevormd door de Papedreef, de bebouwing langs de Hollandse Dreef en het kasteelpark. Daarbinnen kan een kwalitatieve ontwikkeling van sport- en recreatieve infrastructuur plaatsvinden met respect voor de landschappelijke inpassing tussen de Beeltjens en het kasteelpark en dit in antwoord op behoeften die spelen op gemeentelijk niveau. Dit kan verantwoord worden gezien de aanduiding van Westerlo als hoofddorp binnen de gemeente.

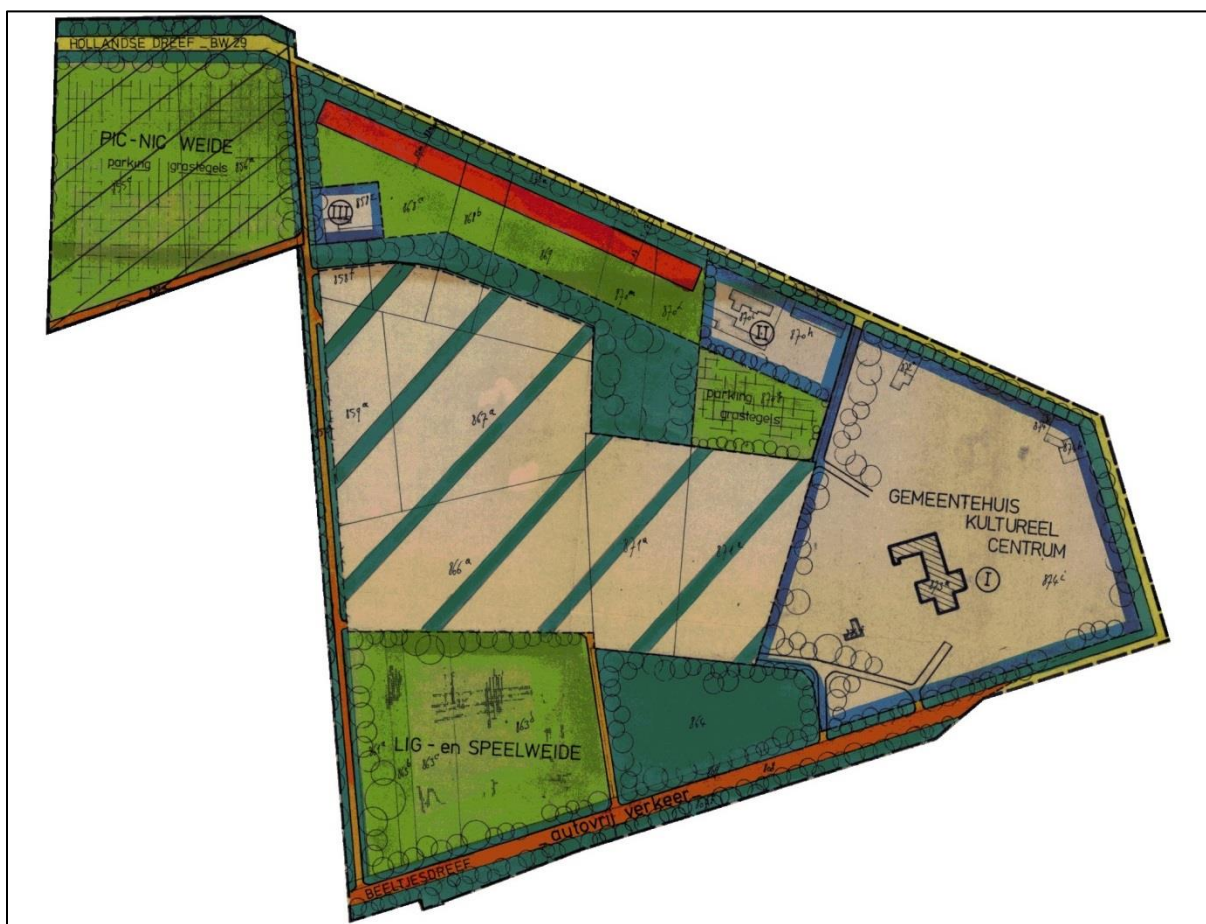
- Bakens en relictten als structurerende elementen

Alle dorpsgezichten, kerken, monumenten en historische gebouwen, kastelen en kasteelparken en lijnbakens of relictten dienen behouden te worden met respect voor hun (al dan niet cultuurhistorische) authenticiteit. De bebouwing en het landschap in de omgeving van deze karakteristieke elementen dient op een dergelijke wijze te worden vorm gegeven dat de bakens en relictten visueel gevrijwaard of versterkt worden.

01.04.08 BPA SPORTCENTRUM (1.4.9 - P. 28)

Het BPA is van toepassing buiten de contouren van het RUP m.a.w. ter hoogte van de Hovenierswoning en de omgeving van het Nieuw Kasteel.

Binnen het BPA "Sportcentrum" zijn volgende zones en voorschriften actueel:

BPA Sportcentrum 1979 – Kasteelpark rond en achter gemeentehuis

- De voorschriften voor de Hovenierswoning (Tuinierswoning) staan beschreven onder 2.02. Bouwstrook II. De gebouwen mogen slechts worden gerestaureerd indien de oorspronkelijke materialen worden toegepast en bijgebouwen nodig voor de bestemming van de zone, moeten in harmonie zijn met het bestaande. Het niet bebouwde gedeelte van het perceel dient als groene ruimte te worden aangelegd en als dusdanig gehandhaafd.

Conclusie: De bestemming van de zone van de hovenierswoning is gericht op het behoud van de functie als hovenierswoning en de daarbij gepaard gaande inrichtingen: groene nutsruimte.

- Ter hoogte van de achterliggende tuin van de hovenierswoning, is een zone voor groene parking aangeduid. Deze bestemming wijkt in belangrijke mate af van de vroegere functie. Het karakter van de omgeving van de hovenierswoning dient te allen tijde de vroegere functie(s) te weerspiegelen.
- De zone rond het gemeentehuis wordt als park maximaal behouden. Slechts 20% van de parkeerplaatsen en de toegangswegen mogen worden verhard. Door de hoge parkeerdruk zal de mogelijke parkeercapaciteit worden afgetoetst aan de geldende voorschriften.

01.04.09 RUP BEELTJENSPARK (1.4.10 - P. 29)¹

Grafische kaart RUP Beeltjenspark

Het gemeentebestuur werd eind 2008 geselecteerd om een nieuw zwembad te bouwen via het Vlaams sportinfrastructuurfonds. Hiermee wil de Vlaamse regering een inhaalbeweging inzake sportinfrastructuur creëren. Het gemeentebestuur van Westerlo was graag bereid om via deze PPSformule een zwembad te bouwen, aangezien het huidige instructiezwembad te Tongerlo dringend aan vervanging toe is.

De opdracht van het RUP bestaat er in om het bestaande BPA Sportcentrum te herzien zodat de realisatie van een zwembad en uitbreiding van de sporthal mogelijk is. Hiertoe moet de in het BPA voorziene zone voor sport, spel en recreatie worden aangepast. De zone voor 'openbare gebouwen' met het gemeentehuis en de cafetaria, zal mee opgenomen worden in het RUP kern Westerlo, dat momenteel in opmaak is.

De afbakening van het plangebied stemt deels overeen met de afbakeningslijn van het BPA Sportcentrum m.u.v. het parkdeel met het gemeentehuis (plan BPA in bijlage). Het plangebied heeft een totale oppervlakte van 107.875 m².

¹ Tekst werd geciteerd uit RUP Beeltjenspark 1.4.10, pg. 29: zwembad in Tongerlo werd ondertussen in oktober-december 2019 gesloopt.

Bij dergelijke projecten waar er ingrepen en wijzigingen in het landschap gedaan worden is het belangrijk dat de draagkracht van de omgeving niet overschreden wordt. De goede ruimtelijke ordening mag in toepassing van de algemene en de bijzondere bepalingen van dit RUP op geen enkele manier geschaad worden. Het is verder ook belangrijk dat ingrepen of wijzigingen steeds op gepaste wijze geïntegreerd worden binnen het gebied. Er wordt gestreefd naar een optimale integratie in de groene, parkachtige omgeving. Het gebied wordt gezien als een landschappelijk overgangsgebied dat ook een functionele rol vervult voor fietsers en voetgangers.

Opdat het parkgebied ruimtelijk, visueel en functioneel een samenhangend geheel vormt, is het belangrijk om bij de inrichting gebruik te maken van een eenvormigheid zoals o.a. gelijke verhardingsmaterialen, dezelfde verlichtingselementen en parkmeubilair e.d.

Hierin worden de volgende zones aangeduid:

- Zone voor gemeenschapsvoorzieningen “G”
- Zone voor Park “P”
- Zone voor groene parking
- Landschappelijk waardevolle dreef
- Verbindingen langzaam verkeer
- Ontsluitingsweg

De ontsluitingsweg voor het achterliggende parkgebied, staat aangeduid door het beschermd dorpsgezicht en dient aan te takken op de Hollandse Dreef.

Gevolgen:

De inplanting van deze ontsluitingsas zorgt voor een fysieke opsplitsing van het beschermd dorpsgezicht en een inkrimping van de hof van de hovenierswoning. De vroegere paden tussen de twee eenheden lopen het risico te verdwijnen.

De frequentie aan verkeersbewegingen en de samengaande parkeerdruk zal verhogen door de ontwikkeling van bestaande en nieuwe gemeentelijke functies achter het kasteelpark. Deze functies liggen grotendeels in de zichtas tussen Nieuw Kasteel en het sterbos en zorgen voor een mogelijke visuele barrière.

- Bestaande gebouwen, constructies of inrichtingen in afwijking van de stedenbouwkundige voorschriften van het RUP

Bestaande vergunde gebouwen, constructies, inrichtingen e.d. voldoen niet steeds volledig aan het RUP en de bijhorende stedenbouwkundige voorschriften. Bestaande vergunde of vergund geachte gebouwen, constructies en voorzieningen in afwijking van de voorschriften van het RUP kunnen behouden blijven voor zover ze binnen hun bestaande configuratie en afmetingen in standgehouden of verbouwd worden. Bij uitbreiding of nieuwbouw dienen de nieuwe voorschriften gerespecteerd te worden.

- Archeologie

Het plangebied heeft archeologisch ongekend potentieel. Daarom is een archeologisch vooronderzoek aangeraden. In overeenstemming met het geldende decreet en de uitvoeringsbesluiten houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, dient voorafgaandelijk contact opgenomen te worden met het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed zodat de nodige stappen voor een archeologisch vooronderzoek kunnen georganiseerd worden en tijdens de geplande werken controles kunnen uitgeoefend worden op eventuele archeologische vondsten.

- Waterhuishouding

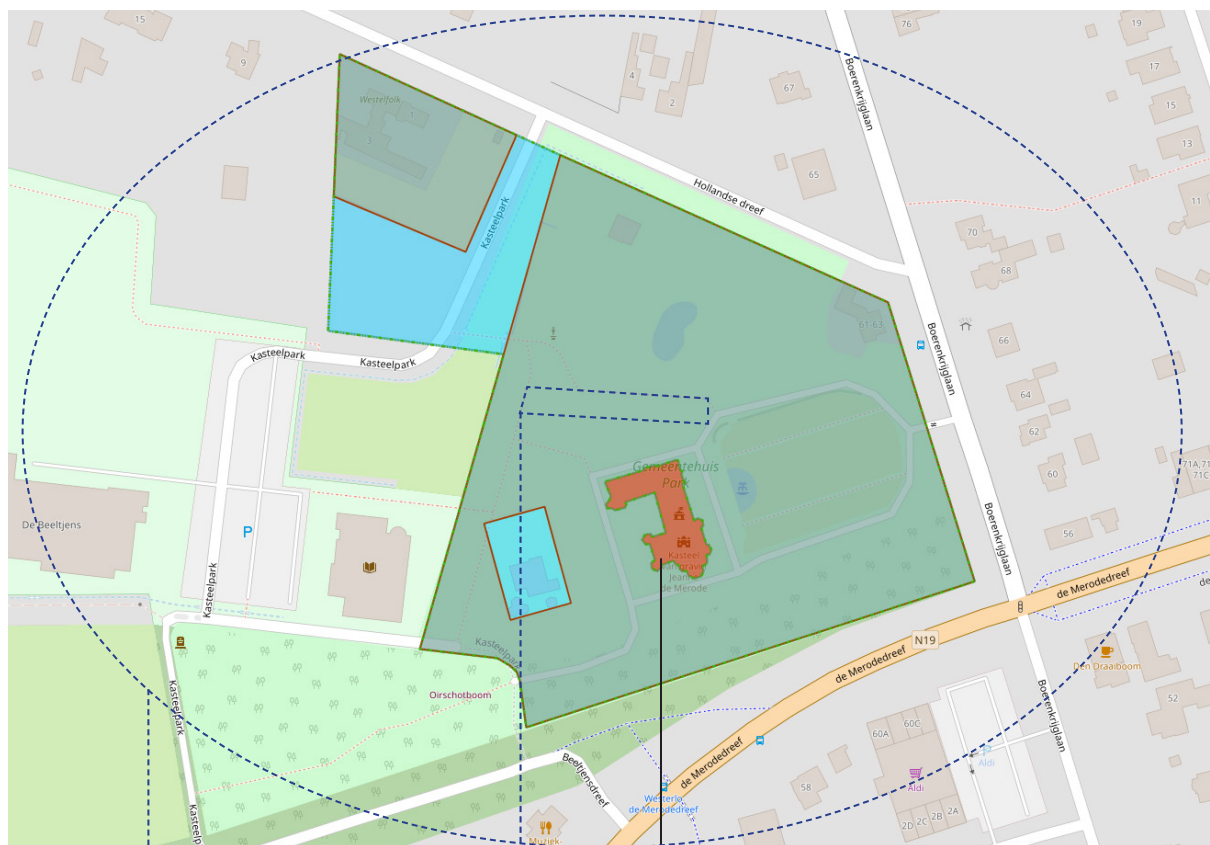
Wat betreft het aspect infiltratie: de aanvraag moet voldoen aan de gewestelijke stedenbouwkundige verordening m.b.t. hemelwaterputten; Vlarem II m.b.t. afvoer hemelwater; waterbeleidsnota en bekkenbeheersplan.

- Duurzaam en energie-efficiënt bouwen

In functie van zuinig ruimtegebruik moet de voetafdruk van de bebouwing en verharding beperkt worden.

- Materialen

De keuze voor materialen moet gebaseerd zijn op duurzaamheid en een optimale integratie in een groene en parkachtige omgeving. De gevel- en dakmaterialen moeten in harmonie zijn met de omgeving en moeten zowel esthetisch als duurzaam zijn. Het materiaal- en kleurgebruik moet ingetogen en onopvallend zijn in functie van de integratie in een groene en parkachtige omgeving.

Vastgesteld bouwkundig erfgoed
Bouwkundig erfgoed - elementen
Beschermd monument

Landschappelijk erfgoed - elementen

Vastgesteld landschapsrelict
Landschappelijk erfgoed - gehelen

01.04.10 BESCHERMD DORPSGEZICHT

Het park rond het gemeentehuis, met inbegrip van de boswachterswoning en de hovenierswoning, is beschermd als dorpsgezicht. Het als monument beschermde gemeentehuis maakt geen deel uit van het beschermde dorpsgezicht.

De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML) bracht een advies uit waarbij de historische waarde als volgt werd gemotiveerd: “parkaanleg die tot het oorspronkelijke ontwerp behoort”.²

01.04.11 BESCHERMD MONUMENT

Het gemeentehuis van Westerlo, oorspronkelijk het kasteel van gravin Jeanne de Merode of het ‘Nieuw Kasteel’ genoemd, is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de historische en de esthetische waarde.

01.04.12 VASTSTELLINGEN

(1) Vastgestelde landschapsatlasrelicten

Het gebied De Grote Nete van Zammel tot Zoerle, Beeltjens en de depressie van Goor-Asbroek is vastgesteld in de landschapsatlas als ankerplaats.

(2) Vastgesteld bouwkundig erfgoed / bouwkundig erfgoed - elementen

Het kasteel met neotraditionele inslag, opgericht in 1909-1911 naar ontwerp van P. Langerock, omliggend gemeentepark tussen de Boerenkrijglaan, de Hollandse dreef en de de Merodedreef, is vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 29/03/2019.

(3) Landschappelijk erfgoed - elementen

Het kasteelpark Jeanne de Merode is een gemeentelijk openbaar park, rond 1910 als kasteelpark met boomgaard en moestuin aangelegd bij een neogotisch kasteel van architect Pierre Langerock.

Ten noorden van het kasteel Jeanne de Merode loopt een dreef van opgaande kastanjes, de zogenaamde kastanjedreef. Vermoedelijk gaat het om een afwisselende aanplant van rode bastaardpaardenkastanje en witte paardenkastanje. De dreef maakt deel uit van het vroeg 20ste-eeuwse park dat aangelegd werd in opdracht van gravin Jeanne de Merode. De bomen hebben stamomtrekken tussen de 180 en 250 cm.

(4) Landschappelijk erfgoed - gehelen

Het parkgebied is deel van de aanduiding als vastgesteld landschapsatlasrelict ‘Grote Nete van Zammel tot Zoerle, Beeltjens en de depressie van Goor-Asbroek’. Deze vaststelling is geldig sinds 04-02-2014.

² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/4624>.

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 02

HISTORISCHE NOTA

02.01 SITUERING VAN HET NIEUW KASTEEL

Het Nieuw Kasteel werd gebouwd door de rijke, adellijke familie de Merode. De uit West-Duitsland afkomstige familie de Merode verwierf reeds in de 15de eeuw de macht over de heerlijkheid Westerlo-Herselt en vestigde zich in het kasteel de Merode. De familie is sterk geworteld in de omgeving van Westerlo. Vele elementen in het landschap refereren vandaag nog steeds naar de eeuwenlange aanwezigheid van de familie de Merode. Zo waren zij verantwoordelijk voor de aanleg van verschillende dreven in de 18de eeuw, waaronder de Beeltjensdreef uit 1721 die het park langs de zuidzijde afbakent. De aanleg van dreven met stervormig patroon ten westen van het kasteel van Jeanne de Merode dateert uit dezelfde periode.

afb. 3: Portret van Gravin Jeanne de Merode (1853-1944) © Archief gemeente Westerlo

In 1909-1911 liet gravin Jeanne de Merode (°1853 – †1944) een nieuw ‘de Merode’ kasteel, ook wel gekend als ‘Nieuw Kasteel’, oprichten op een trapeziumvormig perceel grenzend aan de Boerenkrijglaan, Hollandse dreef en de Beeltjensdreef (deels de Merodedreef). Het neogotisch ontwerp was van de hand van architect Pierre Langerock (°1859 – †1923) en was geïnspireerd op een gevel van de nabijgelegen Abdij van Tongerlo. Het landhuis was gelegen op een domein van op dat moment 6,65 hectare. Bij haar overlijden liet de gravin het kasteel na aan de zusters augustinessen die er een rusthuis voor priesters inrichtten.

Sinds 1973 doet het gebouw dienst als gemeentehuis van Westerlo en het omringende kasteelpark is als gemeentepark in gebruik. De gronden ten westen van het kasteel zijn door de gemeente aangewend voor de inplanting van een sporthal en bibliotheek met parking. Aan de achterzijde van het gemeentehuis werd een cafetaria met petanquebaan en fietsenstalling opgericht (op de locatie van de vroegere schapenstal).³

afb. 2: Het Nieuw Kasteel niet lang na de oplevering: te zien aan de grootte van de bomen die aangeplant waren in het park © Delcampe

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Kasteelpark Jeanne de Merode [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134018> (Geraadpleegd op 21-06-2019).

02.02 **GESCHIEDENIS VAN WESTERLO**

02.02.01 ONTWIKKELING VAN DE DORPSKERN

Westerlo is een gemeente⁴ met de Grote Nete als zuidgrens, ten zuidoosten van Herentals (Morkhoven, Noorderwijk), ten zuiden van Olen, ten westen van Geel, ten noorden van Herselt en Hulshout en ten oosten van Wiekevorst. Beboste gemeente met naast het centrum (ten zuidoosten, 879 hectare, 3.759 inwoners) de dorpen Voortkapel (ten westen, 545 hectare, 2.490 inwoners), Heultje (ten zuidwesten, 1.257 hectare, 3.792 inwoners) en de tot 1971 zelfstandige gemeenten Zoerle-Parwijs (ten zuiden, 151 hectare, 1.859 inwoners) en Tongerlo (ten noordoosten, 4.685 inwoners) met het dorp Oosterwijk (ten noordwesten, 2.051 inwoners) 2.041 ha groot; totale oppervlakte: 4.873 ha, totaal aantal inwoners: 18.636 (01/01/2000).⁵

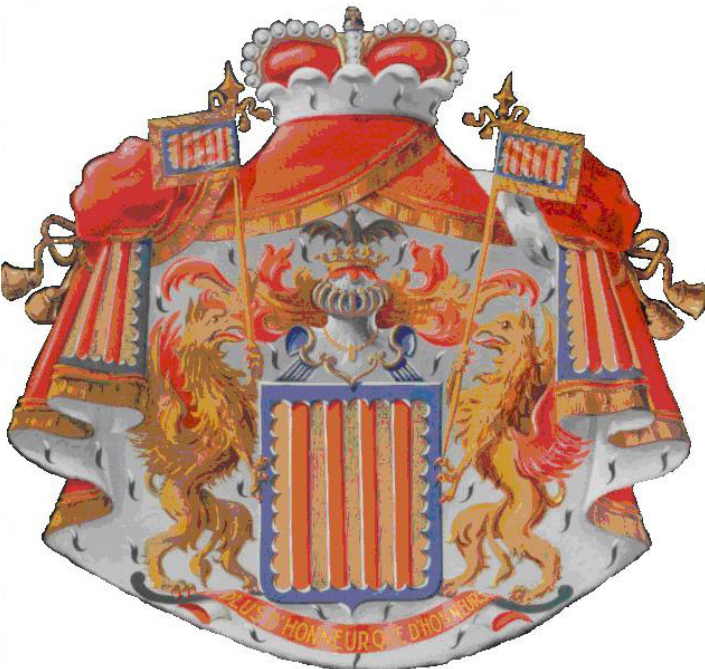
De archeologische vondsten van 1870, namelijk preromeins vaatwerk en enkele lijkurnen, aan de Asberg zijn te beperkt om te spreken van een prehistorische woonsite. De dorpskom met driehoekige aanleg en het suffix -lo wijzen op een vroegmiddeleeuwse oorsprong als “driesdorp” aan de noordzijde van de vallei van de Grote Nete. Einde 10de eeuw - begin 11de eeuw droeg Ansfried een grootgrondbezitter uit de keizerlijke kringen en van 995 tot circa 1007 bisschop van Utrecht, zijn bezittingen te Westerlo en omgeving over aan het Sint-Maartens- en het Sint-Salvatorkapittel van zijn bisschopsstad, respectievelijk zogenaamd Domkapittel en Oudmunster. Wegens het tekort aan bronnenmateriaal is het niet achterhaald hoe de beide kapittels hun verafgelegen gebieden beheerden of hoe ze de pogingen tot usurpatie door andere machtige personen en instellingen vrijdelden in de periode van begin 11de eeuw tot midden 13de eeuw.

Vanaf de 13de eeuw, bevestigd in een akte van 1247, hoorde Westerlo en omgeving in erfpacht aan de familie van Wesemael. Wegens zijn vermeende onwettige geboorte, doch vermoedelijk ook om financiële redenen, werd Westerlo onttrokken aan Jan II van Wesemael en toegewezen aan Rijkaard II de Merode (1429), een zoon van Rijkaard I en Margaretha van Wesemael. De machtswisseling werd lange tijd betwist en kende diverse verwikkelingen waarbij zowel de kapittels van Utrecht, Karel de Stoute en de families de Croy en Humbercourt, heren van Brimeu betrokken waren. Het pleit werd uiteindelijk in 1482 door de Soevereine Raad van Brabant beslecht ten voordele van de familie de Merode, volgens H. Vanoppen bevestigd door een overeenkomst en het huwelijk van Jan VII de Merode met Lamberte de Brimeu (1488).

Volgens T. Kappelhof echter was Westerlo-Olen in 1488 nog in het bezit van Adriaan de Brimeu en is in 1517 alles overgegaan in het bezit van de

afb. 4: Het kasteel van de familie de Merode: waterkasteel met donjon © Photo news via www.detijd.be

afb. 5: Wapenschild van de familie de Merode © Archief gemeente Westerlo

Merode. Door het afkopen van alle rechten van de Utrechtse kapittels werd het, in oorsprong uit het Rijnland afkomstige, geslacht de Merode vanaf 1617-1620 tot op het einde van het Ancien Régime volle eigenaar van Westerlo dat in 1626 door Filips IV verheven werd tot markizaat.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd het dorp meermaals verwoest onder meer door brand in 1573 en in 1579, 1583, 1591 en 1592 bij gevechten tussen Staatsen en Spanjaarden. Door de invloed van Jozef-Emmanuel Van Gansen en Albert Meulemans, inwoners van Tongerlo, was Westerlo in 1798 betrokken bij de Boerenkrijg en werd het kasteel korte tijd bevrijd. Evenals tijdens het Ancien Régime, de Franse en de Hollandse Tijd bleef de lokaal en nationaal politiek actieve familie de Merode, vanaf 1930 met prinselijke titel, na de Onafhankelijkheid belangrijk voor de dorpsgeschiedenis.

Ook het uitzicht van de gemeente werd door de familie de Merode beïnvloed, onder meer door de inplanting van het waterkasteel met donjon (Polderstraat nummer 51), de aanleg van de dreven om en rond Westerlo door Jan-Filips-Eugeen de Merode (1674-1732) in het eerste kwart van de 18de eeuw en de bijdrage van gravin Jeanne de Merode (1853-1944) bij de aanleg van het dorpscentrum van Heultje (eind 19de eeuw - begin 20ste eeuw) en de oprichting van het neogotische “Nieuw Kasteel” (1901-1911), het huidige gemeentehuis.

In het gerechtelijke vlak behoorde Westerlo tijdens de Middeleeuwen tot de meierij Geel in het markgraafschap Antwerpen. De schepensbank, vermeld vanaf 1264, ging voor burgerlijke zaken ten hoofde bij de rechtbank van de Bijvang van Lier en voor criminele zaken bij deze van Zandhoven.

De kerkelijke rechten van het goed gingen eveneens van bisschop Ansfridus naar de Utrechtse kapittels en vervolgens naar Arnold van Wesemael. Arnold II stond in de tweede helft van de 13de eeuw zijn rechten af aan de abdij van Tongerlo, maar behield de tienden. In de 19de eeuw werden nieuwe parochies opgericht in de dorpen Voortkapel (1842) en Heultje (1895).

Door de wet van 17 juli 1970 werden Westerlo, Tongerlo en Zoerle-Parwijs één gemeente en werd er grondgebied geruild met de gemeenten Herselt, Olen en Westmeerbeek.

Omwille van zijn mooie natuur met waardevolle gebieden als de Kwarekken, de Beeltjens en de Asbergduinen en door de aanwezigheid van het waterkasteel de Merode, het Nieuw Kasteel en de abdij van Tongerlo wordt Westerlo in toeristische publicaties doorgaans vermeld als “De parel van de Kempen”. De inplanting van de talrijke dreven, meestal met aan beide zijden een dubbele rij beuken, eiken of linden, gaat terug tot begin 18de eeuw en gebeurde ondanks protesten van andere grondeigenaars zoals de abdij van Tongerlo vanaf circa 1710 op initiatief van Jan-Filips-Eugeen de Merode. Een eerste dreef verbond Westerlo in 1710 met Tongerlo, in 1711 gevolgd door een verbinding met Geel. Het belang van de indrukwekkende Beeltjensdreef is duidelijk af te lezen op de Ferrariskaart: een lange dreef van aan de Huypensberg naar de banmolen van de Asberg. De aanleg van deze dreef en de aansluitende bebossing werd gestart in oktober 1721. Uit een vergelijking van de Ferraris-(1771-1777) en de Vandermaelenkaart (1854) blijkt hoe het “stersysteem” met dreven van de Beeltjensbossen nadien nog uitgebreid werd door aankoop van gronden. Het uitzicht van dit landschap werd gewijzigd door de aanleg van de “ring” (zie de Merodedreef) rond Westerlo waarbij onder meer de Zammelsedreef nagenoeg verdween.

Op de kernen van Westerlo, Tongerlo en Zoerle-Parwijs na bleef het grondgebied grotendeels onbebouwd tot in de 20ste eeuw (zie Ferraris- en Vandermaelenkaarten). In de kernen doorgaans kleinschalige arbeiderswoningen van één, één en een halve of twee bouwlagen. Op de Grote Markt iets meer prestigieuze 19de-eeuwse huizen met soms een oudere kern. Daarnaast verspreide hoevebouw van kleinschalige langgestrekte hoevetjes in geleemde vakwerkbouw of baksteen uit de 19de eeuw en de 20ste eeuw. Voorts majestueuze inplanting van het Merodekasteel, het Nieuw Kasteel, de abdij van Tongerlo en het kasteel de Meeûs d'Argenteuil.⁶

⁴ De informatie werd overgenomen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed, zie: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14087>.
⁵ 20 jaar later telt Westerlo meer dan 25.000 inwoners.

⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14087>

afb. 10: Postkaart met kasteel van Rixensart © Delcampe

afb. 11: Postkaart met standbeeld van graaf de Merode in Brussel © Delcampe

afb. 9: Monument van graaf de Merode op het marktplein in Westerlo © gemeente Westerlo

afb. 6: Portret van Charles Antoine de Merode (1824 - 1892), de vader van Jeanne

afb. 7: Doodkaart van gravin Jeanne de Merode © Archief gemeente Westerlo

afb. 8: Obiit van gravin Jeanne de Merode © Archief gemeente Westerlo

02.03 FAMILIE DE MERODE

De familie de Merode heeft een grote invloed gehad op de ontwikkeling van Westerlo en omgeving. Dit eeuwenoude adellijke geslacht, ook ‘van Merode’ en ‘von Merode’ genaamd, is oorspronkelijk afkomstig uit het Rijnland en is verspreid in België, Nederland en Duitsland. In België zijn ze al 500 jaar gevestigd in Westerlo. Sinds 1930 heeft de familie de titel van prins(es) gekregen in België omwille van hun verdiensten voor de Belgische onafhankelijkheid 100 jaar eerder. Het wapenschild van het Huis Merode bestaat uit een gouden achtergrond met vier palen van keel op een veld van goud en met een gelobte azuren zoom. Hun wapenspreuk is ‘Plus d’honneur que d’honneurs’ of ‘Meer eer dan eerbetoen’, geschreven in goud op een losse band van keel.

Graaf Charles Antoine de Merode (1824 - 1892) was burgemeester van Westerlo en in deze hoedanigheid ijverde hij voor betere levensomstandigheden voor de inwoners van zijn gemeente. Zo zette hij het proces in gang dat van de woonkern Heultje in de gemeente Westerlo, een aparte parochie maakte met eigen kerk en sociale en parochiale infrastructuur. Hiervoor werd hij geëerd met de keuze voor Sint-Carolus Borromeus als patroon van de parochie.⁷

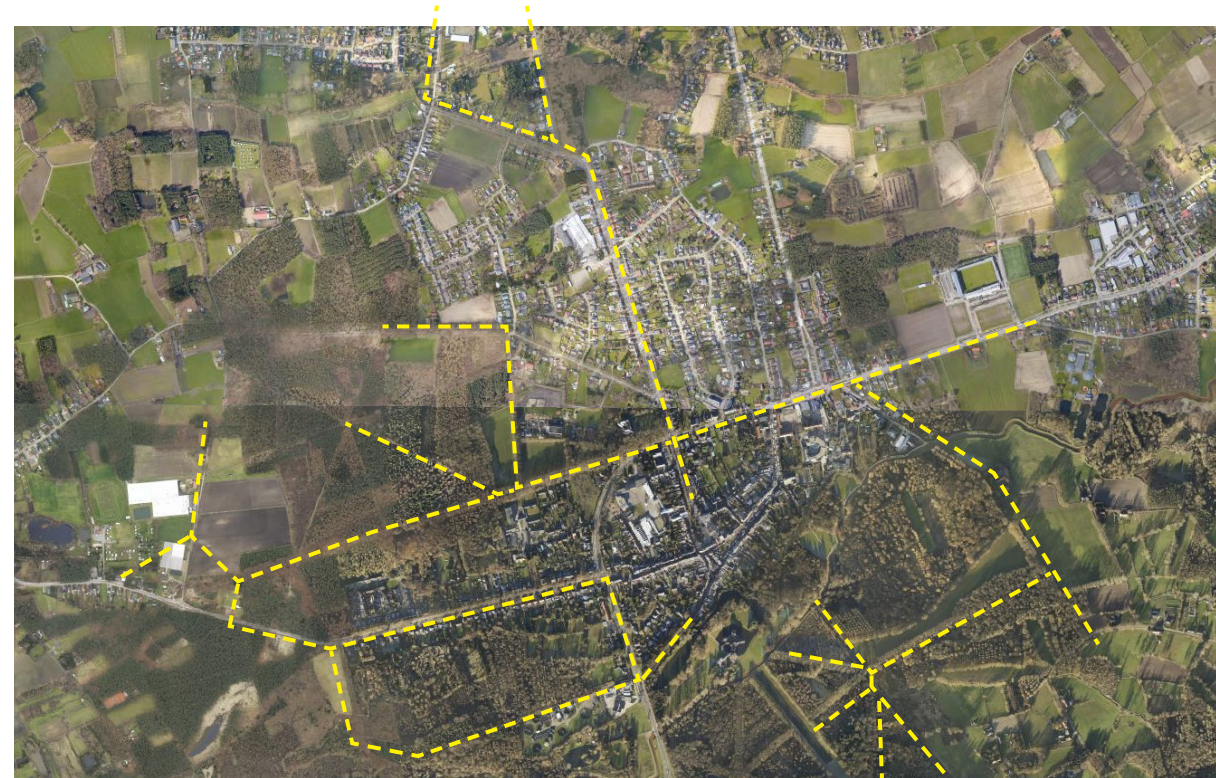
Zijn dochter Jeanne de Merode (1853 - 1944) zette zijn werk voort als mecenas voor de nieuwe parochie en steunde gedurende heel haar leven allerlei maatschappelijke initiatieven. Zij zou in het begin van de 20ste eeuw het Nieuwe Kasteel laten bouwen.

Naast Jeanne hadden Charles Antoine en zijn echtgenote Marie-Nicolette Augustine nog twee kinderen: Alix en Henri. Terwijl haar zuster naar Frankrijk verhuisde, bleef haar broer Henri in Westerlo en verdiende zijn sporen in de Belgische politiek, onder andere als burgemeester van Westerlo en later als minister van Staat. Hij kreeg een monument op de Grote Markt te Westerlo dat ontworpen was door Joseph Diongre en uitgevoerd door Jacques De Lalaing.⁸

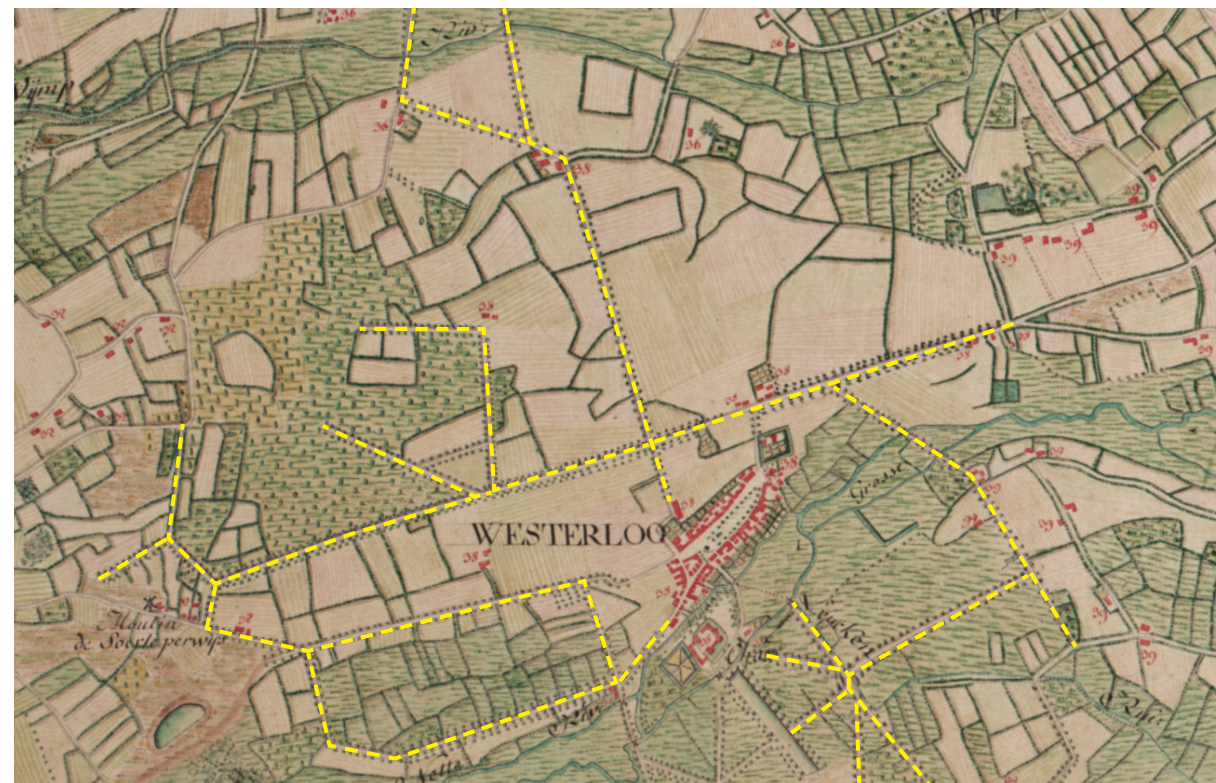
Bij de oprichting van de nieuwe parochie hoorde ook een eigen kerk die ontworpen zou worden door Pierre Langerock, de ‘huisarchitect’ van de familie de Merode. De voorbereidingen voor de bouw van de eigen kerk waren nog niet rond bij de onafhankelijkheid en in afwachting van het ontwerp van Langerock werd er een noodkerk ingericht in één van de klaslokalen van de gemeenteschool. Naast de bouw van de kerk werden er nog inspanningen geleverd door de familie de Merode in de ontwikkeling van het dorp: met haar financiering en visie zorgde gravin Jeanne de Merode (1853-1944) voor de vormgeving van de huidige dorpskern. De stedenbouwkundige ontwikkeling van Heultje kadert in het concept van een ‘stichtingsdorp’ dat onder impuls van één mecenas tot stand kwam.

Maar Charles Antoine de Merode was met zijn inspanningen voor Heultje niet aan zijn proefstuk toe: In 1857 werd de nieuwe parochie Blauberg, bij Herselt, opgericht waar bij Charles nauw betrokken was. Zijn dochter zou ook hier zijn werk verderzetten en dit hield voornamelijk in dat ze de parochie van liefdadigheidswerk voorzag voor de armsten uit het dorp. Zo betaalde zij de jurken en kostuums van de plechtige communicanten in het dorp indien de ouders dit niet konden betalen. Ook financierde zij gedeeltelijk de bouw van een meisjesschool door de schenking van bouwgrond voor het hoofdgebouw en ze kwam tussen in een deel van de kostprijs voor de bijgebouwen.⁹

⁷ 100 Kasteel Gravin Jeanne de Merode, Gemeentehuis Westerlo: 98.
⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Monument Graaf Henri de Merode [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/214972> (geraadpleegd op 11 februari 2019).
⁹ 100 Kasteel Gravin Jeanne de Merode, Gemeentehuis Westerlo: 101.

afb. 12: Luchtfoto van de omgeving rondom het kasteel, 2013 - 2015 met aanduiding van de dreven die op de Ferrariskaart ingetekend werden: vele wegen in het centrum van Westerloo bestaan reeds sinds de 18de eeuw © Geopunt

afb. 13: Luchtfoto van de omgeving rondom het kasteel, 2013 - 2015 © Geopunt

02.03.01 DE DREVENSTRUCTUUR

In navolging van de abdij van Tongerlo, die sinds het begin van de 17de eeuw gestart was met de aanleg van bossen en dreven in stervormige patronen, startte veldmaarschalk Jean-Philippe-Eugène de Merode (1674-1732) vanaf 1710 met de aanleg van rechte dreven over heel het grondgebied van de Heerlijkheid Westerloo.

De markies had het recht om dreven aan te leggen op basis van een ordonnantie van 3 februari 1570 die hem het recht gaf om nieuwe wegen aan te leggen wanneer de bestaande wegen smal en quasi onbruikbaar waren. Deze nieuwe wegen moeten recht zijn en geflankeerd door bomen en een gracht langs beide zijden. Volgens dit document moest de heer de wegen ook egaliseren en bruggen bouwen voor de zijwegen en waterlopen (Vleugels J., 1998).

In 1710 stelde de markies zelf vast hoe slecht de wegen in zijn markiezaat erbij lagen en begon hij met de aanleg van dreven over heel zijn grondgebied.

Het aanleggen van de dreven gebeurde op een korte periode (1710 tot circa 1725) en kostte 40.000 florijnen, een gigantisch bedrag. De aanleg ging dan ook gepaard met heel wat moeilijkheden. Veel gronden van particulieren moesten gekocht of geruild worden en ook het rechte trekken en egaliseren van de oude kromme wegen met gaten en bulten was geen sinecure. Daarnaast kon hij weleens problemen hebben met het weer en met het bekomen van zijn planten. Er werd onder andere plantgoed van eik, beuk, linde en berk gebruikt. (Vleugels J., 1998)

Uit zijn mémoires blijkt dat hij deze liet aanleggen, ‘niet alleen om de wrevel die het nietsdoen opwekt af te houden, maar ook om voor zijn nakomelingen de uitgaven en de schulden te compenseren die hij had moeten maken voor zijn processen, voor zijn bevordering en voor het dienen van zijn meesters. Het was ook zijn bedoeling om voor zijn afstammelingen de tegenslagen te vergoeden die hij tijdens zijn leven meegemaakt had, zoals bijvoorbeeld de uitgaven van zijn arme moeder, zijn verliezen in het bombardement van Brussel, in zijn veldtochten en in zijn reizen.’ (Vleugels J. 1998).

De dreven bestonden meestal uit drie rijen bomen, voornamelijk eiken en beuken, en een gracht langs weerszijden van de wegzate. De gangen tussen de dreven werden verhuurd om het vee te weiden en voor gebruik van het snoeisel. Al het hout en snoeisel dat op de grond lag was voor de pachter. Men mocht echter geen hout kappen en men mocht er nog geen hout uithalen vooraleer er iemand geweest was om in verhouding tot de hoeveelheid hout de prijs te bepalen. Uit een document van het jaar 1792 blijkt immers dat de graaf het sleunsel verkocht. Af en toe werden ook bomen geveld voor het uitvoeren van reparatiewerken. (Vleugels J., 2001). Wanneer een dreef kaprijp was, werd de volledige dreef gekapt voor de houtopbrengst en heraan geplant. Uit een figuratieve kaart uit 1787 blijkt dat het grootste deel van de dreven in Westerloo tussen 1780 en 1788 opnieuw werd aangeplant. Bij de heraanleg van de wegen in de 20ste eeuw werden de meeste dreven gekapt en niet of slechts met een enkele dreef heraan geplant. De verbinding tussen het kasteel van Westerloo en de abdij van Tongerlo werd als eerste van vele dreven gerealiseerd in 1710-1711.

De dreef naar Zammel of Geel, op dat moment lopende ter hoogte van de huidige Merodedreef tussen de Biest en de kapel van de Huypensberg, werd aangelegd in 1711 en beplant met 6 rijen eiken en beuken. Het gedeelte tussen de Biest en de dreef naar Tongerlo werd vervolledigd in 1715. In 1722 werd in het verlengde van deze dreef de Beeltjensdreef aangelegd, die op dat ogenblik ook de naam gaf aan heel het tracé gaande van Zoerle tot Zammel. De lopen tussen de dreef werden verpacht om vee te beweiden zoals blijkt uit een 18de-eeuws archiefstuk: ‘Het 1e deel der Beijltjens dreve beginnende van den Huijpsenbergh tot aen de Tongerlo Dreve te bewijden op conditie van de beesten int seel te houden soo daniglijk dat sij aen de geleende goederen geene schaede toebrengen.’ (AR, FAMW, 34/1, 2366). Deze dreef verdween bij de aanleg van de ‘ring’ rond Westerloo in de eerste helft van de jaren 1970, waarbij wel het tracé van de dreef, ondertussen de Merodedreef genaamd, behouden bleef, maar de flankerende bomen eraan moesten geloven.

Het kasteelpark ten zuiden van de Grote Nete werd aangelegd in 1711. Op een figuratieve kaart waarop de spiegelvijver met flankerende dreven getekend staat, staan ook al de plannen voor de ‘Hooge Dreef’ ten zuiden van het park, de ‘Lange dreef’ ten oosten van het park, de ‘Nieuwe Kaaibeekdijk’ tussen de Kaaibeekhoeve en de Varendonksesteenweg (het gedeelte

afb. 14: De Beeltjes © Kempens Landschap

afb. 15: De drevenstructuur van Westerlo © Het Nieuwsblad

tussen de hoeve en de dreef naar Geel bestond toen al) en de ‘Dreve door de Swaendoncken’, die de Lange dreef en de Kaaibeekdijk met elkaar verbindt, afgebeeld. Deze werden vermoedelijk kort nadien aangelegd. In 1786 werd de Kaaibeekdijk heraangeplant en bedroeg deze een oppervlakte van 2 dagmalen en 70 roeden. Waarschijnlijk is hier sprake van een ‘dijk’, omdat het wegdek opgehoogd werd, vermoedelijk omdat deze dreef gelegen was tussen de natte valleigronden. De Lange dreef werd heraangeplant in 1788 en had toen een oppervlakte van 1 bunder, 1 dagmaal en 53 roeden. Deze drie dreven ontsnapten grotendeels aan de wegeaanleg die in de 20ste eeuw plaatsvond. Enkel de Hoge dreef is voor een gedeelte geasfalteerd. Langs dit gedeelte zijn de bomen ook verdwenen. Het meest oostelijke deel is nog onverhard en hier staat aan de zuidzijde nog een bomenrij, bestaande uit hoofdzakelijk beuken. Ook de Kaaibeekdreef is nog steeds onverhard en door grachten geflankeerd. De dreef is nog grotendeels beplant met een dubbele rij eiken, aan weerszijden van de gracht een rij. De Zwaandonkse dreef, eveneens onverhard, is aan weerszijden beplant met een enkele rij Amerikaanse en zomereiken. Deze dreef wordt niet veelvuldig gebruikt en is al gedeeltelijk dichtgegroeid.

De Diestse dreef, lopende vanaf de Zoerledreef (Koning Leopoldlaan, Westerlo) en langs het kasteelpark tot aan de Hooich(?) Berghe Dreve (Berglaan, Herselt) werd gedeeltelijk aangelegd in 1713 en vervolledigd in 1715. Deze dreef werd aangeplant met 6 rijen eiken. De beplanting van deze dreef is ondertussen volledig verdwenen. Door de aanleg van de N19 in 2001 werd het tracé bovendien doorgesneden ter hoogte van het kasteelpark de Merode.

De dreef naar Zoerle, de huidige Koning Leopoldlaan, werd aangelegd in november 1714 en werd beplant met 6 rijen eiken. De totale oppervlakte van deze dreef bedroeg in 1787 1 bunder, 3 dagmalen en 69 roeden en werd in die periode ook heraangeplant. Dreven werden immers geplant voor de houtopbrengst en werden regelmatig (meestal om de 80 à 90 jaar), gekapt en heraangeplant. Later werd de dreef doorgetrokken tot aan de molen op de Asberg.

De Kwarekkendreef werd in 1718 aangelegd. Deze liep oorspronkelijk volledig langs de zuidrand van de donk maar werd in de tweede helft van de 18de eeuw, bij de oprichting van de Marlyhoeve, verlegd naar het huidige traject, waardoor er een knik in het tracé ontstond. Het oude tracé is echter nog steeds zichtbaar. Enkel het gedeelte dat nu Annadreef genoemd wordt heeft het uitzicht van een dreef bewaard en is beplant met opgaande zomereiken.

In 1721-1722 werden de ster en de dreven in de Beeltjens aangelegd: de Beeltjensdreef, de Spikdoorndreef (nu Papedreef) en de Hollandse dreef, een werk dat hem toen tienduizend florijnen kostte. De Hollandse dreef is nu niet meer volledig, de Papedreef wel.

Op 18de-eeuwse figuratieve kaarten met de bezittingen van de Merode staan nog meer dreven aangeduid, zoals de Dreve naar Overwijs, de Dreve naar de kerke (Sint-Lambertusstraat, Westerlo) en de Hooich(?)Berge Dreve (Berglaan, Herselt). De precieze aanlegdatum van deze dreven is niet gekend, maar vermoedelijk werden de eerste twee in de jaren 1710 aangelegd en de laatste in de jaren 1720. Langs de dreef naar Overwijs staat nu nog steeds een dubbele rij bomen geplant. Bij de heraanleg van de Sint-Lambertusstraat werden langs weerszijden platanen aangeplant. De Berglaan is enkel aan de zuidzijde nog met jonge bomen beplant.

Eens de dreven aangelegd, trok de markies zich blijkbaar weinig aan van het onderhoud gezien een aantal klachten en een uitspraak van de Raad van Brabant met betrekking tot dit onderwerp. De dorpingen vonden dat het onderhoud van de dreven ten laste van de markies viel: volgens een zekere J.F. Otto hoorden de bomen immers bij de weg en waren ze bijgevolg eigendom van de markies, en was hij dus ook verantwoordelijk voor het onderhoud. De Merode zag de zaken echter anders. Hij beriep zich op het recht om bomen te planten langs publieke wegen en alle niet schadelijke voordelen hiervan te innen. Indien hij eigenaar was zou hij de gangen tussen de bomen kunnen afsluiten, wat hij niet deed. Integendeel, voetgangers konden dank zij die bomen nu genieten van een aangename wandelweg. Hij inde enkel tol voor de bruggen en dus diende het tolgeld zijns inziens enkel tot onderhoud van deze bruggen. Bovendien waren de inwoners van Westerlo vrijgesteld van deze tolgelden. De raad van Brabant stelde de Merode echter in het ongelijk. Deze raad besliste dat de bomen wel degelijk deel uitmaakten van de weg en veroordeelde de markies tot het vergoeden van de snoeikosten aan de gemeenschap.¹⁰

¹⁰ Zie Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Dreven in Westerlo en Herselt [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301571>; VLEUGELS J. 1998: Bossen en dreven in Westerlo, onuitgegeven praktijkoefening, Katholieke Universiteit Leuven.

afb. 16: Gemeentehuis van Retie © Inventaris Bouwkundig Erfgoed

afb. 17: Kasteel van Hovorst © Wikipedia

afb. 21: Kasteel van Retie © Wikipedia

afb. 18: Nooit uitgevoerd ontwerp voor de Basiliek van Koekelberg (1903 - 1911) © 1984, BaLAT, KIK-IRPA

afb. 19: Restauratie van het stadhuis van Leuven © 1918, BaLAT, KIK-IRPA

afb. 20: Het treinstation van Binche, 1905 - 1910 © 2006, BaLAT, KIK-IRPA

02.04

PIERRE LANGEROCK - ARCHITECT EN MONUMENTENZORGER

Pierre Langerock (1859-1923) behoort tot de tweede generatie Sint-Lucasarchitecten, dankzij wie Leuven in het laatste kwart van de negentiende eeuw is uitgegroeid tot een belangrijk neogotisch centrum. Hun plannen en ontwerpen maken duidelijk hoe zij het moderne (nieuwe materialen, productiemethoden en constructietechnieken) weten te integreren in het historiserende van de neogotische vormtaal, die ze evenwel slechts moeizaam wisten te verlaten.

afb. 22: Architect Langerock © Archief gemeente Westerlo

Langerock voltooide zijn studies in de St.-Lucasschool van Gent in 1881. Nadien werkte hij als stagiair op het architectenbureau van Joris Helleputte in Leuven. In 1889 verdeelde Helleputte zijn cliënteel over zijn medewerkers om zijn politieke carrière te kunnen uitbouwen. Op die manier kreeg Langerock de kans om zijn eigen bureau te vestigen te Leuven. Zijn al dan niet uitgevoerde ontwerpen omvatten gebouwen van uiteenlopende typologie: private burgerhuizen en kastelen, een station, stadswoningen, een postgebouw, een schuur, een school, kerken en kapellen. Daarnaast realiseerde hij ook nutsvoorzieningen en ensembles van decoratieve elementen. Langerock was geïnspireerd door de Brabantse gotiek en door de lokale gotische architectuur wanneer hij gebouwen in zijn karakteristieke neogotische stijl ontwierp. Door zijn goede relatie met de familie de Merode kon hij heel wat gebouwen realiseren waarbij de familieleden optraden als opdrachtgever. Zo werkte hij mee aan de restauratie van het van oorsprong middeleeuwse kasteel de Merode en bouwde hij het 'Nieuw Kasteel', gebouwd voor Gravin Jeanne de Merode en thans in gebruik als gemeentehuis van de gemeente Westerlo.

Langerock was tevens actief in de monumentenzorg. Als corresponderend lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten van Brabant werd hij als een voortreffelijke restaurateur beschouwd: heel wat belangrijke restauraties van burgerlijke en religieuze monumenten staan op zijn naam. Ca. 1909 werd hij ook lid van de gilde van Sint-Thomas en Sint-Lucas en van de gilde van Sint-Jozef. Hij was tevens officieel architect van het bisdom Mechelen-Brussel en op die manier veel werken voor de kerk uitgevoerd hebben.

Door zijn studies aan de Sint-Lucasschool en zijn onderzoek van de Vlaamse middeleeuwse architectuur vergaarde hij een grondige kennis van de verschillende vormen van de gotiek waarbij zijn voorkeur ging naar de Brabantse gotiek. Als restaurateur werkte hij aan vele gotische gebouwen en paste hij het principe van de eenheid in stijl toe. Bekende restauratieprojecten van zijn hand zijn het Paleis van de Grote Raad van Mechelen, het stadhuis van Leuven en de Sint-Lambertuskerk in Westerlo die hij uitbreidde met een privékapel voor de familie de Merode. Daarnaast realiseerde Langerock tevens een aanzienlijk aantal nieuwbouwerken waarvan de Sint-Hubertuskerk te Bosvoorde (1909 - pas na zijn dood voltooid in 1937) één van de belangrijkste is. Niettegenstaande deze bedehuizen verschillend werden uitgewerkt, vertoont zijn kerkelijk oeuvre -ongeacht de schaal- een aantal typerende kenmerken zoals de soberheid in decoratie en de goede verhoudingen tussen de diverse volumes.¹¹ Andere belangrijke uitgevoerde werken van Langerock zijn o.m. de abdij van Keizersberg te Leuven (1899 - 1908, gedeeltelijk uitgevoerd), het postgebouw van Kortrijk (vernietigd in 1945) en het station van Binche (1905-1910). Zijn naam zal tevens altijd verbonden blijven met zijn ontwerp voor de basiliek van Koekelberg (1903-1911) dat nooit uitgevoerd werd.

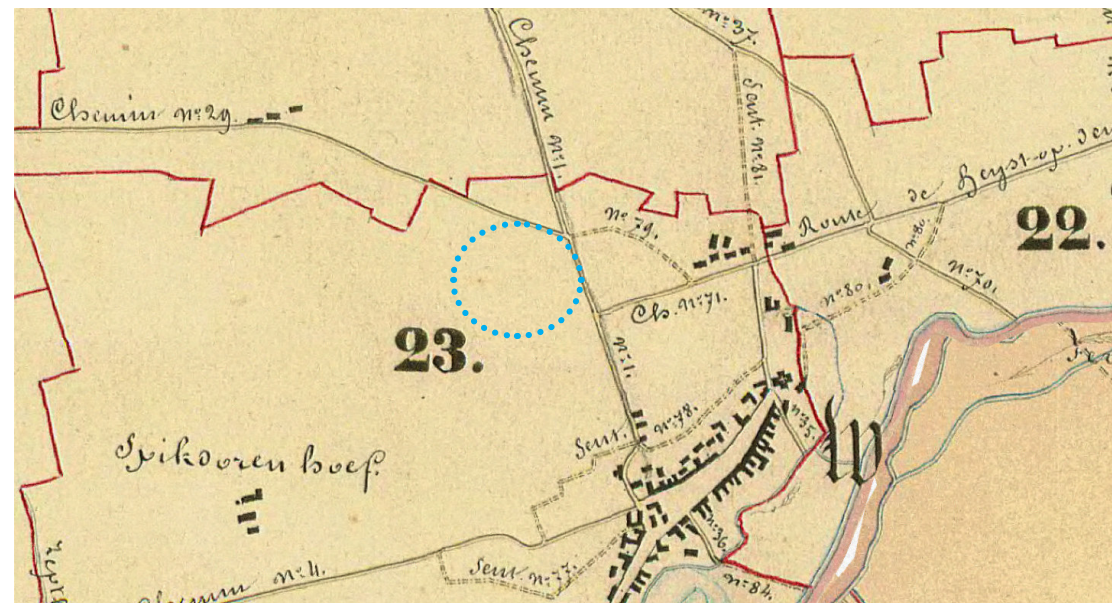
Tijdens W.O. I vluchtte Langerock naar Den Haag in Nederland, waar hij de meubelzaak La Belgica opstartte. Bij zijn terugkeer nam hij deel aan de wederopbouw van het land. Na zijn overlijden in 1923 namen zijn twee zonen Julien en Arthur zijn architectenbureau over.

Voor Gravin Jeanne de Merode ontwierp hij een nieuw kasteel in Westerlo, dat de tegenpool moest worden van het oude 11de-eeuwse prinselijke slot van Westerlo. Het kreeg daarom de benaming 'Nieuw Kasteel'. Gravin Jeanne woonde hier tot haar dood in 1944. Vandaag is het in gebruik als gemeentehuis van Westerlo. Verder ontwierp Langerock de gebouwen van de nieuwe dorpskern van Heultje in het begin van de 20ste eeuw.

¹¹ Overgenomen uit: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/3241>. Zie ook: COOMANS, T., 'Pierre Langerock (1859-1923), architecte et restaurateur néogothique', in Revue des archéologues et historiens d'art de Louvain, 1991, 24, p. 117-140.

afb. 25: Ferrariskaart, 1771 - 1778 met aanduiding van het latere kasteel © Geopunt

afb. 23: Atlas der Buurtwegen, 1841 aanduiding van het latere kasteel © Geopunt

afb. 24: Vandermaelen, 1846 - 1854 met aanduiding van het latere kasteel © Geopunt

02.05 ANALYSE VAN HISTORISCHE KAARTEN

02.05.01 FERRARISKAART (1777 - 1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied. De kaarten werden gebruikt voor militaire doeleinden.¹²

afb. 26: Overlay van de recente GRB kaart met de Ferrariskaart van 1777-1778 © Geopunt

Wanneer het wegenpatroon van de Ferrariskaart vergeleken wordt met het stratenpatroon anno 2019, valt het op dat de meeste dreven integraal bewaard bleven (groene stippellijn, afb. 26 op pagina 37). De huidige Beeltjens-, de Merode-, Papen- en Kasteeldreef volgen exact hetzelfde tracé als in 1777 - 1778.

De huidige Boerenkrijglaan loopt op het tracé van een vroegere dreef. De Hollandse dreef werd doorgetrokken tussen de Papendreef en de Boerenkrijglaan; ten tijde van Ferraris werd deze begrensd door de Langedreef, deel van het sterbos, en de Papendreef. Het meest in het oog springende is de Beeltjensdreef die werd aangelegd door Jean-Philippe Eugene de Merode in 1722. Ze sloot aan op de eerder aangelegde dreef naar Geel waardoor een enorm lange dreef ontstond die de heerlijkheid Westerloo van oost, aan de kapel van de Huypensberg (nu gelegen op de Merodedreef) tot west, aan de Molen in Zoerle (gelegen op de Asberg) doorkruiste.

02.05.02 ATLAS DER BUURTWEGEN (1841)

De Atlas der Buurtwegen geeft per gemeente de buurtwegen en voetwegen aan. Ze werden rond het midden van de 19de eeuw aangemaakt en schetsen een goed beeld van het bebouwingspatroon uit de periode 1843-1845. Met uitzondering van aantal stadskernen is de kaart volledig. Terwijl de huidige Beeltjensdreef wel ingetekend is op de Ferrariskaart, wordt deze niet weergegeven op de Atlas der Buurtwegen. Mogelijk bestond het tracé nog maar was de weg in onbruik geraakt. Aangezien de dreef op de kaart van Vandermaelen opnieuw zichtbaar is en exact hetzelfde patroon volgt dan de 18de-eeuwse dreef die op de Ferrariskaart te zien is, is het weinig waarschijnlijk dat deze anno 1841 volledig verdwenen was.

02.05.03 VANDERMAELEN (1846 - 1854)

Deze kaart is een gebiedsdekkende kaart die door Philippe Vandermaelen gemaakt werd rond 1850. De kaart is gelijkaardig aan die van P.C. Popp uit de periode 1842-1880 maar is wel volledig gebiedsdekkend en bevat minder detail. Het wegen- en drevenpatroon op de kaart van Vandermaelen komt sterk overeen met het huidige patroon anno 2019.

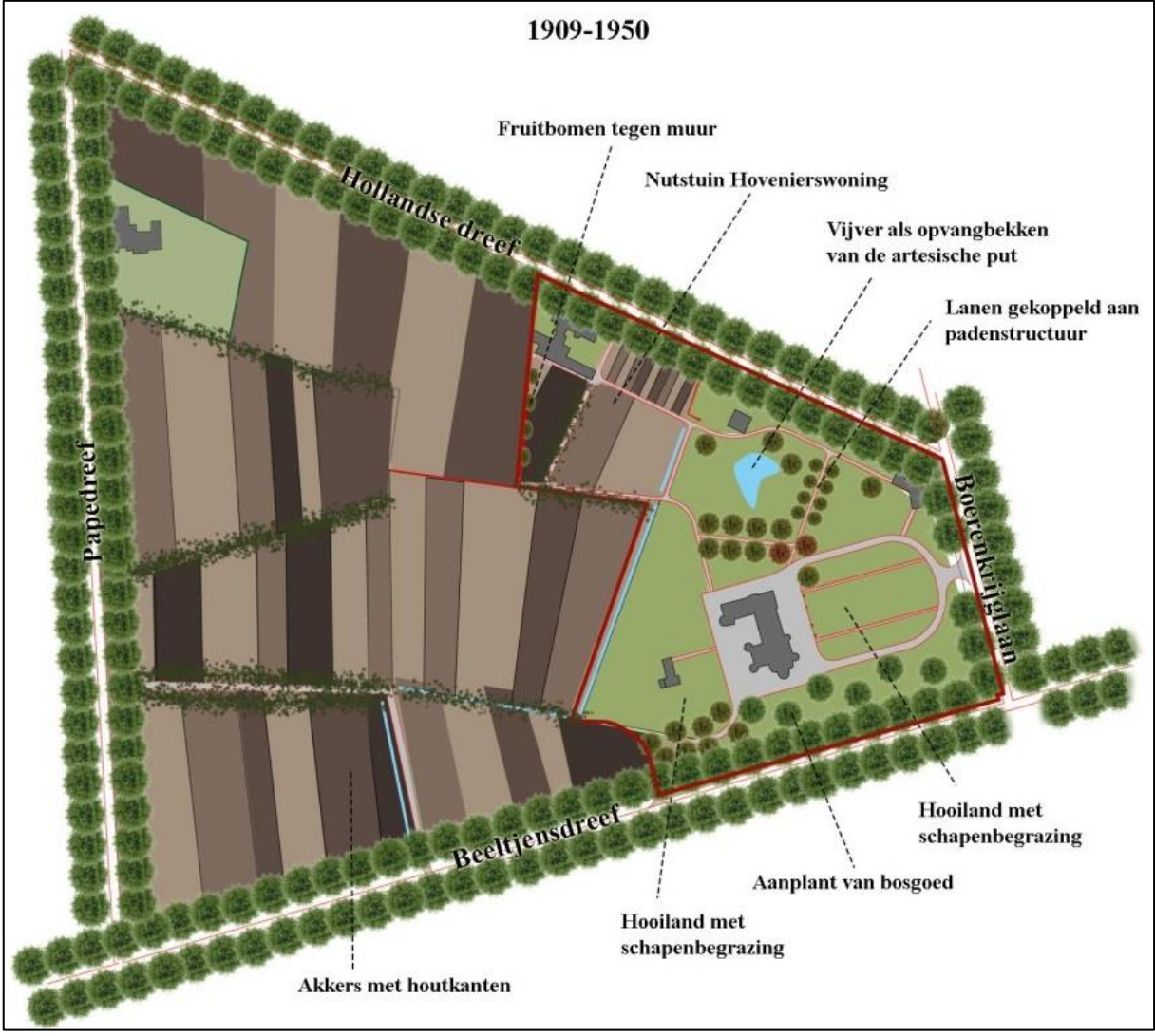
¹² De historische kaarten zijn te raadplegen op www.geopunt.be.

Situatie voor 1909

02.06.01 VOOR 1909 (2.1.2.1 - P. 37)

De percelen werden vooral gebruikt voor kleinschalige landbouw met verspreid een aantal houtkanten. Het gebied werd reeds begrensd door een sterke dreevenstructuur (Boerenkrijglaan, Hollandsedreef, Papendreef, Beeltjensdreef) en het aanwezige sterbos. De enige woning, aanwezig in de zone tussen de dreven, was de Boswachterswoning.

Situatie van 1909 tot 1950

02.06.02 PERIODE 1909 - 1914 (2.1.2.2 - P. 38)

Een drastische verandering van het landschap kwam er met de bouw van het “Nieuw Kasteel” en de bijhorende gebouwen: portierswoning en hovenierswoning. De bijhorende percelen werden omgevormd tot een park met een duidelijke hiërarchie van hoofdwegen en kleinere paden. Daarnaast werden een aantal afwateringsgrachten aangebracht om het gebied toegankelijker te maken. Bomen en struiken werden hier en daar aangeplant. In tegenstelling tot de meeste kastelen van die tijd, was de aanleg van het park niet volgens het gedachtegoed van de Engelse landschapsstijl. Het park kende eerder een gevoelsmatige opbouw. De omgeving van het kasteel was opgedeeld in een nutstuin en een lusttuin. De lusttuin situeerde zich rond het kasteel en evolueerde vooral naar een verzameling van planten. De omgeving van de hovenierswoning kende vooral een inrichting als nutstuin. Er werden ook fruitbomen aangeplant ter hoogte van de ommuring aan de hovenierswoning.

Situatie van 1914 tot 1918

02.06.03 PERIODE 1914 - 1918 (2.1.2.3 - P. 39)

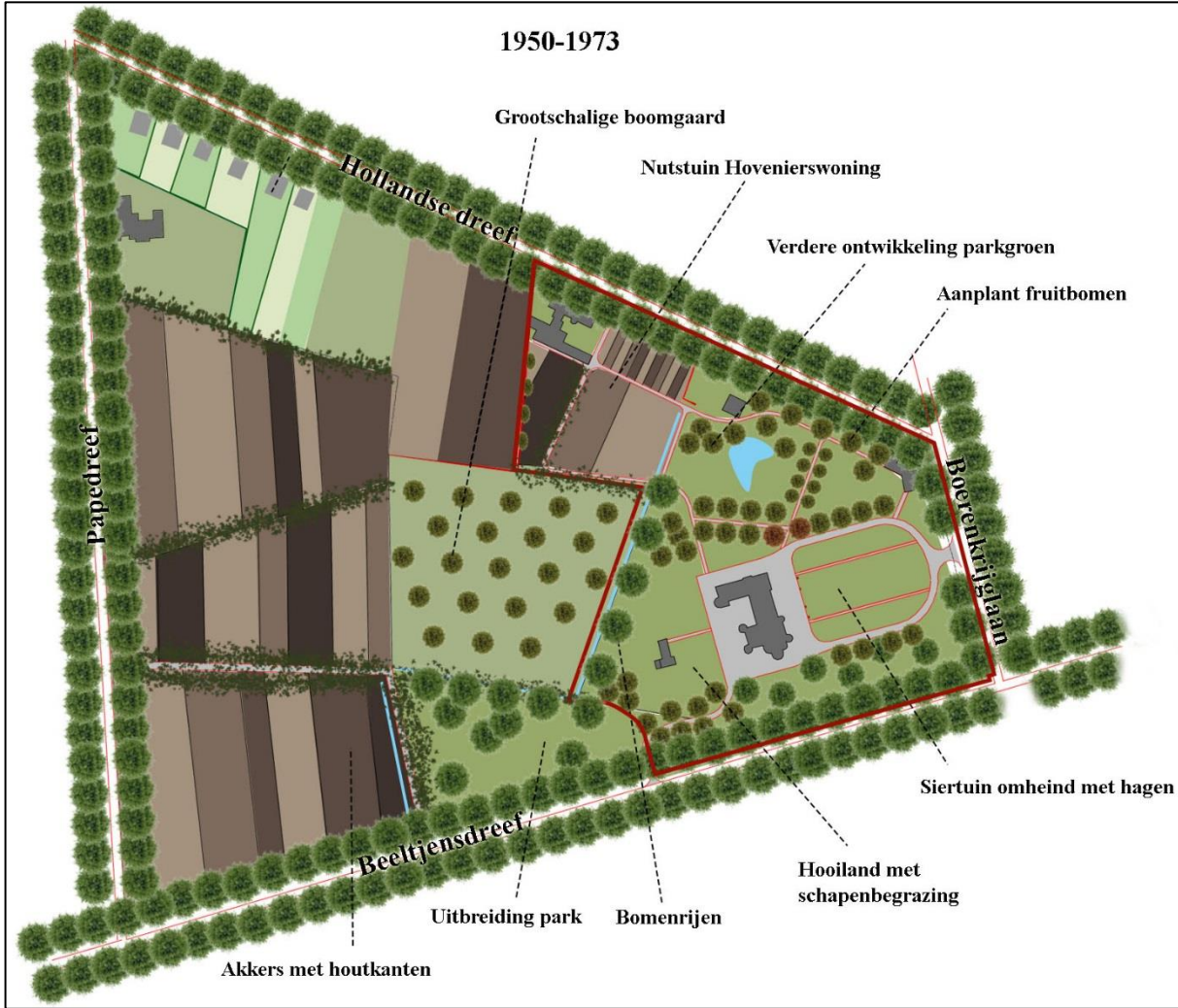
De nieuwe hovenier frans verzezen zorgde voor de omvorming van de lusttuin naar een op een arboretum geïnspireerde siertuin.

FOTO: FRANS VERZEZEN

02.06.04 PERIODE 1927 - 1950 (2.1.2.4 - P. 39)

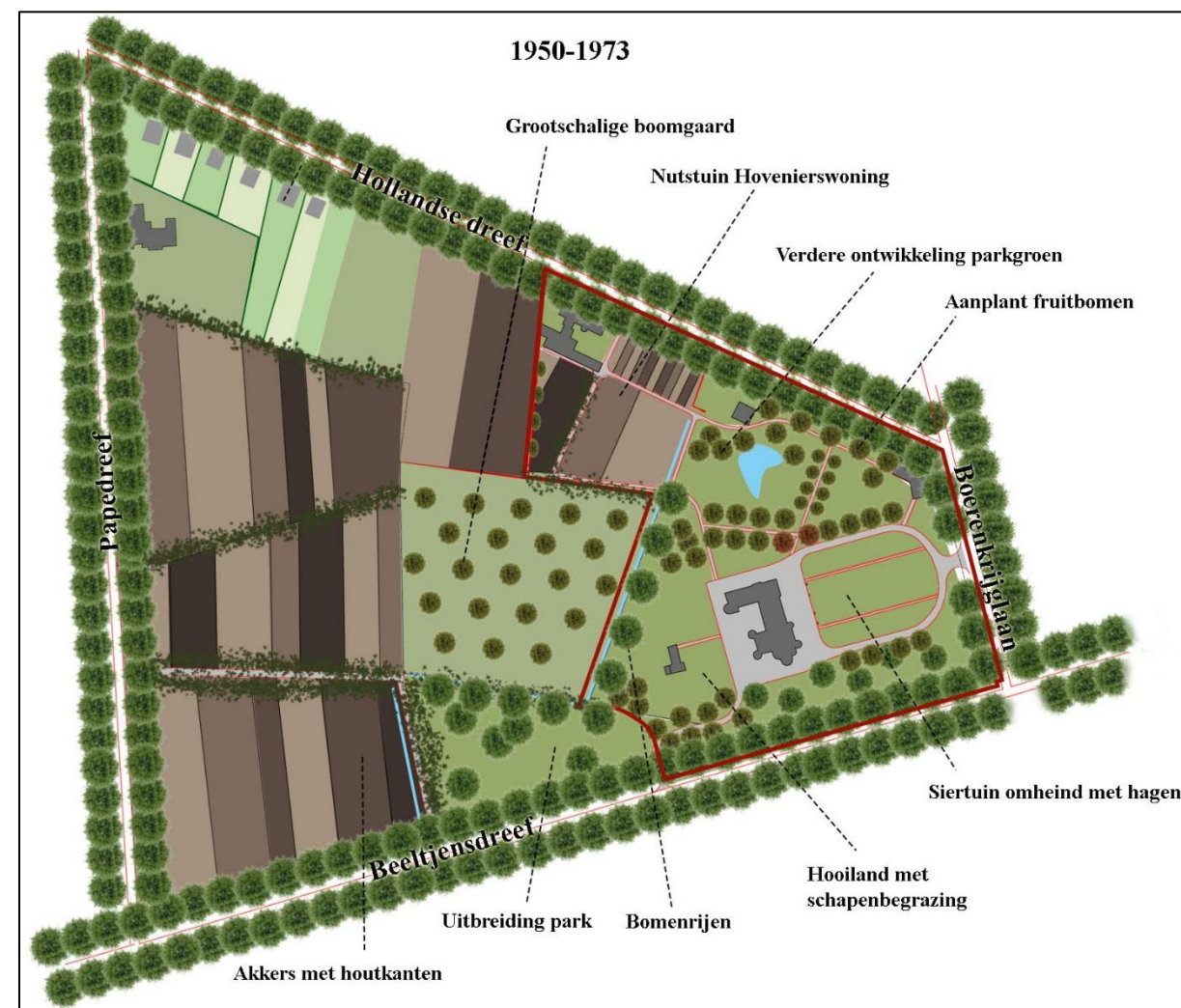
Rond 1927 werd er binnen het park een vijver gegraven en werd het overtollige water van het pomphuis naar de vijver geleid.

Situatie van 1950 tot 1973

02.06.05 PERIODE 1950 - 1973 (2.1.2.5 - P. 40)

Tussen 1950 en 1973 werd de vergroening van het kasteelpark verdergezet door de aanplant van vrijstaande bomen en bomenrijen. Het park werd ter hoogte van de Beeltjensdreef uitgebreid. De nutstuin kende een uitbreiding ten zuiden van de Hovenierswoning en ten westen van de portierswoning onder de vorm van boomgaarden. Het achterliggende landschap bleef zijn kleinschalig landbouwkarakter behouden. Ter hoogte van de Boswachterswoning worden de landbouwpercelen langs de Hollandse dreef, ingenomen door een verkaveling m.a.w. het landbouwareaal krimpt verder in.

Situatie van 1950 tot 1973

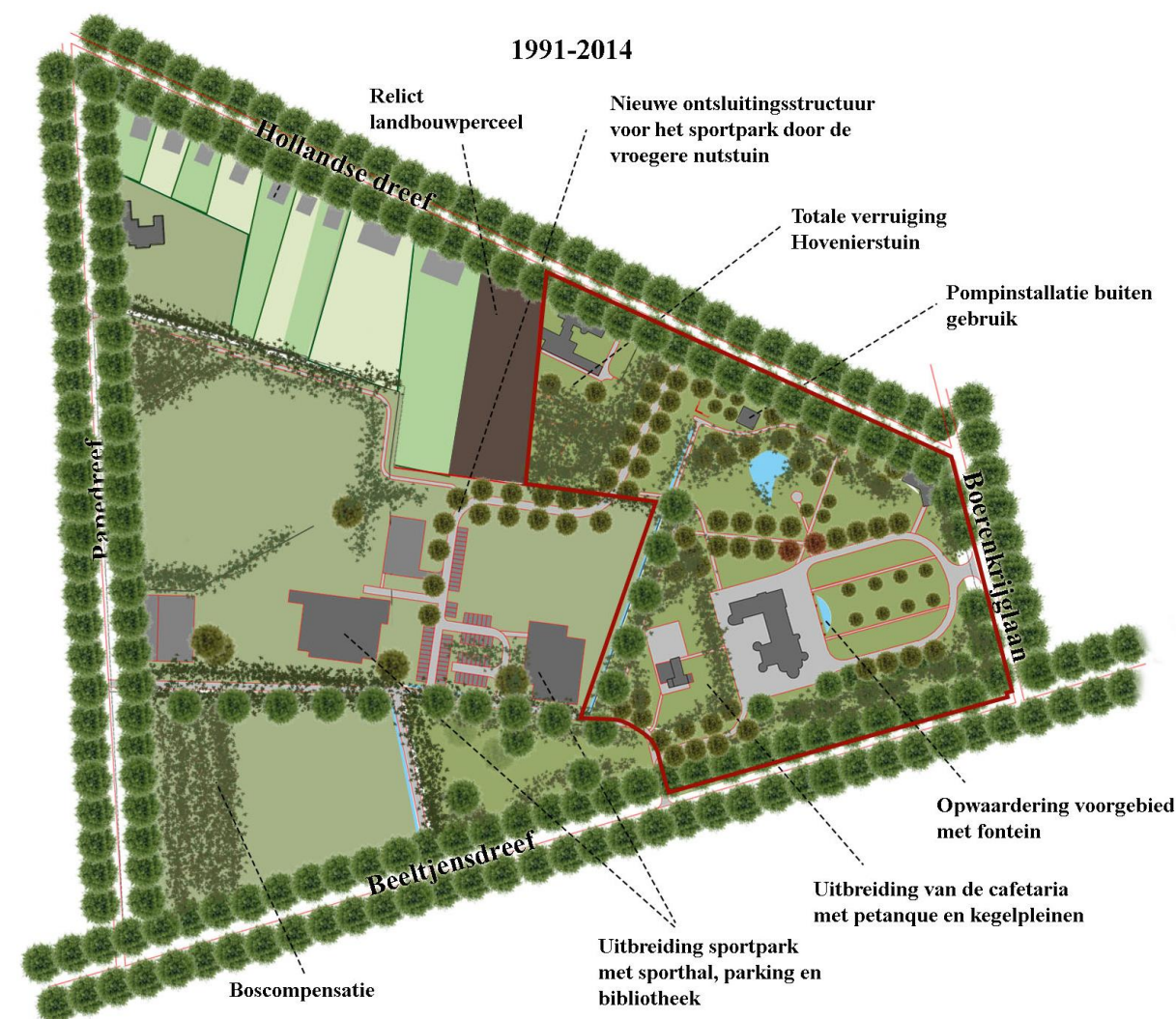
02.06.06 PERIODE 1973 - 1991 (2.1.2.6 - P. 41)

Door de nieuwe functie van het Kasteel als gemeentehuis, ging de relatie met de Hoveniers –en portierswoning verloren. De oorspronkelijk padenstructuur tussen de Hovenierswoning en het Nieuw Kasteel is hierdoor gedeeltelijk in onbruik geraakt. Enkele kleinschalige sportinfrastructuren werden reeds achter het beschermd dorpszicht ingepast. De ontsluiting van deze tennisvelden en de sporthaltent gebeurde via de Beeltjensdreef.

De nutstuin slinkt in oppervlakte. Het onbewerkte deel verruigd, net als delen van het kasteelpark zelf. Het kasteelpark wordt verder aangepast aan het publiek karakter: Het voorgebied wordt aangeplant met Carpinus kegelvormen (esthetisch vaspect) en voorzien van een kasseiverharding ter hoogte van de circulatieassen voor gemotoriseerd verkeer (comfort en functioneel). De schapenstal achter het kasteel wordt uitgebreid en ingericht als cafetaria. Er worden ook een aantal nieuwe paden aangelegd ter ondersteuning van de nieuwe functies. Achter het kasteelpark worden de akkers omgevormd tot een multifunctioneel grasland of verruigde weiden. Er wordt een tijdelijke sporthal geplaatst en enkele sportvelden. Deze laatste worden ontsloten via de Beeltjensdreef.

02.06.07 PERIODE 1991 - 2014 (2.1.2.7 - P. 42)

De inplanting van gemeentelijke diensten zorgde voor een drastische bestemmingswijziging in de onmiddellijke omgeving van het kasteelpark. De landbouwgronden werden volledig omgevormd naar grasland en infrastructuur voor recreatieve doeleinden. De bouw van de sporthal en de bibliotheek zorgde voor activiteiten in relatie met deze van het kasteelpark. De ontsluiting via de bestaande padenstructuur naar de Beeltjensdreef was ontoereikend. Er werd een nieuwe ontsluitingsweg aangelegd naar de Hollandse dreef tussen hovenierswoning en het Nieuw Kasteel. Samen met de ontsluitingsweg, werd tussen de twee gebouwen een parkeerzone aangelegd.

02.06.08 PERIODE 2014 - 2016 (2.1.2.8 - P. 43)

De bouw van een nieuw zwembad zorgde voor een verdere ruimte inname van het achterliggende gebied. De verkeersbewegingen en parkeerbehoefte nam daarbij toe, zowel rond het gemeentehuis als bij de achterliggende gemeentelijke functies. Om de bereikbaarheid van de verschillende functies te garanderen, werd de ontsluitingsweg bestendigd en verbreed. De ontsluiting naar de Beeldjensdreef werd voor gemotoriseerde voertuigen afgeschaft. Daarnaast werd een nieuwe trage as vanuit de nieuwe parking gekoppeld aan de padenstructuur van het Nieuw Kasteel.

afb. 28: Bouwvakkers poseren voor de foto © Archief Gemeente Westerlo

afb. 27: Aimé Hesbain was de aannemer verantwoordelijk voor de bouw van het kasteel © Archief Gemeente Westerlo

afb. 31: Postkaart van het kasteel in opbouw. Er zijn nog verschillende werktuigen te zien aan de voet van het kasteel en de speciaal aangelegde spoorweg voor de werken is nog te zien links onder op de afbeelding © Archief Gemeente Westerlo

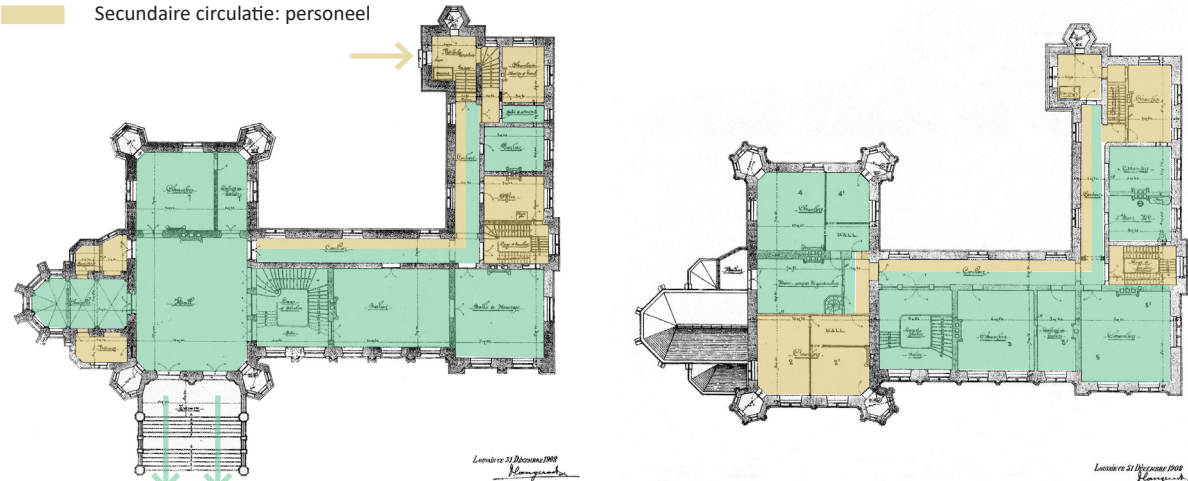
afb. 29: Eerste steen met inscriptie © Archief Gemeente Westerlo

afb. 32: Medaillon toegeschreven aan Della Robia © Archief Gemeente Westerlo

LEGENDE

- Primaire circulatie: gravin en familie
- Secondaire circulatie: personeel

afb. 30: Oorspronkelijke plannen van het kasteel door architect Langerock met aanduiding van de circulaties © Archief Gemeente Westerlo

02.07 GESCHIEDENIS VAN HET KASTEEL EN HET PARK

02.07.01 HET ‘NIEUW KASTEEL’

(1) Een ontwerp door de huisarchitect van de familie

Op het moment dat gravin Jeanne rond 1909 architect Pierre Langerock opdracht gaf om voor haar een kasteel te ontwerpen, kenden de twee elkaar al jaren en hadden ze al meermaals samengewerkt. Zo had ze Langerock gevraagd voor het ontwerp van de Sint-Carolus Borromeuskerk en andere gebouwen in Heultje. De hele familie de Merode was een vaste klant bij Langerock: hij restaureerde verschillende kastelen in het bezit van de familie en tekende de familiekerk aan de Sint-Lambertuskerk in Westerlo, gebouwd tussen 1890 en 1904 aan de oorspronkelijk 15de-eeuwse decanale kerk.

Gravin Jeanne had de uitdrukkelijke wens dat haar nieuwe woonst een tegenpool moest zijn van het oude middeleeuwse familiekasteel, eveneens in Westerlo gelegen. Het moest een statig pand worden volgens de toen heersende smaak. Langerock was hiervoor de geknipte ontwerper; door zijn studies en zijn uitgesproken interesse voor Vlaamse middeleeuwse architectuur bouwde hij een enorme expertise op over de gotische stijl en dan specifiek over de Brabantse gotiek. Een gemoderniseerde versie van de oude gotische bouwkunst, gekend als de neogotiek, was voor vele architecten uit de Sint-Lucastraditie de dominante vormgeving. Naast het gebruik van deze ‘nieuwe’ stijl, bekwaamde Langerock zich als architect in het gebruik van moderne materialen en bouwtechnieken, die hij dan ook toepaste voor de bouw van het Nieuw Kasteel.

Niet alleen de vormgeving van het kasteel was erg modern, ook de gebruikte bouwtechnieken en comfortvoorzieningen waren vooruitstrevend. Zo ontwierp Langerock een ijzeren gebinte als dakconstructie in plaats van de traditionele houtconstructies. Het ging om een vakwerkspant met driehoekige bovenrand en opwaarts gebogen onderrand. Een dergelijk vakwerkspant maakt vaak deel uit van kniespanten en oefent door de vorm buitenwaarts gerichte krachten (spatkrachten) op de ondersteuning uit. Soms is tussen de voetpunten van de spanten een trekstang aangebracht. Een voorbeeld van een gelijkaardige dakconstructie onder een zadeldak is het dakgebint van de Goederenbeurs in de Koopmansbeurs te Amsterdam uit 1903 door H.P. Berlage (1856 - 1934).¹³

(2) De bouw van het kasteel

In maart 1909 werd er begonnen met de voorbereidende werken voor de bouw van het kasteel, bestaande uit een monumentale langsbouw met vierkante traptoren achteraan, een rechthoekige donjon met vier traptorens en een kapel aan weerszijden van de langsbouw. De werken werden uitgevoerd door algemeen aannemer Aimé Hesbain uit Antwerpen. Om de werken in goede banen te leiden werd een tramspoor aangelegd om de aan- en afvoer van aarde, bouwmaterialen, gereedschap en manschappen vlot te laten verlopen. Zo werd er zavel aangevoerd uit de Beeltjensdreef, uit de omgeving van de Asberg. De eerste steenlegging werd door Gravin Jeanne zelf gedaan. Tot 1911 werd er gewerkt aan het kasteel. Onder hoofdaannemer Hesbain werkten verschillende aannemers zoals steenkapper Vincent Ravert uit Anderlecht die instond voor de bewerking van de natuurstenen onderdelen en schrijnwerker Benoit van Uytvanck uit Leuven die het neogotisch houtsnijwerk aan trap, deuren en bibliotheek verzorgde.

De indeling van het kasteel was zo opgevat dat er een duidelijke scheiding was tussen bewoner(s) en personeel, zoals gebruikelijk was in de woningen van welstellende, adellijke families in die tijd. Er werden twee traphallen voorzien, exemplarisch voor de strikte scheiding van een primaire en secundaire circulatie: één monumentale traphal voor de Gravin en haar bezoek en één praktische traphal voor het personeel dat toegang gaf tot alle ruimtes in het kasteel. Op die manier kon het personeel op een onzichtbare en geruisloze manier allerhande huishoudelijke taken volbrengen en de Gravin en haar gasten op hun wenken bedienen, zonder hen voor de voeten te lopen. De kelderverdieping was er eentje met grote bedrijvigheid: er was een grote keuken met aangrenzend een wasplaats, een refter voor de meiden, een wijnkelder, berging en een stookplaats

13 OOSTERHOFF, J., ARENDS, G.J., VAN ELDIK, C.H. NIEUWMEIJER, G.G., Bouwtechniek in Nederland 1: Constructies van ijzer en beton. Gebouwen 1800-1940. Overzicht en typologie, Delftse Universitaire Pers / Rijksdienst voor de monumentenzorg, 1988: 161-162.

afb. 33: De Duitse invallers namen het kasteel in tijdens de Tweede Wereldoorlog © Archief Gemeente Westerlo

afb. 34: De auto met chauffeur van Gravin Jeanne © Archief Gemeente Westerlo

afb. 35: Postkaart van de voor- en zijgevel van het kasteel © Archief Gemeente Westerlo

afb. 36: Postkaart van de achtergevel van het kasteel © Archief Gemeente Westerlo

afb. 37: Postkaart van het kasteel in de jaren 1970 na de transitie tot gemeentehuis © Archief Gemeente Westerlo

met kolenkelder. Via de diensttraphal kon het eten opgediend worden in de riante eetkamer op het gelijkvloers. Ook in andere ruimtes van het gelijkvloers, zoals het salon, was het aangenaam vertoeven door de ruime afmetingen en de rijke aankleding. Op de eerste verdieping was er een slaap- en woonkamer voorzien voor de Gravin, met aangrenzend een slaap- en woonkamer voor haar gezelschap. De gehele tweede verdieping was gerezeveerd voor het personeel, met slaapkamers voor de meiden, een linnenkamer en een logeerkamer voor occasionele ambachtslui als er klusjes gedaan moesten worden in en rond het kasteel. Via een wenteltrap was er een rechtstreekse verbinding tussen de tweede verdieping en de slaapkamers van de Gravin en juffrouw Hoffmann.

De planindeling van het kasteel was traditioneel opgevat maar daartegenover stond dat er bij de bouw gebruik gemaakt werd van moderne bouwmethodes en technieken. De verwarmingsinstallatie was voorzien volgens een systeem van warme lucht dat via leidingen met koperen uitlaatkleppen in de binnenmuren verdeeld werd over de te verwarmen ruimtes. Ongeveer 10 jaar later werd dit systeem vervangen door centrale verwarming op basis van warm water.¹⁴

(3) Het kasteel in de loop van de 20ste eeuw

Gravin Jeanne woonde slechts een paar jaar in het kasteel toen de eerste wereldoorlog Europa op haar grondvesten liet daveren. Het Duitse leger kwam echter niet tot in Westerloo. Het leven op het Nieuw Kasteel verliep erg traditioneel maar met een religieuze inslag. De Gravin werd in haar dagelijks leven bijgestaan door een hele equipe van personeelsleden: een hofmeester, een hoofdmeid, twee kamermeiden, een kok, enkele keukenhulpjes, een hovenier, een portier en een privé-chauffeur. Deze laatste woonde even verderop maar diende wel steeds beschikbaar te zijn voor de Gravin.¹⁵

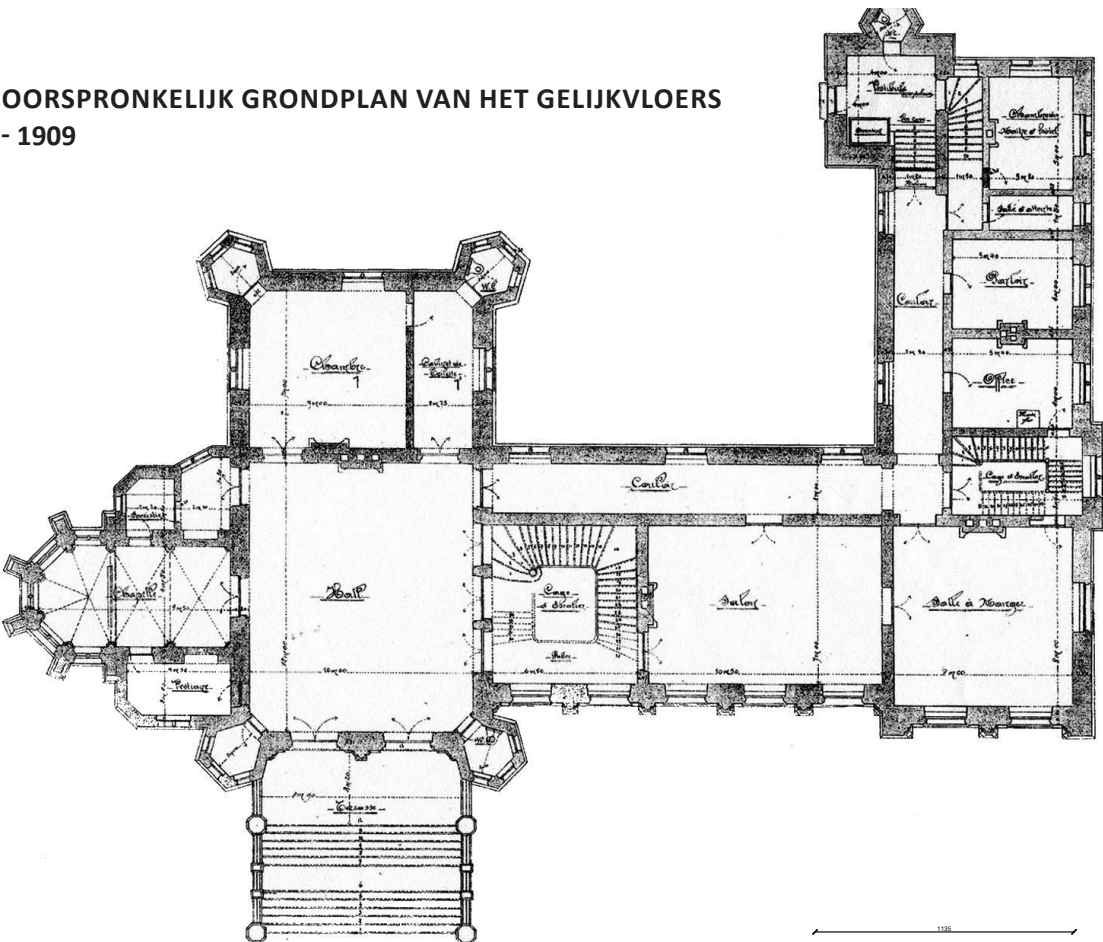
In de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog werd het kasteel gebruikt door de generale staf van het Belgische leger. Een groot deel van het leger was gestationeerd aan het Albertkanaal en het Nieuwe Kasteel was een goede uitvalsbasis. Gravin Jeanne woonde nog steeds op het kasteel en dat ging goed, tot de oorlog uitbrak in 1940 en het leger zich moest terugtrekken door de Duitse invallen. Het Duitse leger nam op zijn beurt het kasteel in en in 1944 kreeg de Gravin het bevel om het kasteel te verlaten. Ze verhuisde met haar personeel naar het oude familiekwartier de Merode en een paar maanden later overleed zij daar. Op het einde van de oorlog is er heel wat vernield in het kasteel. Nadien konden politieke gevangenen en verzetsstrijders terecht in het kasteel voor herstel. In 1945 erfden de zwartzusters Augustinessen het kasteel met de volledige inboedel van Gravin Jeanne en richtten zij er een rustoord in voor priesters, in samenwerking met het bisdom Mechelen. Het kasteel bleef een rusthuis tot in 1973. Eind 1972 werd het kasteel door de gemeente Westerloo aangekocht voor de som van 25 miljoen Belgische frank. Vanaf 1 juli 1973 werd het in gebruik genomen als gemeentehuis en tot op heden is dit nog steeds de functie.

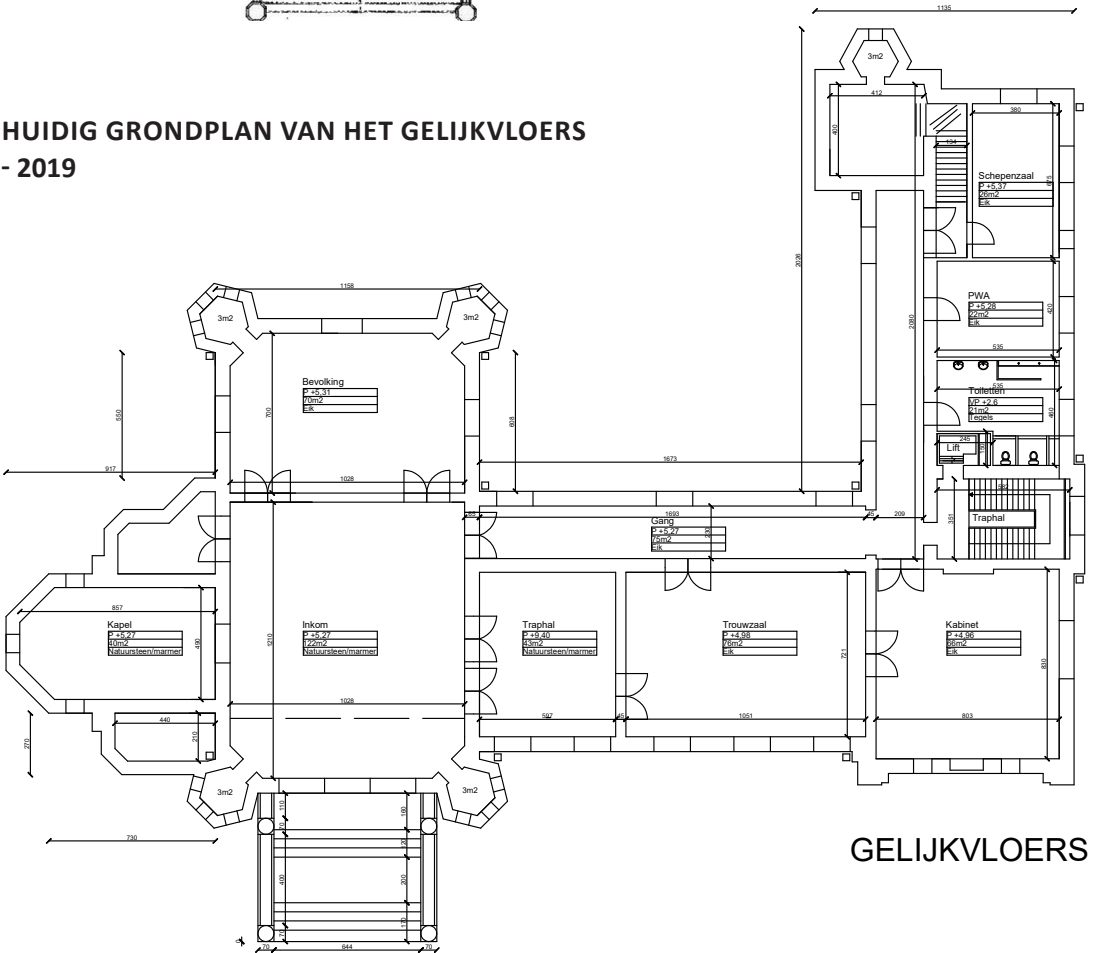
¹⁴ Archief Agentschap Onroerend Erfgoed, 'Het Kasteel van Jeanne de Merode. Opleiding tot gids: 8, 15, 22, 29 maart 1995', 1995: z.p.

¹⁵ Archief Agentschap Onroerend Erfgoed, 'Het Kasteel van Jeanne de Merode. Opleiding tot gids: 8, 15, 22, 29 maart 1995', 1995: z.p.

OORSPRONKELIJK GRONDPLAN VAN HET GELIJKVLOERS
- 1909

HUIDIG GRONDPLAN VAN HET GELIJKVLOERS
- 2019

GELIJKVLOERS

(4) Recente (restauratie)werken aan het Nieuw Kasteel

In de laatste jaren van het kasteel als tehuis voor pastoors op rust zijn er weinig onderhoudswerken gebeurd. Bij de aankoop van het kasteel door de gemeente Westerlo diende dit achterstallig onderhoud weggewerkt te worden. De technische voorzieningen kregen in de loop der jaren een upgrade en werden stelselmatig aangepakt. Bij de verhuis van de gemeente naar het kasteel in 1973 was het interieur grotendeels hetzelfde gebleven als in de periode als ouderlingentehuis. Zo waren er nog heel wat toiletruimtes, voornamelijk in de hoektorentjes, die na verloop van tijd gesupprimeerd werden. De ruimtes werden heringericht als berging, kopieerruimte, kleedkamer of een combinatie. Ook de loden leidingen van het kasteel werden volledig vervangen door nieuwe koperen of pvc leidingen.

In 1992 werd de liftschacht aangepast en een nieuwe personenlift geïnstalleerd. Ook de elektrische installatie werd aangepast. Tussen 1993 en 1996 kwam er een hellend vlak voor een betere toegankelijkheid van het gemeentehuis, werd de centrale verwarming aangepast, werden er overgordijnen en behang voorzien in de raadzaal en werden de houten vloeren (parket en plankenvloer) gerenoveerd. In 1998 werden de ramen en deuren op de zolderverdieping vernieuwd. Na deze interieurwerken diende ook het exterieur van het kasteel aangepakt te worden: In 2004 werd gestart met de restauratie van daken en gevels en de bliksem- en elektronische brandbeveiliging werd aangepast. De ramen werden hersteld en geschilderd in 2007 en een jaar later werd de hoofdinrichting van de elektrische installatie aangepast.¹⁶ In 2010 werden werken gedaan in de kelder.

16 100 jaar kasteel Gravin Jeanne de Merode: 191.

afb. 38: Het portiershuis werd samen met het kasteel opgetrokken © 100 jaar Kasteel Gravin Jeanne de Merode, p. 65

afb. 39: Zuster Julie en Gravin Jeanne © 100 jaar Kasteel Gravin Jeanne de Merode, p. 65

afb. 40: Het pomphuis waar het water opgepompt werd © 100 jaar Kasteel Gravin Jeanne de Merode, p. 65

afb. 41: Enkele tuinmannen en Gravin Jeanne © 100 jaar Kasteel Gravin Jeanne de Merode, p. 65

afb. 42: Het volledige domein was vroeger omheind met een smeedijzeren hek

afb. 43: Frans Verrezen werkte vanaf 1918 als hovenier voor Gravin Jeanne

afb. 44: De druivenserre © 100 jaar Kasteel Gravin Jeanne de Merode, p. 68

afb. 45: Frans Verrezen met zijn schapen © 100 jaar Kasteel Gravin Jeanne de Merode, p. 68

02.07.02 DE BIJGEBOUWEN

Naast het kasteel werd er op het domein ook een Hovenierswoning gebouwd, waar de hovenier woonde die instond voor het beheer van het kasteelpark, samen met vier à vijf tuinhulpjes. Aan de woning was een serre gebouwd en verschillende aanhorigheden zoals een stalling, een varkens- en kippenhok en een was-, strijk- en drooghuis.

Daarnaast was er een pomphuis met artesische put dat het hele domein van water kon voorzien. Gezien de hoeveelheid water die opgepompt werd via deze waterput, de noden van het adellijke huishouden ver oversteeg, werd er een overloop voorzien naar de omheiningsgracht van het park. Dorpsbewoners konden hier water halen en meegenieten van het heldere pompwater. Ca. 1927 werd er een vijver gegraven waarin het water werd afgeleid.

Op het domein was verder nog een portiershuis te vinden bij de hoofdingang, waarin de portier gevestigd was die instond voor de bewaking van het kasteel en haar bewoners. Hij opende en sloot de poort en zorgde tevens voor het sluiten van de rolluiken. Tenslotte was er het schapenhok, dat in het begin niet meer was dan een houten barak en vanaf 1925 vervangen werd door een stenen gebouw. Het werd grondig verbouwd en uitgebreid na de jaren 1970 wanneer het domein verkocht was aan de gemeente Westerlo. Na deze verbouwingen werd er een cafetaria in ondergebracht.¹⁷

02.07.03 HET KASTEELPARK

Van zodra gravin Jeanne haar intrek genomen had in het kasteel samen met haar personeel, ging ook de aanleg van het park van start. De gravin had hiervoor een hovenier in dienst genomen die de verantwoordelijk kreeg over het beheer van het park. Het domein werd ingedeeld door de aanleg van enkele wegen en afwateringsgrachten. Verder werd er alvast begonnen met de aanplanting van diverse bomen en struiken. Ook werd er een boomgaard voorzien.¹⁸

Vandaag is de boomgaard in het westen volledig verdwenen. De muur ten noorden van het perceel met fruithaken langs de zuidzijde en een drietal leipen, vermoedelijk uit het Interbellum, aan de oostelijke zijde, zijn wel bewaard. Tegenwoordig bevindt zich nog een kleine halfhoogstam-boomgaard in het noorden van het park, nabij het voormalige pomphuis.¹⁹

Na de eerste wereldoorlog trad een nieuwe hovenier in dienst: Frans Verrezen. Hij werkte voordien in de kruidtuin in Mechelen en kon gebruik maken van zijn kennis en ervaring om in Westerlo een siertuin aan te leggen. Daarnaast was er een kudde van ca. 30 schapen die op het domein graasde. Een schapenhoeder was vast in dienst om de kudde te verzorgen en jaarlijks te scheren. Op de locatie waar zich nu de cafetaria bevindt, stond voordien het houten hok voor de schapen. Rond 1925 werd het houten gebouw vervangen door een kippen- en kalkoenenhok, opgetrokken uit baksteen. Later werd het omgevormd naar cafetaria toen het domein eigendom werd van de gemeente.²⁰

02.07.04 DE DREVEN

Het domein van het nieuwe kasteel is ingeplant temidden van een trapeziumvormige zone die oorspronkelijk aan alle zijden afgebakend was door drevenstructuren. In het noorden loopt de Hollandse dreef, in het oosten de Boerenkrijglaan, ten zuiden de Beeltjensdreef en ten westen de Papedreef.

De aanleg van de Beeltjensdreef gaat terug tot de 18de eeuw. De dorpsheer van Westerlo, Jan Filips Eugene van Merode liet in de eerste decennia van de 18de eeuw verscheidene dreven aanleggen in Westerlo, waaronder de Beeltjensdreef. De dreven kregen een dubbele beplanting naar het voorbeeld van de Abdij van Tongerlo. De dreven moesten in rechte lijnen aangeplant worden om een maximaal perspectief te kunnen bereiken. Jan Filips Eugene van Merode beschikte over heel wat grond maar was genoodzaakt om een aantal privé-eigenaars te overtuigen tot verkoop van hun grond om zijn ontwerp volgens geometrische vormgeving te kunnen realiseren.²¹

¹⁷ Archief Agentschap Onroerend Erfgoed, 'Het Kasteel van Jeanne de Merode. Opleiding tot gids: 8, 15, 22, 29 maart 1995', 1995: z.p.

¹⁸ 100 jaar kasteel Gravin Jeanne de Merode: 68.

¹⁹ MACOBO, Beheersplan 'Nieuw Kasteel': 32.

²⁰ 100 jaar kasteel Gravin Jeanne de Merode: 69.

²¹ Archief Onroerend Erfgoed, beschermingsdossier.

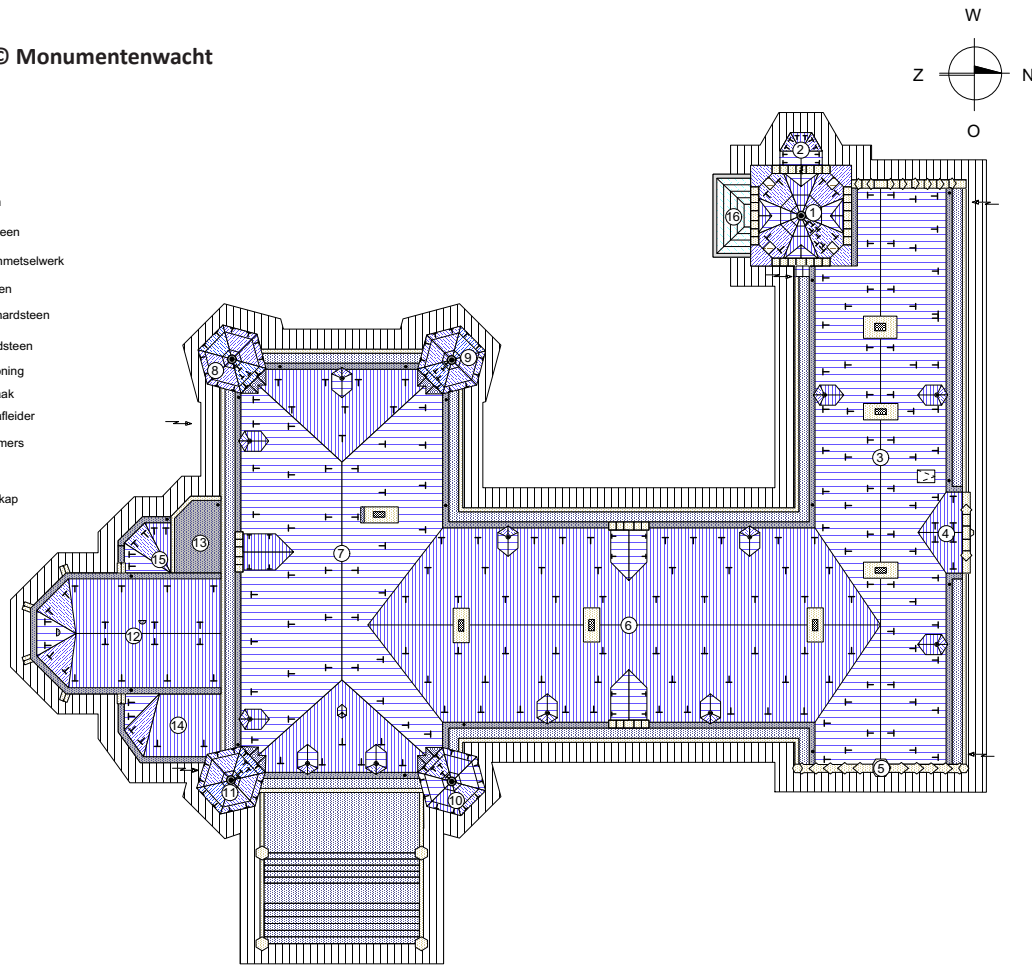
Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 03

INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

Dakenplan © Monumentenwacht
Legende

- leien
- lood
- dakraam
- schoorsteen
- baksteen metselwerk
- witte steen
- blauwe hardsteen
- ijzerzandsteen
- topbekroning
- ladderhaak
- bliksemafleider
- daknummers
- monnikskap
- afvoer

HOOFDSTUK 03 INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

BOUWKUNDIG ERFGOED

03.01 KASTEEL

03.01.01 PLANINDELING

Het kasteel met neotraditionele inslag is qua vormgeving geïnspireerd door het laatgotische Bisschopshuis (1547) van Rombout Keldermans in de abdij van Tongerlo. Het souterrain en de drie bouwlagen situeren zich op een grosso modo L-vormige plattegrond onder een links voormalige, uitspringende huiskapel met driezijdige koorsluiting in neogotische stijl.

Het hoofdgebouw is tweeledig: een rechthoekige donjon met uitgebouwde kapel, bekroond met vier hoektorens naast een langsbouw met dwarse nok en achteraan een vierkante traptoren. De planindeling is klassiek met een gelijkvloerse verdieping voor de ontvangst- en gastenkamers, de kelder en de tweede verdieping voor praktische ruimtes en voor het huisvesten van het personeel en de eerste verdieping voor de privé-ruimtes voor de bewoners en familie.

03.01.02 EXTERIEUR

(1) Bedaking en regenwaterafvoer

De bedaking van het kasteel bestaat uit een complexe structuur van verschillende dakvlakken met markante (hoek)risalieten en polygonale torens. Het hele dak is bedekt met natuurleien. Het hoofdgebouw heeft drie aaneengesloten zadeldaken. De inpandige kapel is lager dan het hoofdgebouw en heeft een zadeldak met afgerond gedeelte. Voor de dakstructuur werd een gebinte ontworpen door Langerock, volgens het principe van het vakwerkspant met contemporaine moderne materialen en bouwtechnieken. Het gaat om een compositie van een geklonken ijzeren gebinte met vijf velden per spantbeen en vallende diagonalen waarbij de staven niet loodrecht op de spantbenen staan. De onderste draagbalk is opwaarts gebogen. Dit type werd vooral gebruikt bij grotere overspanningen.²² Het dakvlak werd bedekt met terracotta tegels in een mortelbed, waarop de leibedekking kwam.

Het dak bevindt zich vandaag over het algemeen in een goede staat. De laatste jaren zijn enkele leien beschadigd en/of weggevallen met beperkte vochtindringing tot gevolg. Ook de dakwaterafvoer is momenteel in een goede staat. Het lood is in goede staat, maar er is onvoldoende rekening gehouden met de thermische werking. Aan verschillende goten is er lood gescheurd met plaatselijk sterke vochtindringing tot gevolg. Sinds 2014 zijn herstellingen uitgevoerd met een coating gedrenkte doek. Verschillende van de herstellingen zijn losgekomen. De lekken werden door Monumentenwacht met een coating gedicht. Dit is slechts een tijdelijke oplossing.

22 OOSTERHOFF, J., ARENDS, G.J., VAN ELDIK, C.H. NIEUWMEIJER, G.G., Bouwtechniek in Nederland 1: Constructies van ijzer en beton. Gebouwen 1800-1940. Overzicht en typologie, Delftse Universitaire Pers / Rijksdienst voor de monumentenzorg, 1988: 161.

(2) Gevels

Het kasteel is opgetrokken in baksteenmetselwerk met overvloedig gebruik van zandsteen en ijzerzandsteen, onder meer voor de architecturale elementen als speklagen, kordons, hoek- en negblokken, aanzet- en sluitstenen en voor decoratieve elementen als uitgewerkte boogfriezen, consoles, borstweringen, hogels en topstukken naar laatgotisch patroon. Diverse sierankers maken het plaatje compleet. Ook zijn er verschillende historiserende vormen van muuropeningen te vinden zoals steekboogvensters, kruis-, klooster- en bolkozijnen en spitsboogvensters (voormalige kapel). Over het algemeen zijn de muren zeer breed uitgevoerd met breedtes variërend van 50 tot 100cm.

De zeven ramen van de gelijkvloerse verdieping zijn bekroond met een zandstenen boogveld in basreliëf, met de beeltenis van zeven levensbomen: drie maal een eik, een boom die eeuwenoud kan worden, tweemaal een hultst, eeuwig groen, een paardenkastanje en een esdoorn.²³

De oostelijke voorgevel met brede hoekrisalieten en een gevelindeling met drie registers is belijnd door kordons en geritmeerd door halfzuiltjes. In de eerste en tweede bouwlaag zijn er verdiepte korfboognissen. De rechter risaliet heeft een trapgevel onder een uitgewerkte neogotische bekroning met kroon als topstuk. In de topgevel is een uurwerk opgenomen in een neogotische nis met kruisbloem en opschrift anno 1910 in het boogveld. De middenrisaliet springt in en bestaat uit vijf travéeën volgens een symmetrische opbouw. De linkerrisaliet betreft de inkompartij met een schilddak en twee hoektorentjes. De gevelopbouw is gelijkaardig aan de middenrisaliet.

Over het algemeen verkeren het baksteenmetselwerk en de witte natuurstenen delen in een eerder goede staat, maar verschillende mortelherstellingen van monelen en borstweringen scheuren in en kunnen wegvallen. Enkele monelen zijn licht gescheurd. Verschillende lantaarnstijlen vertonen sterke scheuren veroorzaakt door spanningen ten gevolgen van roest in de verankering van de brugstaven. Men dient op te letten voor valgevaar: stukken steen of andere gevelmaterialen kunnen een gevaar vormen voor passanten.

(3) Inkompartij

De inkompartij met monumentale steektrap valt op. Heel deze partij is uitgewerkt als risaliet, geflankeerd door twee zeshoekige torens met een peerspits. Het uiterst rechts gedeelte dat eveneens als risaliet is uitgewerkt met een rijk versierde trapgevel, vormt de pendant van de inkompartij. De trappartij is gesitueerd tussen twee hoektorentjes aan de linkerzijde van de voorgevel. De steektrap is opgetrokken uit blauwe hardsteen en heeft een balustrade van gotisch gesculpteerde zandsteen met twee trappalen in hetzelfde materiaal.

23 100 jaar kasteel Gravin Jeanne de Merode: 39.

(4) Schrijnwerk en beglazing

Het raam- en deurschrijnwerk is nog oorspronkelijk, met de oorspronkelijke beglazing. Het gaat om kruisvensters met natuurstenen kalf en middenregel en houten raamprofielen. De twee bovenste raamdelen zijn voorzien van een houten rolluik. Het raamschrijnwerk werd in een rode tint geschilderd. Het type van het vierdelige kruisvenster is het meest voorkomend maar er zijn ook kruisvensters met tweelichtvensters in de onderste geledingen en smalle vensters bestaande uit één vleugel met een drielichtvenster.

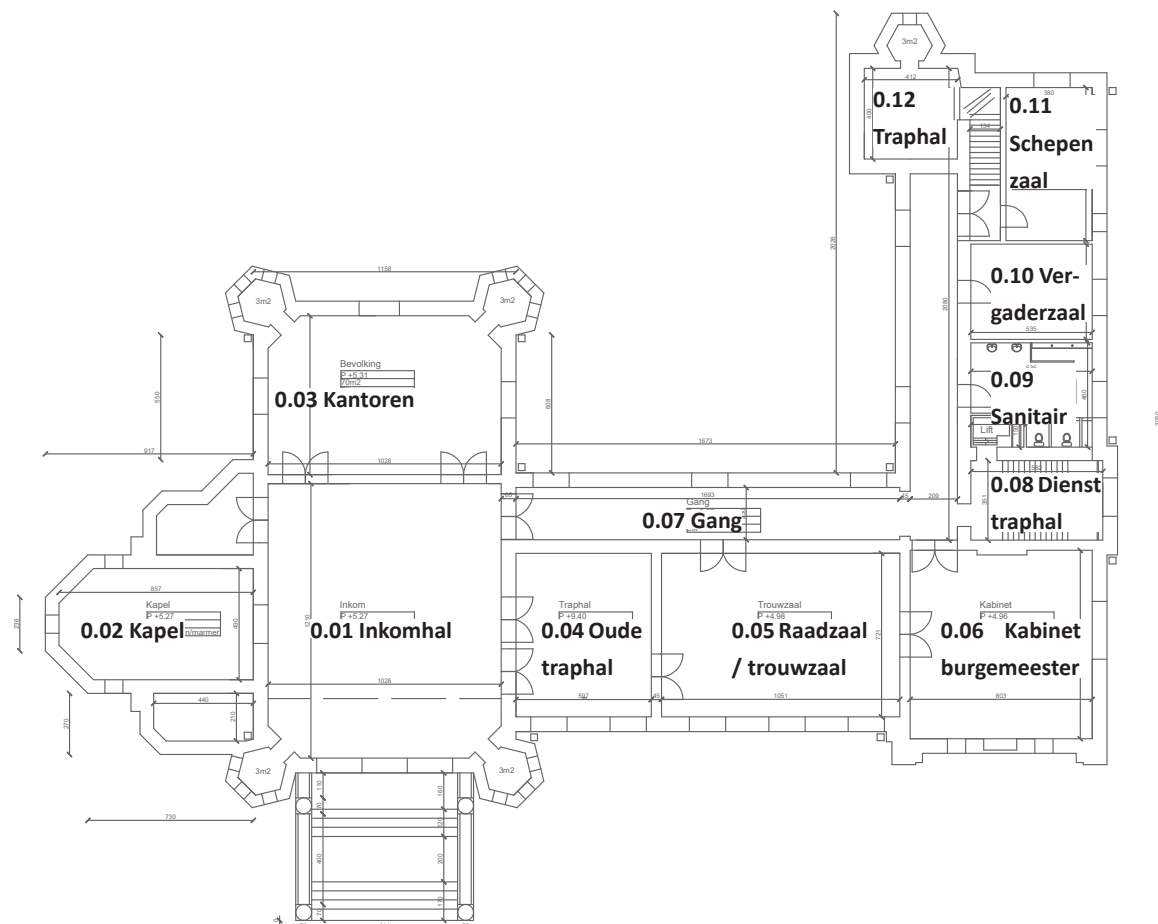
Over het algemeen is het schrijnwerk in een eerder goede staat, maar verschillende ramen sluiten niet winddicht aan. Het schilderwerk laat te wensen over waardoor het houtwerk van een dakkapelstijl al is ingerot. De boordplanken van de goten zijn oppervlakkig ingerot vanwege het druipwater van de gootrand.

Het binnenwerk van de raamopeningen bestaat uit geprofileerde eiken panelen die de diepe dagkanten bedekken. Het houtwerk is afgewerkt met een geprofileerde omlijsting tegen de binnenmuur. De oorspronkelijke houten rolluiken zijn nog op sommige plaatsen aanwezig maar werken niet altijd.

De triplex ornamenten van slingerende takken met bladeren die voor de meeste ramen in het kasteel te vinden zijn, werden vervaardigd door Julianus De Vos, pastoor op rust die verbleef in het kasteel toen het in gebruik was als ouderlingentehuis voor priesters.²⁴

afb. 46: Details van de binnenzijde van het raamschrijnwerk, v.l.n.r.: ramen in de toiletruimte aan de inkomhal op het gelijkvloers, een marmeren vensterbank van een raampartij in de kantoren op het gelijkvloers, typische vormgeving van de dagkanten in het hele kasteel en detail van de oorspronkelijke houten rolluiken.

Over het algemeen is de vaste interieurafwerking van het Nieuw Kasteel goed bewaard gebleven. De planindeling werd grotendeels behouden. Het niveau van het kasteel werden opgedeeld in een souterrain (hierna de kelder genoemd), een beletage verdiep omwille van het niveauverschil door de monumentale trappartij (hierna het gelijkvloers genoemd), een eerste en een tweede verdieping. Boven de tweede verdieping is een zolderverdieping, wat het totaal aan bouwlagen op vijf brengt.

Ook het meubilair bleef bewaard. Een opvallend kenmerk aan de interieurinrichting is het rijkelijke gebruik van gesculpteerd eikenhout in neogotische stijl in allerlei vormen: lambrisering, binnendeuren met briefpanelen, deuroplijstingen. Ook de eiken en grenen parketvloeren bleven goed bewaard.

Op het gelijkvloers gaat het om een eikenhouten visgraatparket, afgeboord met een blokvormig patroon aan de randen, afgescheiden van het middenveld door een driedelige aflijning waarbij de buitenste lijnen in een andere houttint zijn uitgevoerd. De vloeren zijn vergrijsd door beleping en het uitblijven van onderhoud.

Op de hogere verdiepingen bestaat de vloerbedekking hoofdzakelijk uit een grenen plankenvloer. De planken werden roodbruin getint aansluitend op het schrijnwerk van plinten en deuren. Op sommige plaatsen zijn er kleurverschillen op te merken die mogelijk het gevolg zijn van het onregelmatig machinaal afschuren van de planken en vernissen van deze planken. De minder belopen zones behielden hun oorspronkelijke kleur en glans.

(1) **Gelijkvloers**

De vloeren bestaan uit eikenhouten parketvloeren in verschillende patronen. De muren en plafonds werden gepleisterd en voorzien van kwarthol geprofileerde moulures, met uitzondering van de inkomhal en het kabinet van de burgemeester die beschikken over een plafond met een zichtbare houten vloerroostering van kinderbalken en gedecoreerde moerbalken.

0.01 Inkomhal

Het kasteel wordt betreden via een monumentale inkomhal, bereikbaar via de trappartij aan de buitenzijde van het kasteel. Er is een tochtsas voorzien met de plaatsing van een glazen wand over de gehele breedte van de inkomhal. Het meest in het oog springend is de neogotisch getinte arduinen schouwmantel met wapenschild van de familie de Merode en met een haardplaat en haardvloer in baksteenmetselwerk van rode en gesinterde baksteen. De oorspronkelijke deuren en plafondafwering bleven bewaard. De deuropeningen zijn voorzien van korfboogdeuren in een geprofileerde omlijsting van zandsteen, met een spitsboogvormige omlijsting rond de deuropening naar de voormalige kapel.

Het plafond bestaat uit een roostering van kinderbalken en kwarthol geprofileerde moerbalken met fijne decoratie, verborgen achter een witte beplating. De muren bestaan uit zandsteen met een grijze voeg. De vloer bestaat uit een veelkleurig, geometrisch patroon van rode, zwarte en grijze marmertegels. De inkomhal werd recent heringericht met een groot wit balie-meubel en groene zitbanken. Een monumentale luchter hangt centraal in de ruimte. De witte panelen aan het plafond zijn verwarmingselementen.

Tussen de twee grote ingangsdeuren hangt een gepolychromeerde tondo van geverniste terracotta met reliëf van de geboorte van Christus. De maker van de tondo blijft tot op heden onopgehelderd. Het zou afkomstig kunnen zijn uit de omgeving van of uit het atelier van de familie della Robbia (15de-16de eeuw). Het reliëf is erg karakteristiek voor hun werk met de witte figuren van de Heilige Familie en de duif van de Heilige Geest tegen een azuurblauwe achtergrond en de typische, veelkleurige omkadering met festoen van bladeren, pijnappels en citroenen.

afb. 47: Zicht op de inkomhal vanuit de externe trappartij

afb. 48: De schouwmantel in de hal

afb. 49: De tondo naar Della Robbia

afb. 50: Oude doorgang naar
bijruimte kapel, vandaag barzone

afb. 51: Zicht op het voorste gedeelte van de inkomhal

afb. 52: Toiletruimte in de hoektoren naast de trappartij

In de twee traptorens die de inkomzone aan de oostkant flankeren, zijn aan de ene zijde een sanitaire ruimte en aan de andere zijde een berging in ondergebracht. De vloer bestaat uit vierkante tegels van blauwe hardsteen. In de sanitaire ruimte werd het onderste deel van de muren betegeld met witte metrotegels.

0.02 Kapel

Links van de inkomhal bevindt zich de voormalige kapel. Via een zandstenen korfboogomlijsting onder spitsboog met hogels, betreedt men de kapel. Aan de binnenzijde van de kapel bestaat deze omlijsting uit ijzerzandsteen. Deze dubbele deur met briefpanelen is fraai versierd met een gesculpteerde makelaar in de vorm van een engel met vleugels. die gestructureerd is door drie rechte traveseën met een driezijdige sluiting en kruisribgewelven van ijzerzandsteen met bakstenen gewelfvlakken op colonnetten met bladwerkkapitelen. Er zijn vijf glasramen volgens een sober, neogotisch ontwerp, gevat in spitsboogvormige monelen met maaswerk. De centrale raamopening is veel kleiner zodat er een muurvlak overbleef dat groot genoeg was om de zogenaamde Merode-triptiek op te hangen boven het altaar.

In de rechtermuur van de kapel is een koperen warmeluchtrooster bewaard gebleven. De vloer bestaat uit een eiken parket met geometrisch patroon en donkerkleurige dubbele rand. Centraal in de ruimte staat de voormalige altaartafel met vier geometrisch gecanneleerde pilasters met korinthische kapitelen, opgetrokken in licht gekleurde natuursteen. Boven de altaartafel hangt een kopie van de bekende 15de-eeuwse ‘Merode-altaarstuk’ van de Vlaamse schilder Robert Campin.²⁵ De ruimte is verder leeg, op een paar kerkstoelen en een tafel na. Links en rechts van de kapel zijn twee ruimtes die gebouwd werden als sacristie en bijsacristie. Vandaag worden ze gebruikt voor allerlei doeleinden. Ze zijn toegankelijk door een enkele houten deur met briefpanelen in een korfboogvormige omlijsting van ijzerzandsteen. De ruimte links van de kapel was de voormalige bijsacristie en wordt gebruikt als opslagplaats voor drank en andere zaken. In de ruimte rechts van de kapel werden gekoelde drankkasten en een bar geïnstalleerd, die gedeeltelijk in de dagkanten van de toegang naar de inkomhal ingebouwd werd. De bar kan bediend worden vanuit deze ruimte. Bij het openen van de dubbele, beglaasde paneeldeuren

afb. 53: Kapelingang

afb. 54: Detail van de kapeldeur

afb. 55: De koorzone van de kapel met kopie van de Merode-triptiek

afb. 56: De parketvloer van de kapel

afb. 57: Bar in de rechter bijruimte

afb. 58: Berging in de linker bijruimte

25 Het schilderij kreeg deze benaming naar de laatste eigenaars van het werk, de familie de Merode. Vandaag hangt het in het Metropolitan Museum of Art in New York, Verenigde Staten.

afb. 64: Zicht op de koorzone van de kapel

afb. 65: De spitsboogvensters hebben neogotische glasramen

wordt de bar toegankelijk vanuit de inkomhal. De oorspronkelijke eiken visgraatparket en plafondafwerking zijn nog aanwezig. Het oorspronkelijk raamschrijnwerk met beslag en houten rolluiken bleef eveneens bewaard, inclusief het smeedijzeren getorste traliewerk.

0.03 Kantoren

Oorspronkelijk was de ruimte waar nu de kantoren van de burgerlijke stand gevestigd zijn, opgedeeld door een scheidingsmuur, waar nu nog de gemetste contouren van zichtbaar zijn. De locatie waar deze scheidingsmuur stond, is nog af te lezen aan het patroon van de eiken parketvloer en de twee gepleisterde plafonds die als twee aparte plafonds geconstrueerd werden. Deze ruimte werd op een hedendaagse manier ingericht als open kantoorruimte voor de medewerkers van de gemeente Westerlo. De oorspronkelijke muur- en plafondafwerking bleef bewaard. De schouw werd verwijderd, enkel de gemetste haarddvloer met marmeren boord bleef bewaard. De binnenzijde van de dubbele deuren die toegang geven tot de kantoorruimte bestaat uit vlakke panelen. De twee torentjes in de hoeken van de kamer zijn toegankelijk door een enkele houten deur met briefpanelen

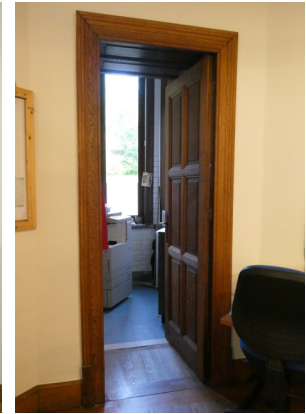
afb. 60: De kantoren op het gelijkvloers

afb. 59: Visgraat parketvloer

afb. 61: Deur met briefpanelen

afb. 62: Zicht op hoektorentje

afb. 63: Detail tegels

en oorspronkelijk beslag. De vroegere functie van sanitaire ruimte is nog afleesbaar door de blauwe tegelvloer met witte band en lambrisering van witte metrotegels met grijze tegelplint. Het raamschrijnwerk met dagkanten met briefpanelen en marmeren vensterbanken bleef goed bewaard.

0.04 Oude traphal

Deze traphal werd gebruikt door de Gravin, familie en gasten en was dus bedoeld voor de primaire circulatie binnen het kasteel. Ze fungeert als het verlengde van de inkomhal. De scheidingsmuur tussen de inkomhal en de traphal bestaat uit drie travéeën met twee deuropeningen en één raamopening. Via twee dubbele paneeldeuren, deels beglaasd, met elk een beglaasd korfboogvormig bovenlicht, is de traphal toegankelijk. De raamopening situeert zich ter hoogte van de voet van de trap. De ruimte heeft een gewelfplafond dat zeer gelijkaardig is als het gewelf van de kapel. Het gaat om natuurstenen kruisribgewelven van ijzerzandsteen met bakstenen gewelfvlakken op colonnetten met bladwerkkapitelen.

De rijkelijk gesculpteerde eikenhouten bordestrap heeft verschillende trappalen, waarvan de gelijkvloerse trappaal bekroond is met een houten uil. Op de verschillende trappalen in de leuning zouden er meerdere gesculpteerde versieringen geweest zijn maar deze werden verwijderd tijdens de Duitse bezetting van het kasteel in de Tweede Wereldoorlog.²⁶ Er bevinden zich enkele waardevolle losse meubelstukken in de ruimte: een gotische huwelijkskoffer, een neogotische koffer en enkele bolpoottafels.

De vloer bestaat uit een patroon van vierkante marmertegels, gelijkaardig aan de vloerbedekking van de inkomhal. De muren zijn opgebouwd uit grote natuurstenen blokken met frijnslag en met een grijze voeg, eveneens gelijkaardig aan de muurafwerking van de inkomhal. Het houten raamschrijnwerk met guillotineramen bleef bewaard.

afb. 66: De oude traphal vanuit kikvorsperspectief gefotografeerd

afb. 67: De oude traphal met zicht op de doorgang naar de raadzaal

afb. 68: De trappartij uit eikenhout

afb. 69: De onderste trede van groene natuursteen

afb. 70: Trappaal met uil

afb. 71: Houten console met smeedwerk

26 100 jaar kasteel Gravin Jeanne de Merode: 118.

afb. 72: Marmeren tegelvloer in de oude traphal

afb. 73: Bakstenen gewelfschelpen in het natuurstenen kruisribgewelf

afb. 74: Bakstenen gewelfschelpen in het natuurstenen kruisribgewelf

afb. 75: De balustrade van de steektrap op de eerste verdieping

0.05 Raadzaal/trouwzaal

De vorige functie van de huidige raadzaal was salon en bibliotheek. De eikenhouten visgraatparket is nog oorspronkelijk. Het gepleisterde plafond werd voorzien van moulures. De ruimte is toegankelijk via drie rechthoekige deuropeningen: vanuit de oude traphal via een deuropening in enfilade, vanuit de gang via een deuropening centraal in de muur en vanuit het kabinet van de burgemeester via opnieuw een deuropening centraal ingeplant.

Centraal hangt een bronzen luchter met kristal in Lodewijk XIV-stijl. Tegen de scheidingsmuur met de gang staat een lage houten boekenkast met fijn houtsnijwerk in neogotische stijl. Elke tussenstijl wordt bekroond door een dierfiguurtje uit houtsnijwerk. De keuze van de dieren is geïnspireerd op de fabels van Jean de la Fontaine (17de eeuw). Dikke, gedrapeerde, rode velours gordijnen hangen voor de ramen en houden het zonlicht buiten.

Tegen de scheidingsmuur tussen de traphal en de raadzaal staat een monumentale marmeren schouwmantel in neorococostijl. Op de mantel staat een albasten schouwgarntuur. Boven de mantel is er een grote spiegel in een houten omlijsting en een geschilderd paneel met een beeltenis van Sint-Antonius. In de zaal bevindt zich tevens een staande klok in gotische stijl van Mac Bennet London. Er bleven enkele meubelen bewaard zoals aan elkaar te schakelen bolpoottafels in Lodewijk XIII-stijl en stoelen met lederen bekleding.

afb. 76: De marmeren schouwmantel

afb. 77: Geschilderd paneel boven de schouwmantel

afb. 78: Staande klok

afb. 79: Zicht op de raadzaal met de dubbele deur naar het kabinet

afb. 80: Zicht op de raadzaal met de dubbele deur naar de traphal

0.06 Kabinet van de burgemeester

Het kabinet van de burgemeester is de vroegere eetkamer van de Gravin. De ruimte is toegankelijk via een centrale, dubbele deur met briefpanelen vanuit de raadzaal en twee dubbele deuren met briefpanelen aan weerszijden van de schouwmantel: naar de gang en naar de diensttrap.

De losse en vaste interieurafwerking bleef hier zeer goed bewaard: de kamer is gedecoreerd met een neogotische eikenhouten lambrisering, dubbele deuren met briefpanelen in hetzelfde materiaal en een schouwmantel met fijne decoraties in neorenaissancestijl. De gietijzeren schouwplaat toont een voorstelling van de aankondiging van de geboorte van Jezus. De vloerbedekking bestaat uit een eikenhouten visgraatparket en het plafond uit een houten vloerroostering met moer- en kinderbalken met dezelfde ornamentiek als de roostering van de inkomhal. Centraal in de ruimte hangt een koperen bolkroonluchter. In alle hoeken van de kamer zijn er plafondlampen in neogotische stijl aan de moerbalken bevestigd. De muren bestaan uit natuursteen blokken met frijnslag, in halfsteens verband en met een grijze voeg. De hoge ramen kregen een draperie van gebloemde gordijnen.

Verder bleef er neogotisch meubilair bewaard. Drie kasten werden ingewerkt in de lambrisering. Eén kast is oorspronkelijk, de andere twee werden in de jaren 1970 door schrijnwerker Thys uit Westerlo gebouwd in een modernere stijl. Enkele eiken bolpoottafels en stoelen met lederen bekleding, passend bij het neogotische interieur, bleven eveneens bewaard.

afb. 81: Eiken lambrisering

afb. 82: Eiken briefpaneeldeuren

afb. 83: Eiken briefpaneeldeuren

afb. 84: Neogotische kast

afb. 85: Het kabinet van de burgemeester met schouwmantel

afb. 86: Zicht op de ramen aan de voorgevel van het kasteel

0.07 Gang

Vanuit de inkomhal is de gang toegankelijk via een dubbele, korfboogvormige en beglaasde paneeldeur. De muur- en plafondafwerking is zeer gelijkaardig aan deze in de inkomhal: een eikenhouten visgraatparket, een parement van natuursteen in halfsteens verband met grijze voeg en een houten roostering als plafond. De gang loopt in L-vorm van de inkomhal aan de voorzijde van het kasteel door tot aan de achteringang aan de achterzijde. Deze achteringang met hal is op straatniveau en is verbonden met de gang met een blauwe hardstenen steektrap. Een dubbele, beglaasde, rechthoekige deur geeft toegang tot de tweede traphal. Er hangen twee grote, mechanisch gefabriceerde wandtapijten waarvan de herkomst onbekend is.

0.08 Dienst traphal

De oude houten diensttrap en oude lift werden vervangen door een nieuwe trap in blauwe hardsteen en een nieuwe, moderne lift. Tussen het gelijkvloers en de eerste verdieping is er op de overloop van de diensttrap een deur die leidt naar de voormalige zilverkamer. De ruimte is opgevat als een grote kluis waar de Gravin waardevolle voorwerpen zoals zilverwerk in bewaarde.

afb. 87: Segmentboogvormige omijsting naar de inkomhal toe en visgraatparket met blokrand als vloerbedekking in de gang

afb. 88: Zicht op de gang in de richting van het noorden

afb. 89: Boven: eikenhouten bank met uitgestoken rugleuning
afb. 90: Onder: gietijzeren verwarming

0.09 Sanitaire ruimte

Deze ruimte werd verbouwd tot sanitaire ruimte. Er bleven geen waardevolle elementen bewaard, met uitzondering van het houten raamschrijnwerk.

afb. 91: Zicht op de sanitaire ruimtes

afb. 92: Zicht op de sanitaire ruimtes

0.10 Vergaderzaal

Deze ruimte wordt gebruikt als vergaderzaal. Het gaat om een smalle ruimte met een eikenhouten visgraatparket. Er is een marmeren schouwmantel met rococomotief. De muren zijn vlak gepleisterd en wit geschilderd en het plafond is afgewerkt met eenvoudige moulures.

afb. 93: Houten schrijnwerk

afb. 94: Marmeren schouwmantel

afb. 95: De vergadertafel

afb. 96: Visgraatparket

0.11 Schepenzaal

De schepenzaal heeft een eikenhouten visgraatparket, vlak gepleisterde muren en een bepleisterd plafond met moulures. Een grijze natuurstenen schouwmantel siert de ruimte.

afb. 97: Gietijzeren verwarming

afb. 98: Een hoekje in de Schepenzaal

afb. 99: De natuursteen schouwmantel

afb. 100: De geprofileerde moulures van het plafond

0.12 Achteringang met traphal

Het kasteel is aan de achterzijde toegankelijk via een enkele houten deur in een korfboogvormige deuromlijsting. Er ligt een blauwe hardstenen tegelvloer en het parement bestaat uit natuurstenen blokken met frijnslag in halfsteens verband gemetst. De voegen zijn wit, met uitzondering van de voegen van de omlijsting rond de trapopening, de buitendeur en een stuk muur met raamomlijsting naast de buitendeur. In deze zones werd een grijze voeg gebruikt.

Op de hoek tussen het hellend vlak naar de kelderverdieping en de oostelijke muur van de hal vertoont het natuurstenen metselwerk stootschade en herstellingen in cement. Deze herstellingen van slechte kwaliteit dienen vervangen te worden door een passende restauratie. Ook aan de deuropening van de buitendeur werden herstellingen gedaan die in strijd zijn met de erfgoedwaarde van de ruimte.

Het oorspronkelijk raamschrijnwerk bleef goed bewaard. De oorspronkelijke roostering van moer- en kinderbalken bleef grotendeels bewaard maar enkele onderdelen werden vervangen, naar historisch model.

afb. 101: Zicht op de hal van de achteringang vanuit de trap

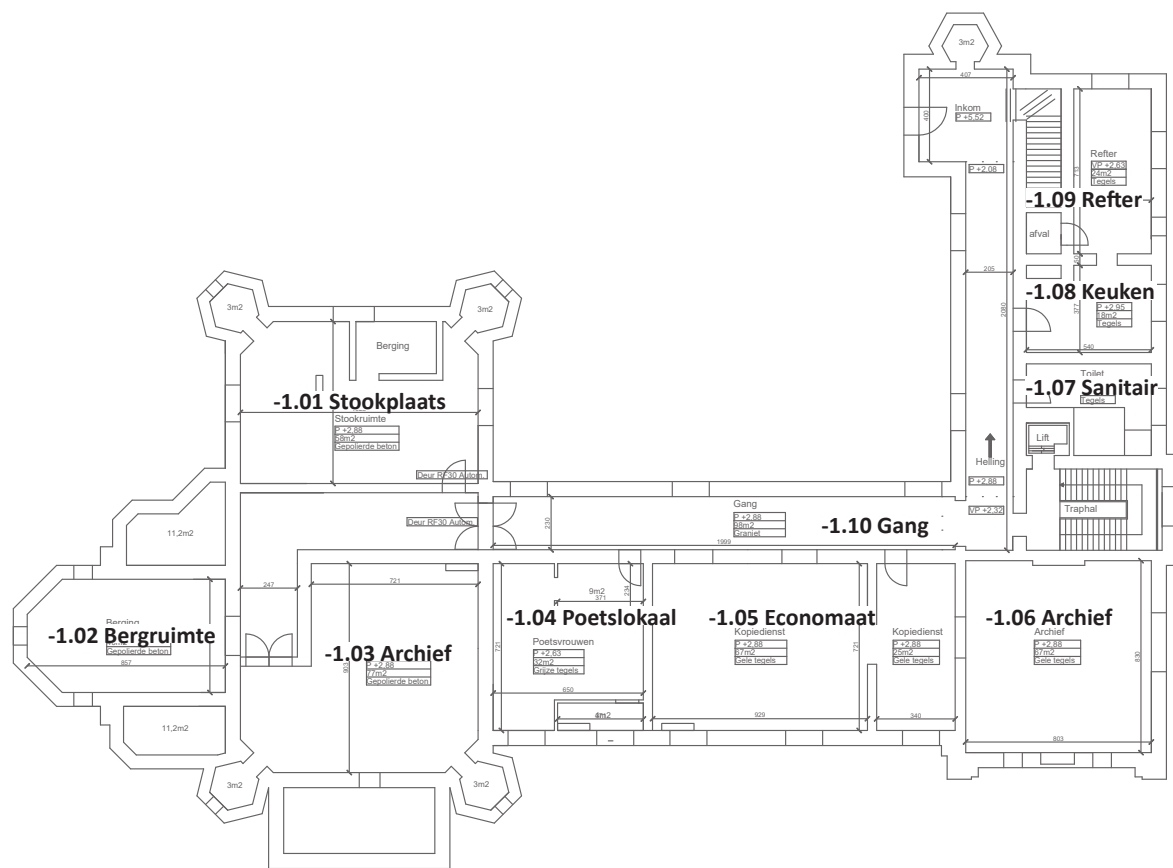
afb. 102: De blauwe hardstenen trap

afb. 103: De houten plafondroostering met luchter

afb. 104: Een voorbeeld van een koperen verwarmingsrooster

(2) Kelder

Het kasteel is volledig onderkelderd. De kelderverdieping was oorspronkelijk gebouwd als dienstverdieping. In de vroegere wijnkelder is een technische ruimte gevestigd, waar een gedenksteen werd ingemetseld met het jaartal "A° Di 1909". Op deze verdieping werd de oorspronkelijke warmeluchtverwarming aangestuurd en verdeeld via leidingen in de binnenmuren die uitkomen via koperen uitlaatkleppen.

Ook hier bleef het oorspronkelijke raamschrijnwerk goed bewaard. De kelderramen werden wel voorzien van diefijzers met getorste staven en decoratieve toppen.

Alvorens de verschillende ruimtes te bespreken, wordt eerst de gang in detail besproken.

-1.10 Gang

De gang van de kelderverdieping die loopt van de hal van de achteringang tot de oostelijke hoek van het gebouw, bestaat uit een vloer van tegels van blauwe hardsteen en meestal witte, vlak gepleisterde muren en plafonds. Komende vanuit de hal van de achteringang komen we volgende ruimtes tegen: de refter voor het personeel, de bergruimte, het sanitair, de nieuwe trapthal, de archiefkamer met aansluitend burelen en het poetslokaal of de vroegere elektriciteitskamer. Via een dubbele branddeur is het tweede deel van de kelder bereikbaar. Hierin bevinden zich nog een bergruimte en de stookplaats. In de meeste ruimtes zijn er weinig waardevolle bouwkundige elementen.

Wat de planindeling betreft, bleef deze wel volledig behouden: alle binnenmuren en binnendeuren bleven behouden en in enkele ruimtes werden nog bijkomende scheidingswanden geplaatst zoals in het poetslokaal en de stookruimte.

afb. 105: Diverse perspectieven op de gang van de kelderverdieping

-1.01 Stookplaats

De afwerking van de stookplaats is vernieuwd met een recente tegelvloer en gepleisterde, wit geschilderde muren. Er werden twee nieuwe binnenmuren van snelbouwsteen geplaast. Er zijn geen waardevolle erfgoedelementen.

afb. 106: De stookplaats

afb. 107: De stookplaats

-1.02 Bergruimte

De bergruimte onder de kapel heeft een betonnen vloer en op de muren zijn nog sporen van de oorspronkelijke afwerking van een zwart geschilderde plint en wit gepleisterde muren.

afb. 108: Toegangsdeur tot de bergruimte vanuit de gang

afb. 110: Brouwer opslagruimte

afb. 109: Kleine bijruimte

afb. 111: Oorspronkelijk raamschrijnwerk

-1.03 Archief

In de bergruimte onder de inkomhal bleven de ondersteunende gietijzeren zuiltjes bewaard. Er wordt heel wat archiefmateriaal bewaard. Er ligt een betonnen vloer en er werden een aantal binnenmuren toegevoegd in snelbouwsteen. De muren zijn gepleisterd en wit geschilderd.

afb. 116: Archiefmateriaal van de gemeente in de bergruimte

afb. 118: Deur tussen de archiefruimte en de gang

afb. 117: Oorspronkelijk deurschrijnwerk

afb. 119: Oorspronkelijk raamschrijnwerk

-1.04 Poetslokaal

In de voormalige elektriciteitsruimte worden vandaag poetsmateriaal en -producten opgeslagen. Er zijn geen waardevolle erfgoedelementen.

afb. 114: Poetslokaal

-1.05 Economaat & -1.06 Archief

In deze ruimte zijn de bureaus van het economaat te vinden. De afwerking van muren en plafonds werd hier vernieuwd en er bleven weinig waardevolle erfgoedelementen bewaard. De oorspronkelijke deuren bleven wel bewaard. In de naastliggende archiefruimte bleef de oorspronkelijke wandbekleding van witte metrotegels grotendeels bewaard. Deze ruimte is de voormalige keuken in de noordoostelijke hoek van het gebouw.

afb. 112: Archiefkasten in de oude keukenruimte

afb. 113: Zicht op een raam in de oude keukenruimte

afb. 115: Bureaus van het economaat

-1.07 Sanitair

Deze ruimte werd verbouwd tot sanitaire ruimte. Een deel van de oorspronkelijke, rechthoekige ruimte werd verbouwd om de liftschacht in onder te brengen. Na de verbouwing bleven geen waardevolle elementen bewaard.

afb. 124: Sanitaire ruimte

afb. 125: Sanitaire ruimte

-1.08 Keuken & -1.09 Refter

De keuken en refter zijn verbonden met elkaar. De refter is toegankelijk via de keuken. De vloer van keuken en refter bestaat uit zandkleurige tegels in visgraatverband. De muren werden gepleisterd en er kwam een vals plafond. In de keuken zijn er nog enkele betegelde wanden van oorspronkelijke witte metrotegels bewaard gebleven. In de refter zijn er geen oorspronkelijke elementen meer aanwezig. Naast de refter is er een bijruimte, die zich onder de trap naar de eerste verdieping situeert. Hier bleef een ijzeren kolenkachel bewaard, met het opschrift 'ernest herschel bruxelles'.

afb. 120: De vernieuwde keuken

afb. 121: Nieuwe tegelvloer in de keuken

afb. 122: Oude kolenkachel

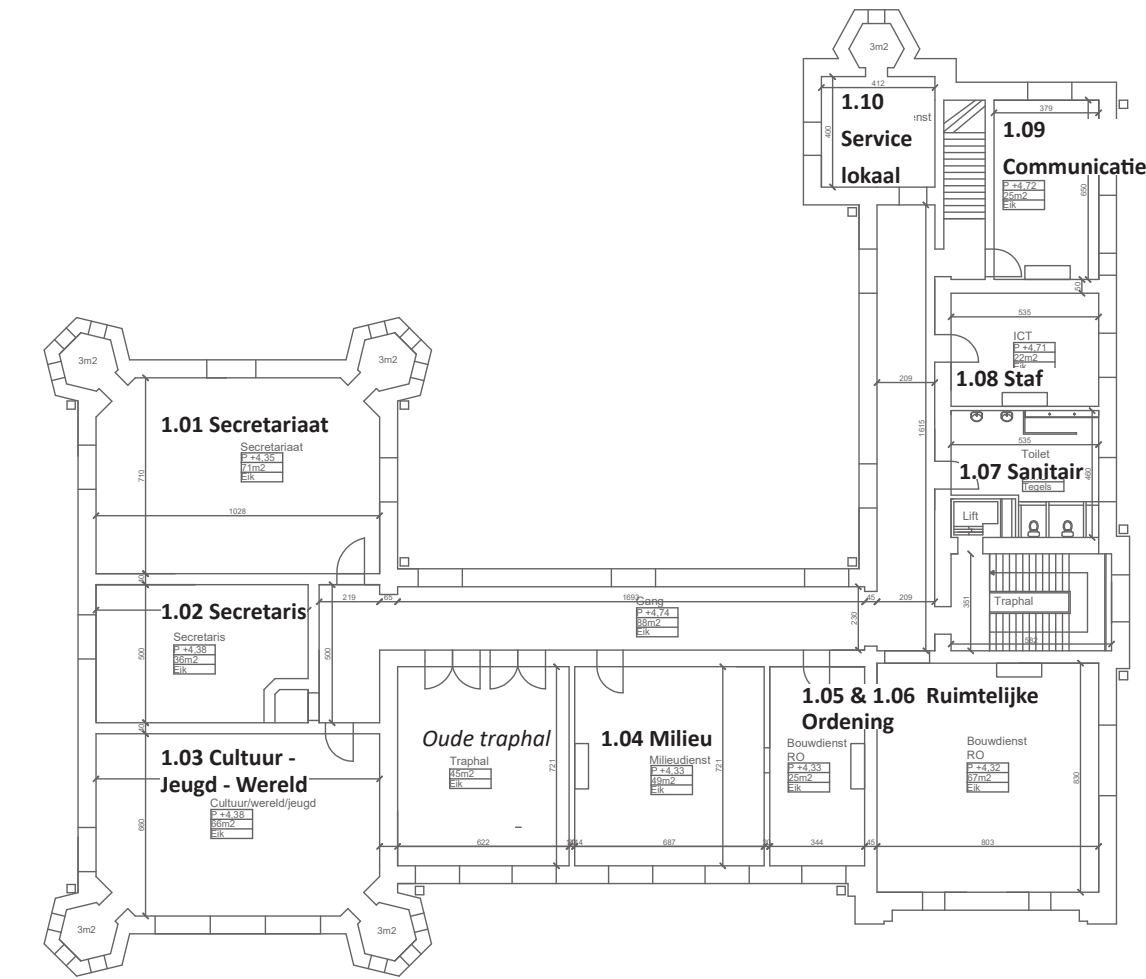

afb. 123: Oorspronkelijke betegelde wanden

(3) **Eerste verdieping**

De gehele eerste verdieping wordt gebruikt als kantoorruimte voor het personeel van de gemeente. Volgende gemeentelijke diensten zijn hier ondergebracht: de cultuur-, wereld- en jeugddienst, de milieudienst, de communicatiedienst en de dienst Ruimtelijke Ordening. Van de meeste ruimtes bleef de interieurafwerking goed bewaard: de oorspronkelijke vloerbedekking - eiken visgraatparket of plankenvloer -, de gepleisterde plafonds met moulures en de houten binnenafwerking van het raamschrijnwerk.

De ruimte waar de sanitaire voorzieningen werden ondergebracht, werd wel volledig vernieuwd, naar analogie van de sanitaire ruimtes op de andere verdiepingen. De hoektorentjes worden veelal gebruikt als kopieer- of bergruimte en als technische ruimte. In deze ruimtes is soms de oorspronkelijke blauwe tegelvloer met witte rand nog terug te vinden.

1.01 Secretariaat

Het secretariaat bevindt zich in de zuidelijke vleugel van het kasteel. Hier bevinden zich ook het kantoor van de algemene directeur en de dienst voor cultuur, wereld en jeugd. De vloer- en plafondafwerking bleef bewaard. Centraal in de ruimte is er een marmeren schouwmantel in rococostijl. De haardmond werd dichtgemaakt. In de twee hoektorentjes bleef ook de oorspronkelijke vloer- en plafondafwerking bewaard: in de ene toren werd de parketvloer doorgetrokken, in de andere bleef de betegelde lambriserings en tegelvloer bewaard.

afb. 126: Zicht op de zuidelijke kant van het secretariaat

afb. 127: Zicht op de noordelijke kant van het secretariaat

afb. 128: Beglaasde paneeldeur leidt naar een torenkamertje

afb. 129: Oorspronkelijke tegelbekleding in de torenkamer

afb. 130: Marmeren schouwmantel in rococostijl

afb. 131: Raamopening met rolluiken en verduisteringsgordijn

1.02 Algemeen directeur

In deze ruimte bleef de oorspronkelijke, eikenhouten visgraatparket met blokrand bewaard. In de hal die toegang geeft tot het secretariaat, het kantoor van de Algemene directeur en de cultuur-, wereld- en jeugddienst, is de oorspronkelijke muurafwerking van natuurstenen blokken in halfsteens verband met witte voeg bewaard gebleven.

afb. 136: Kantoor van de algemene directeur

afb. 137: Zicht op de zuidkant van de kantoorruimte

afb. 138: Houten luik in de muur

afb. 135: Hal naar de cultuur-, wereld- en jeugddienst en het kantoor van de secretaris

1.03 Dienst cultuur-wereld-jeugd

Deze ruimte is gelijkaardig aan het secretariaat. De vloer- en plafondafwerking bleef bewaard en in de hoektorens werd een berg- en technische ruimte onder gebracht. Er is een marmeren schouwmantel met rococomotief. Op een hoogte van ongeveer twee meter werd in de zuidmuur van de ruimte een vierkant, houten luik ingewerkt. Dit toegangsluik werd in 2012 aangebracht om de kabels en rails van de verlichting van de kapel te kunnen bevestigen.

afb. 132: Marmeren schouw

afb. 133: Zicht op de zuidkant van de kantoorruimte

afb. 134: Houten luik in de muur

1.04 Milieudienst

Het kantoor van de dienst Milieu heeft dezelfde kenmerken als de reeds besproken ruimtes van de eerste verdieping: een eikenhouten parketvloer met visgraatpatroon, een marmeren schouw in een eenvoudigere classicistische stijl en een gepleisterd en wit geschilderd plafond met moulures. Via een paneeldeur is er rechtstreeks toegang tot de twee ruimtes ten noorden van de milieudienst. In deze ruimtes werden de kantoren van de dienst Ruimtelijke Ordening in onder gebracht.

afb. 141: De kantoren van de milieudienst

afb. 142: De kantoren van de milieudienst

1.05 & 1.06 Dienst ruimtelijke ordening

Deze ruimtes zijn gelijkaardig aan de reeds besproken ruimtes van de eerste verdieping. Er is een grijze natuurstenen schouwmantel aanwezig met vlakke vormgeving in de kleine ruimte (1.05) en een grijsrode marmeren schouwmantel met zwarte bakstenen haardvloer in de grote kantoorruimte (1.06). Via twee paneeldeuren is er vanuit deze ruimte directe toegang tot de naastliggende kantoorruimtes, zijnde de milieudienst en de tweede ruimte van de dienst ruimtelijke ordening.

afb. 143: 1.05 RO

afb. 144: 1.05 RO

afb. 145: 1.05 RO

afb. 140: De grote kantoorruimte met dubbele deur naar de gang

afb. 139: De grote kantoorruimte van de dienst ruimtelijke ordening

1.07 Sanitaire uimte

Deze ruimte werd verbouwd tot sanitaire ruimte. Er bleven geen waardevolle elementen bewaard.

1.08 Staf

Deze ruimte wordt gebruikt als kantoorruimte. Er is een eikenhouten visgraatparket en een grijze marmeren schouwmantel in een eenvoudige vormgeving. Het hoge plafond heeft moulures en werd wit geschilderd. De muren zijn gepleisterd en wit geschilderd.

afb. 146: Staf dienst

1.09 Dienst communicatie

De dienst Communicatie is gevestigd in de meest noordwestelijke hoek van het kasteel, naast de traphal die naar de achteringang leidt. De trap is uitgevoerd in hout. Een passerelle met houten balustrade boven de trap verbindt de kantoren van de dienst Communicatie met het servicelokaal in de toren van het kasteel.

In de kantoorruimte bleven nog enkele oorspronkelijke elementen bewaard. Er is een eikenhouten visgraatparket, een gepleisterd plafond met eenvoudige moulures, gecombineerd met gepleisterde, wit geschilderde muren. Verder is er een grijze marmeren schouwmantel van eenvoudige vormgeving.

afb. 147: Kantoorruimte van de dienst communicatie

1.10 Servicelokaal

Deze ruimte heeft dezelfde kenmerken als de meeste andere ruimtes op deze verdieping: een eikenhouten visgraatparket, vlak gepleisterde en wit geschilderde muren en hoge plafonds met eenvoudige, kwarthol geprofileerde moulures. De ruimte geeft uit op een hoektorentje waar de oorspronkelijke interieurafwerking bewaard bleef: een betegelde vloer van blauwe vierkante tegeltjes met witte rand en een halfhoge betegelde wand van witte metrotegels.

afb. 150: Service lokaal met tafel en opslagruimte in het hoektorentje

1.11 Gang

De gang is net als de andere ruimtes op deze verdieping voorzien van een eikenhouten visgraatparket, gepleisterde en wit geschilderde muren en plafonds met moulures. Het plafond omvat tevens enkele bepleisterde moerbalken. De rondboogvormige deuromlijsting met beglaasde paneeldeuren naar de oude traphal is een fraai element in de gang. De zuidelijke kant van de gang maakt een knik en vertakt in een kleinere hal waar drie kantoorruimtes op uitkomen.

afb. 149: Detail van de gang

afb. 148: Detail van de gang met deur naar de oude traphal

afb. 151: Hoofdgang

afb. 153: Detail deur oude traphal

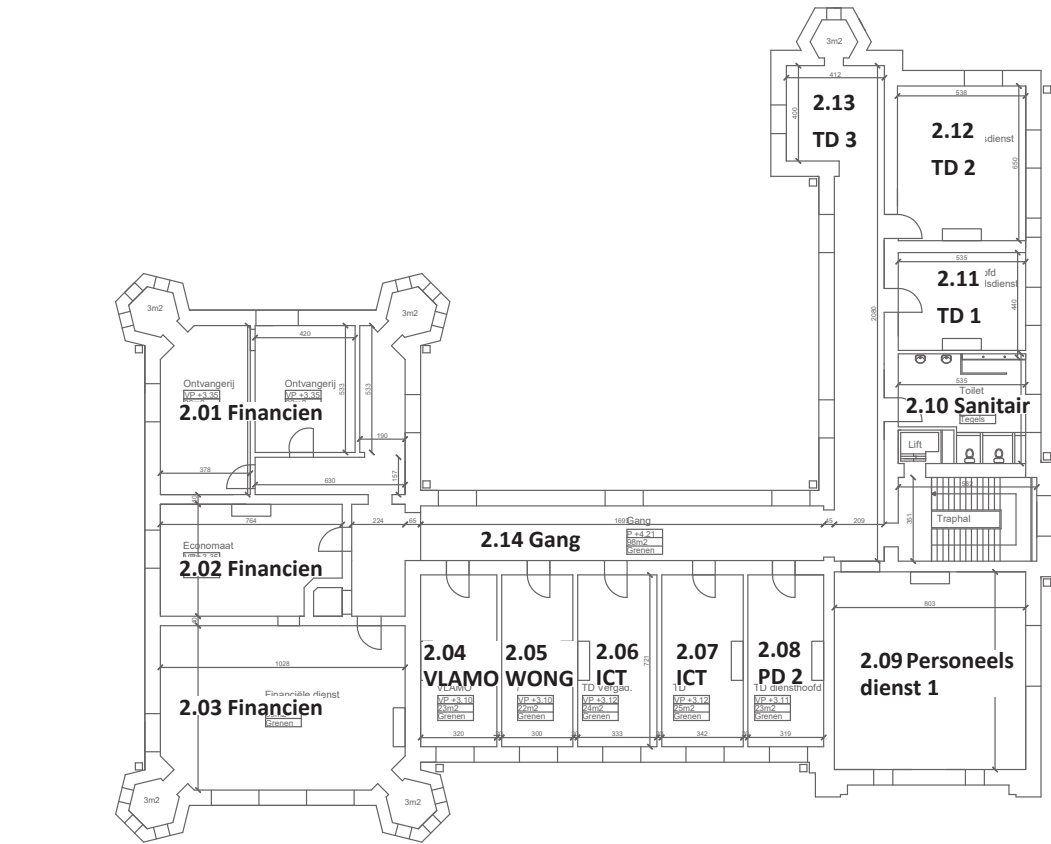
afb. 152: Zijgang

afb. 154: Zijgang

(4) Tweede verdieping

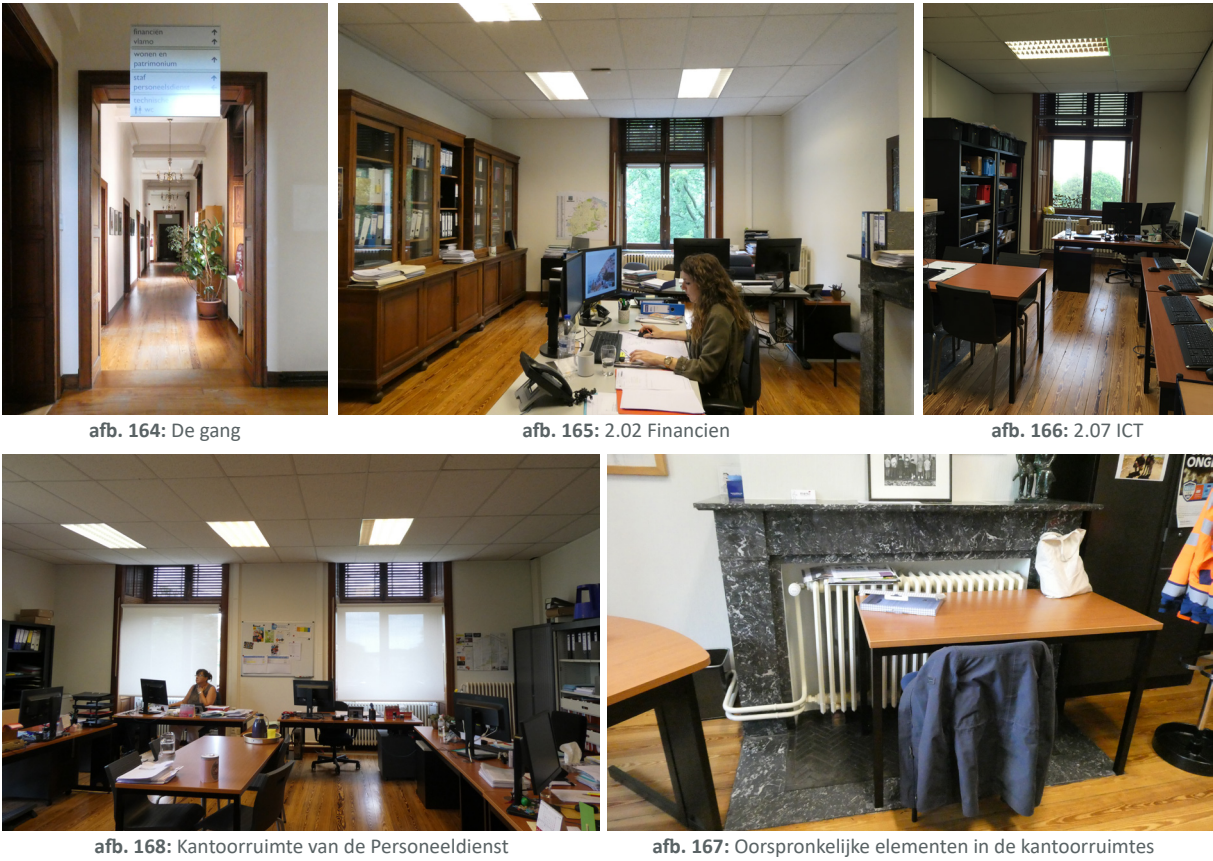
De ruimtes op de tweede verdieping waren oorspronkelijk bedoeld als slaap- en badkamers voor het personeel van Gravin Jeanne. De planindeling van het verdiep is nagenoeg onveranderd gebleven met als enige toevoeging een deuropening tussen ruimtes 2.07 en 2.08.

De interieurafwerking van de ruimtes is eenvoudig en gestandaardiseerd. Zo bestaat de vloerbedekking over het gehele verdiep uit grenen plankenvloeren. Er bleven enkele van de oorspronkelijke gietijzeren verwarmingen bewaard. De donkergrijze, witgeaderde marmeren schouwmantels zijn serieproductie en hebben een vlakke vormgeving. De schouwmantels van de Personeelsdienst 1 (vroegere speelkamer) en de Technische Dienst 2 (vroegere logeerkamer voor de ambachtslui) zijn iets meer geprofileerd, waarschijnlijk omwille van hun afwijkende functie tegenover de andere kamers, die bedoeld waren voor

inwonend personeel. Ook het oorspronkelijke raam- en deurschrijnwerk met marmeren venstertabletten bleef bewaard over de gehele verdieping.

In de meeste ruimtes werden de muren en plafonds vlak gepleisterd en wit geschilderd. Op sommige plaatsen werd een verlaagd, akoestisch plafond geplaatst. De gang heeft nog het oorspronkelijke, eenvoudig geprofileerde, bepleisterde plafond met ingekaste moerbalken en moulures. In de tijd van de Gravin bevonden de toiletruimtes zich telkens in de uitstekende hoektorentjes. De oorspronkelijke tegelvloer en -lambrisering bleef bewaard in de meeste torenkamertjes en herinneren aan de vroegere functie, met uitzondering van de zuidwestelijke hoek, in het kantoor van de dienst Financiën (2.03) waar een kluis werd ingebouwd.

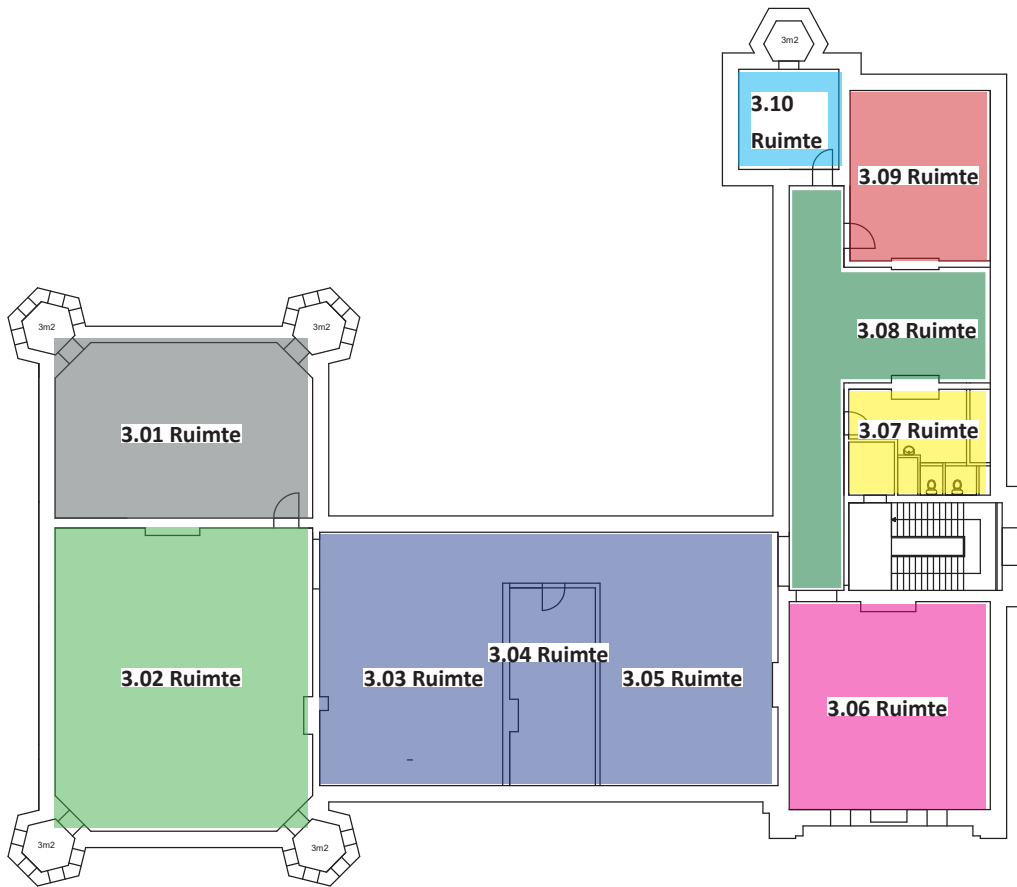
(5) Zolder

De zolderverdieping bestaat uit verschillende grote ruimtes en is voornamelijk in gebruik als opslagruimte. Over de gehele verdieping loopt een rode tegelvloer. De muren zijn meestal gepleisterd, sommige muurdelen vertonen zichtbaar baksteenmetselwerk. De graad van afwerking is eerder laag omdat het hier om een verdieping gaat die niet als woon- en/of leefruimte gebruikt werd en dus ook niet als dusdanig afgewerkt werd.

Het meest in het oog springend is het ijzeren gebint, bestaande uit geklonken ijzeren spanten, dunne gordingen met I-profiel en kepers. In de ijzeren dakstructuur werd een keramisch onderdak ingewerkt. Dit onderdak bestaat uit holle kleipannen die ingewerkt werden in een structuur van ijzeren gordingen en kepers. Het dak is afgewerkt met natuurleien. Net als op de lagere verdiepingen zijn ook hier vier hoektorentjes. In het hoektorentje van de noordwestelijke toren wordt de ruimte grotendeels ingenomen door een merkwaardige houten spiltrap met “geprefabriceerde” treden. De machinerie van het torenuurwerk bevindt zich in de zolder. De oorspronkelijke schoorsteenschachten zijn nog aanwezig, inclusief de metalen inspectieluiken. De zolder wordt gebruikt om heel wat materiaal op te slaan, gaande van los meubilair zoals stoelen, tafels tot archiefdocumenten, oud schrijnwerk en twee hutkoffers.

Eén ruimte werd omgebouwd tot sanitaire ruimte. In de ruimte in de zuidoostelijke hoek van de zolder bevindt zich het mechanisme voor de dienstlift. Het uurwerkmechanisme en het systeem voor het luiden van de klokken in deze toren bevinden zich in de noordelijke hoekkamer. De klokken zijn bereikbaar via een betonnen tunnel die leidt naar de kleine klokkentoren bovenop de hoektoren.

Het raam- en deurschrijnwerk werd volledig vernieuwd: er kwamen nieuwe houten profielen en dubbele beglazing. Het oorspronkelijke schrijnwerk bleef bewaard en opgeslagen op de zolderverdieping. Er zijn verschillende raamdeuren voorzien die de connectie maken tussen de zolder en de buitenzijde van de dakconstructie. De openingen van deze raamdeuren zijn hoger dan het vloerniveau. Via een houten trapje kan het balkon betreden worden dat rondom rond het dak loopt.

3.01

afb. 169: Deze ruimte wordt gebruikt als opslagplaats van archiefdocumenten

afb. 170: Hoektorentjes

afb. 171: Reserve natuurleien

3.02

afb. 173: Ruimte 3.02 wordt gebruikt voor o.a. kinder workshops

afb. 172: Zicht op de voorgevel van het kasteel

afb. 175: Zicht op de voorgevel van het kasteel

afb. 174: De indrukwekkende dakspanten van deze ruimte

3.01

Deze ruimte wordt gebruikt als archief voor oude documenten. Er is een vloer van plavuizen. De muren werden gepleisterd en zijn vervuild. In het baksteenmetselwerk zijn de oude schouwkanalen met metalen luikjes te zien. Er sluiten twee hoektorentjes aan bij deze ruimte.

3.02

De meest zuidoostelijke ruimte op zolder is de grootste en meest imposante ruimte door de grote overspanning van het ijzeren dakspant. De vloer bestaat uit plavuizen en de bakstenen muren werden bepleisterd. De bepleistering is vervuild. De twee hoektorentjes zijn toegankelijk via een opstapje.

3.03 - 3.04 - 3.05

afb. 179: Links de deur van 3.04

afb. 180: 3.05 met oude meubelstukken

afb. 183: Ruimte 3.04

afb. 181: Ruimte 4

afb. 184: Ruimte 6

afb. 182: Ruimte 6

3.06

afb. 178: Opgeslagen meubelstukken

afb. 176: Noordelijke hoekkamer met de klokkentoren

afb. 177: Mechanisme

3.03

Deze ruimte is geen afgesloten ruimte. Er zijn allerlei zaken opgeslagen. De vloer bestaat uit plavuizen en de bakstenen muren werden bepleisterd. De bepleistering is vervuild.

3.04

Een houten opgeklampte deur geeft toegang tot deze ruimte. Er ligt linoleum op de vloer. Er staan ijzeren rekken met archiefdozen. De ijzeren dakstructuur met kleipannen werd hier wit geschilderd, net zoals de bepleisterde bakstenen muren.

3.05

In deze ruimte staan verschillende meubelstukken opgeslagen. Het oude pleisterwerk heeft op sommige plaatsen losgelaten van de bakstenen muren. Ook hier zijn de oude rookkanalen van de schouwen nog terug te vinden.

3.06

In deze ruimte bevindt zich de mechaniek van het uurwerk en de klokken. Via een houten trap is een houten platform bereikbaar. De vloer bestaat uit plavuizen. Er zijn enkele objecten tentoongesteld, zoals een groot tapijt dat eigendom was van Gravin de Merode.

3.07

In deze ruimte werd het sanitair voor deze verdieping ingericht. Net als op de andere verdiepingen werd de oorspronkelijke interieurafwerking volledig verwijderd.

3.08

In de gang bestaat de vloer uit plavuizen. Het oude pleisterwerk heeft op sommige plaatsen losgelaten van de bakstenen muren. De fraaie dakstructuur is goed te zien.

3.09

In deze ruimte werd de ijzeren dakstructuur met kleipannen bedekt met wit plaatmateriaal. Muren en plafonds zijn bepleisterd en wit geschilderd. De vloer heeft een toplaag van linoleum.

3.10

Deze ruimte heeft een vloer van plavuizen en bepleisterde muren en plafond. Het pleisterwerk is oud en vervuild. Er hangt een mechanisme aan de muur dat vermoedelijk een restant is van een kraan waarbij goederen naar boven in de toren werden gehesen.

3.07

afb. 190: Sanitaire voorzieningen

3.08

afb. 185: De gang

3.09

afb. 188: Opslagruimte

afb. 189: Opslagruimte

3.10

afb. 187: Zuidoostelijke hoekkamer

afb. 186: Zuidoostelijke hoekkamer

03.02 PORTIERS/CONCIERGEWONING

De Conciergewoning of Portiershuis bij bijgebouw is gesitueerd bij de hoofdingang van het park aan de Beeltjensdreef. Een verharding van kasseien leidt naar het pand en loopt er verder omheen tot aan de achterzijde. De portierswoning werd ontworpen in een gelijkaardige neostijl als het kasteel. De volledige architectuur is opgevat in baksteen en verlevendigd met witstenen speklagen. Kleine zwarte verluchttingsroosters en trekankers werden aangebracht op de gevels. Het grondplan bestaat uit een T-vormig ontwerp. Op de kopse zijden zijn de bouwvolumes afgewerkt met een trapgevel. De voordeur is overkapt met een houten luifel met een dakbedekking van natuurleien. Alle houtwerk werd donkerrood geschilderd; het gaat om de boeiboorden en windveren, de kroonlijst met gootklossen en het raam- en deurschrijnwerk.

Het losstaande bijgebouw is opgetrokken in dezelfde stijl en is verbonden met de woning door een houten overkapping met golfplaten. De portierswoning wordt bewoond en gebruikt als private woning. Deze functie wijkt niet erg af van de vroegere functie van het gebouw.²⁷ Het bijgebouw is opgetrokken in dezelfde periode en heeft vandaag de functie van garage.

afb. 191: Voorgevel van de hovenierswoning

afb. 192: Veranda

afb. 193: Zijgevel

03.03 HOVENIERSWONING MET AANHORIGHEDEN

De site van de Hovenierswoning bestaat uit verschillende onderdelen. Het hoofdgebouw werd oorspronkelijk als woning gebruikt voor de hovenier en zijn gezin. De hovenierswoning getuigt van dezelfde neo-geïnspireerde architectuur als het kasteel. Het pand werd volledig opgetrokken in baksteen met een patroon van rode en zwarte bakstenen. De dakbedekking bestaat uit natuurleien met een nok met lamsoren. Het gebouw kende een driedubbele functie: het rechtergedeelte was de eigenlijke hovenierswoning. Dit deel is herkenbaar als woonhuis. Meer naar links was er een dubbele deur. Links ervan had je de waszaal, rechts de strijkkamer. Boven was er de droogzolder en centraal in de gang stond een handbediende materiaallift naar de zolder. Deze lift stond vooral in dienst voor het ophalen van natte was.²⁸

afb. 194: De site van de Hovenierswoning

afb. 195: De voorgevel van de Hovenierswoning

27 Beschrijving overgenomen uit het beheersplan 'Nieuw Kasteel' opgemaakt door MACOBO: 49.
28 Beschrijving overgenomen uit het beheersplan 'Nieuw Kasteel' opgemaakt door MACOBO: 50.

Het exterieur van het gebouw is goed bewaard gebleven. Het oorspronkelijke raam- en deurschrijnwerk bleef bewaard, net als de meeste ambachtelijke beglazing. Het schrijnwerk is wit geschilderd, met uitzondering van de opgeklampte deuren die in een grijsblauwe kleur werden geschilderd.

Daarnaast zijn er nog een grote serre, een koeienstalling, een was- en bergplaats, een hooizolder, een varkenshok (of hondenhok), een was-, strijk- en drooghuis en een bergplaats. Het hoofdgebouw is verbonden met de stallingen door een tussenbouw van één bouwlaag. Het bijgebouw is eveneens opgetrokken in baksteenmetselwerk en heeft een dak van donkergrijze stormpannen. Het houten raam- en deurschrijnwerk is nog oorspronkelijk. De serres zijn in een zeer slechte staat door jarenlange verwaarlozing. Het oorspronkelijke glas is verdwenen en de houten structuur werd al meerdere keren op onvakkundige wijze hersteld waardoor er vandaag weinig overblijft van het oorspronkelijke bouwwerk.

Verder is er een oorspronkelijke tuinmuur, opgebouwd in baksteenmetselwerk.

afb. 200: De achtergevel met serre

afb. 196: De serre

afb. 197: Bijgebouw

afb. 198: Woonhuis

afb. 199: Woonhuis

03.04 POMPHUIS

Het pomphuis bestaat uit een rechthoekig (oorspronkelijk L-vormig) volume en is opgetrokken uit baksteenmetselwerk met een natuurleien lessenaars- en schilddak. Eén bouwvolume werd later toegevoegd en heeft een plat dak, monochroom rood baksteenmetselwerk en rechthoekige gevelopeningen. Het heeft dezelfde architectonische kenmerken als de hovenierswoning. Het baksteenmetselwerk van de gevel werd opgehoogd met banden van zwarte bakstenen, fraaie metalen verluchtingsroostertjes en een bloklijst met overhoekse muizentand. De raamopeningen hebben ontlastingsbogen, geritmeerd met rode en zwarte bakstenen. Het windveer en de kroonlijst met gesculpteerde gootklossen werden donkerrood geverfd. Een deel van de gevels is met klimop begroeid, wat schadelijk is voor het metselwerk. Het interieur bestaat uit twee ruimtes met restanten van de oude pompinstallatie.

Het pomphuis was oorspronkelijk voorzien van een artesische put die het gehele domein van water voorzag. De artesische put met inbegrip van de elektrische pomp, stond tot de jaren zeventig in functie van de drie aanwezige gebouwen. Daarna raakte deze in onbruik. Het gebouw doet dienst als berging voor het onderhoud van het omliggende park. Door het uit gebruik nemen van de (artesische) put dreigt het gebouwtje en het in stand houden ervan, naar de achtergrond te verdwijnen. Het uit gebruik nemen van de artesische put heeft ook tot gevolg dat de vijver geen voeding meer krijgt.²⁹

afb. 201: Zicht op de zijgevel

afb. 202: Zicht op de zijgevel

afb. 203: Detail van de gevel

03.05 SCHAPENSTAL

De vroegere houten hokken werden afgebroken en vervangen door een L-vormig stenen gebouwtje. Vanaf de jaren zeventig werd het gebouwtje omgevormd tot cafetaria voor de senioren. Het gebouw werd in functie van de cafetaria tot tweemaal toe uitgebreid. De volledige architectuur is opgevat in baksteen en later overschilderd in het wit. De raamopeningen zijn slechts gedeeltelijk bewaard en voorzien van traliwerk. Dit traliwerk is later toegevoegd. Door een uitbreiding van het gebouwtje zijn ook extra openingen in de muur gemaakt.³⁰

03.05.01 MORFOLOGISCHE AANTASTING VAN DE ARCHITECTUUR (3.2.1.5.1 - P. 52)

De functie en morfologie van het gebouwtje kende een grondige wijziging sinds de aankoop van het Nieuw Kasteel door de gemeente Westerlo. De wijzigingen en uitbouw van dit gebouwtje en de functiewijziging zorgen voor een degradatie van de historische waardevolle kenmerken. Het gebouw is in zijn oorspronkelijke vorm niet meer herkenbaar, mede dankzij de aangebrachte gevelverf. Daarnaast is de korrelgrootte t.o.v. de omliggende gebouwen gewijzigd, wat het karakter van de omgeving negatief beïnvloedt. Een duidelijke re-integratie van het gebouw en bijhorende functie dient te worden onderzocht.³¹

29 Beschrijving overgenomen uit het beheersplan ‘Nieuw Kasteel’ opgemaakt door MACOBO: 51.
30 Beschrijving overgenomen uit het beheersplan ‘Nieuw Kasteel’ opgemaakt door MACOBO: 51.
31 Beschrijving overgenomen uit het beheersplan ‘Nieuw Kasteel’ opgemaakt door MACOBO: 52.

03.06 ANDERE

03.06.01 STOOKHUISJE (3.2.1.6 - P. 53) ³²

Het stookhuisje maakte vroeger deel uit van de hovenierswoning en diende om de serres en broeikassen te verwarmen. De broeikassen zijn afgebroken maar het stookhuisje staat er nog steeds, zelfs met de originele installatie erin. De opbouw is zeer gelijkaardig als het pomphuis, met gevels van baksteenmetselwerk opgehoogd met geritmeerde banden van zwarte bakstenen en een bloklijst met overhoekse muizentand. Na vochtschade aan het baksteenmetselwerk aan de voet van het gebouwtje werd dit deel van de gevels gedeeltelijk opnieuw gevoegd. Dit gebeurde op een zeer slordige, onvakkundige wijze. De raamopeningen hebben ontlastingsbogen, geritmeerd met rode en zwarte bakstenen. Het windveer en de kroonlijst met gesculpteerde gootklossen werden wit geverfd. Er is een kleine schoorsteen in baksteenmetselwerk. Het oorspronkelijke raam- en deurschrijnwerk en hang- en sluitwerk is nog aanwezig.

Vandaag wordt het gebruikt als tuinberging voor gereedschap dat noodzakelijk is voor de moestuin.

afb. 204: Het stookhuisje nu in gebruik als tuinhuis

03.06.02 MARIABEELD

In het park bevindt zich ook een Mariabeeld in witte natuursteen op een sokkel van baksteenmetselwerk met details van blauwe hardsteen. Het gaat om een modern beeld van de hand van Jef Jacobs.

afb. 205: Het Mariabeeld

32 Beschrijving overgenomen uit het beheersplan ‘Nieuw Kasteel’ opgemaakt door MACOBO: 53.

03.06.03 TUINMUUR (3.2.2.4 - P. 57)

De grens van het vroegere domein van de Gravin werd afgebakend met een tuinmuur uit baksteenmetselwerk, geritmeerd door penanten met betonnen dekstenen en afgedekt met rode nokpannen. Tot op vandaag staat deze muur er grotendeels nog en vormt een fysieke barrière met de achterliggende verkavelings- en landbouwgrond. De muur werd oorspronkelijk gebruikt voor leifruit. De muur zorgt eveneens voor een duidelijk microklimaat achter de hovenierswoning. Het gedeelte van de muur ter hoogte van het stookhuis, is grotendeels verdwenen.

Vandaag zijn de nog bestaande delen van de tuinmuur eerder een stukje erfgoed dat deel uitmaakt van het landschap dan dat ze nog functioneel zijn. Het domein is ook vrij toegankelijk via de Beeltjensdreef.

afb. 206: De tuinmuur met nieuw aangeplante fruitbomen

afb. 207: Relict van de oude tuinmuur aan de kant van de Beeltjens

afb. 208: Relict van de oude tuinmuur aan de kant van de Beeltjens

afb. 209: Doorgang via de Beeltjensdreef naar de Hovenierswoning

LANDSCHAPPELIJK ERFGOED (3.2.2 - P. 54)

03.07 KASTEELPARK³³

De hoofdtoegang aan de Boerenkrijglaan geeft via het fraaie hek toegang tot een voortuin bestaande uit een bowling green met langs de randen altemnerend haagjes van liguster en brede, kogelvormig gesnoeide hulsten. Doorheen de bowling green lopen twee parallelle voetwegen, loodrecht op het kasteel, ieder geflankeerd door vijf smalle, kegelvormig gesnoeide haagbeuken. Vergelijkingen met oude postkaarten doen vermoeden dat de oorspronkelijke bowling green later verbreed werd. Naar aanleiding van het 1000-jarige bestaan van Westerlo werd in 1995 voor het kasteel een fontein met half rond bassin van blauwe hardsteen en bijhorend kunstwerk van Rik Poot aangelegd.

Het kasteel zelf is aangekleed met een groene rand die vooraan bestaat uit een vakbeplanting van palm (*Buxus sempervirens* ‘Sempervirens’) met accenten van bolvormig gesnoeide palm (*Buxus rotundifolia*), achteraan worden vlakken met laag blijvende taxus (*Taxus baccata* ‘Adpressa’) afgewisseld met gewone taxus (*Taxus baccata*). De paden op de stafkaart van 1930 zijn deels nog bewaard, de bedding werd wel verbreed. Enkel de boord rond het kasteel bestaat nog uit de grotendeels oorspronkelijke verharding van platines in gres, gevat in gefrijnde boordstenen van blauwe hardsteen, af en toe vervangen door betonnen exemplaren. De wegen ten oosten vooraan het kasteel en ten westen achteraan worden langs weerszijden vergezeld van kastanjes. Deze ‘kastanjelaantjes’ bestaan uit een (vermoedelijk) afwisselende aanplanting van rode bastaardpaardenkastanje (*Aesculus carnea* (x)) en witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*).

Vooraan het kasteel bevindt zich ten zuiden van de bowling green een parkbos afgeboord met een rand van sneeuwbes, oorspronkelijk met een langgerekt open middendeel. Het bomenbestand bestaat uit een ongeveer evenredige mengeling van bruine en gewone beuk (*Fagus sylvatica*), grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*), Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), zomereik (*Quercus robur*), wintereik (*Quercus petraea*) en gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*). De struiklaag bestaat uit aanplanting en opslag van blauwe rododendrons (*Rhododendron ponticum* en hybriden), grootbladige klimop, mahoniestruik (*Mahonia japonica*), laurierkers (*Prunus laurocerasus*) en scherpe hultst (*Ilex aquifolium*).

De aanleg ten westen van het kasteel bevat ook een aantal fijnsparren (*Picea abies*), een tamme kastanje (*Castanea sativa*), gewone esdoorns (*Acer pseudoplatanus*), Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), Californische cipres (*Chamaecyparis lawsoniana*), gewone hazelaar (*Corylus avellana*), trompetboom (*Catalpa bignonioides*), bamboe (*Pseudosassa japonica*) en een jonge amberboom (*Liquidambar styraciflua*). Een groot deel van deze aanplanting dateert vermoedelijk van na 1973. Ten noorden van het kasteel ligt een eerder kleine, langwerpige vijver met een oeverbeplanting van oude en jonge treurwilgen en twee Canadapopulieren. Parallel

afb. 211: Zicht op de inkomzone van het park vanuit het kasteel

afb. 210: Luchtfoto zomeropname 2018 met aanduiding van de afbakening van het beschermde dorpsgezicht © Geopunt

33 Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Kasteelpark Jeanne de Merode [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134018>.

met de Hollandse dreef bevindt zich bij de voormalige schaapskooi en pomphuis een boomgaard met halfhoogstambomen, voornamelijk appelbomen maar ook twee mispels met voetent.

Ten noordwesten van het kasteel loopt parallel met de Hollandse dreef een fruitmuur met penanten en afgedekt met dakpannen over een afstand van circa 70 meter, die vervolgens afbuigt en haaks op de straat nog 95 meter doorloopt. De muur in strengpers baksteen is langs de zuidzijde voorzien van fruihaken. Het deel haaks op de straat vertoont geen sporen van haken, wel bevinden zich er nog een drietal oude leipen, vermoedelijk uit het interbellum.

03.08 OPEN VOORPLEIN (3.2.2.1 - P. 54)

De tuin voor het kasteel heeft een geheel eigen karakter. Het is een strakke ruimte die zich sterk focust op het zicht naar het kasteel. Verder is er nog de typische rondgang voor het verkeer, aan weerszijden van de tuin, door middel van een kasseiweg. Voor voetgangers is er een dubbel symmetrisch dolomietpad, geflankeerd door kegelvormige topiaria, voorzien tot aan de ingang. Kort bij het kasteel staat er dan een fontein op het voorplein. Deze fontein is geschonken in 1995 door het bedrijf Kaneka-Belgium ter ere van het 1000-jarig bestaan van Westerlo. De vijver is voorzien van een fontein en een kunstwerk dat drie dansende meisjes uitbeeldt van kunstenaar Rik Poot. De ruimte is omkaderd door waardevolle hoogstambomen die het groene parkkarakter in de stedelijke context versterken.³⁴

afb. 212: Monumentale groenzone voor het kasteel: v.l.n.r.: toegangsweg in kasseien, 2016 - zichtas Nieuw kasteel, 2016 © beheersplan ‘Nieuw Kasteel’ opgemaakt door MACOBO: 54.

afb. 213: Zicht op de ‘bowling green’, de groene zone voor het kasteel

34 Beschrijving overgenomen uit het beheersplan ‘Nieuw Kasteel’ opgemaakt door MACOBO: 54.

03.09 **WAARDEVOLLE BOMEN (3.2.2.2 - P. 55)**

In het omliggende park rondom het “Nieuw Kasteel” vinden we verschillende soorten groen terug. Er zijn zowel bomenlanen als meer dichte structuren met markante boomsoorten. Vooral rond de vijver vinden we deze dichtere structuren terug bestaande uit bomengroepen en heestermassieven. Meer in de buurt van het kasteel zijn er dan de bomenlanen.

De zone van het kasteelpark is geëvolueerd van een open agrarisch gebied naar een dense parkstructuur. De inrichting van de buitenruimte gebeurde in relatie tot de aanwezige functies door de aanplant van laanbomen die structurerend werken binnen het gebied. Aan de rand werden ook een aantal bomen geplant om het geheel in te kleden met groen, ondersteunend aan de dreven.

Binnen het kasteelpark werd steeds meer bijgeplant en ingegroend. Vooral de laatste decennia vergroende het park door een natuurlijke verjonging van opschot en heesters.

De meest waardevolle bomen zijn terug te vinden in volgende zones:

- De zone tussen de Merodedreef en het kasteel (Beuk - Fagus sylvatica)
- De randen van het park
- De aanwezige dreven

De bomen werden allen visueel onderzocht naar gebreken en hun vitaliteit, door een erkend boomchirurg.³⁵ Uit zijn verslag komen volgende opmerkingen naar voor:

- Heel wat bomen zijn aangetast door de belasting van modern verkeer in het park.
- Heel wat uitgevoerde wegeniswerken in het park hebben geleid tot wortelschade met instabiliteit en afsterven tot gevolg.
- Aantasting van de beeldbepalende bomen door de concurrentie van minder waardevolle bomen.
- De aanwezige laanbomen van Aesculus hippocastanum zijn zwaar aangetast door de mineermotlarve en bacteriële aandoeningen met het uitvallen van de bomen op lange termijn tot gevolg.
- Door het historisch gegroeide selectieve onderhoud van de opgeschoten onderbegroeiing en de houtige gewassen die als zaailing kunnen beschouwd worden, hebben we vandaag te maken met een urgente keuze in behoud en/of herwaardering naar de omstaande oorspronkelijke bomen.

35 Zie verslag van deze inspectie in de bijlagen van het beheersplan opgesteld door MACOBO (2017).

03.09.01 MERKWAARDIGE BOMEN

In het park komen verschillende merkwaardige bomen voor. Het vermelde cijfer in het vet geeft de stamomtrek in centimeter weer, gemeten op 1,50 meter hoogte (opname in 2013). Het gaat om:

- Rode bastaardpaardenkastanje (Aesculus carnea (x)) 195
- Witte paardenkastanje (Aesculus hippocastanum) 235
- Gewone beuk (Fagus sylvatica) 279
- Grootbladige linde (Tilia platyphyllos) 215
- Amerikaanse eik (Quercus rubra) 299
- Zomereik (Quercus robur) 218
- Fijnspar (Picea abies) 160 (met klimop)
- Tamme kastanje (Castanea sativa) 292
- Amerikaanse eik (Quercus rubra) 440
- Trompetboom (Catalpa bignonioides) 170

Merkwaardige planten > ‘arboretum rond het kasteel’ zie boek Nieuw Kasteel

afb. 214: Eiken en beuken

afb. 215: Kastanjes

afb. 216: Kastanjes

afb. 217: Beuken

afb. 218: Hoofdgebouw

[illegible][illegible]

03.10 VIJVER (3.2.2.3 - P. 56)

Het pomphuis werd geïnstalleerd om het gehele domein te voorzien van water. Doordat er overvloedig veel water werd opgepompt besloot men het water af te voeren naar de omheiningsgracht. In 1927 werd er dan een vijver gegraven die enkel kon bestaan door het overvloedige water van het pomphuis. Na afschaffing van de artesische put werd de vijver van een folie voorzien om het waterniveau op peil te houden. De vijver zorgde voor een constante waterhuishouding van de bodem. De omvorming van de vijver naar een folievijver zorgde voor een geïsoleerd element met een beperkte waterkwaliteit.

afb. 222: Aanwezige grachten (links) en vijver kasteelpark (rechts)
© beheersplan 'Nieuw Kasteel' opgemaakt door MACOBO: 56.

afb. 223: De vijver met treugwilgen en andere beplanting errond

03.11 NUTSTUIN EN SERRE (3.2.2.5 - P. 58)

De nutstuin was een complex van samenhangende elementen in functie van het kweken van groenten. De kassen, gelegen tegen de ommuring aan de Hollandse dreef, bestonden uit gemetste kassen met bovenop een raamwerk. Hierin werden de groenten in het vroege voorjaar opgekweekt. De kassen werden met een buizenstelsel verwarmd door het centraal gelegen stookhuisje. Een tweede verwarmde locatie was de serre uit smeedwerk, achter de hovenierswoning gelegen. In de serre zijn nog een aantal waardevolle druivenrassen aanwezig.

Achter de vroege moestuin lagen de vroegere kleinschalige akkers, later omgevormd tot hoogstam boomgaard. Enkele relictten zijn nog zichtbaar aanwezig.

afb. 219: De huidige moestuin

afb. 220: De huidige moestuin

afb. 221: De nieuwe boomgaard

afb. 224: De oude serre

03.12 PADENSTRUCTUUR EN TOEGANGSPOORTEN (3.2.2.6 - P. 59 - 61)

Rondom het kasteel zijn drie toegangspoorten. Er is de hoofdingang naar het kasteel ter hoogte van de Boerenkrijglaan, een zij-ingang langs de hovenierswoning (enkel de dragers zijn nog aanwezig) en een derde poort als ingang naar het kasteelpark in de Beeltjensdreef.

afb. 225: Hoofdtoegang

afb. 226: Zij ingang via Hovenierswoning

afb. 227: Zij ingang via de Beeltjensdreef

De wegen kennen een hiërarchie waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen wegen voor gemotoriseerd vervoer en voetwegen. Ze vormen de verbinding tussen de verschillende entiteiten binnen het kasteelpark. Bij de wegen voor gemotoriseerd verkeer worden ook verhardingen meegerekend waarop wordt geparkeerd.

De bestaande wegen voor gemotoriseerd verkeer kennen weinig evolutie op vlak van tracéwijzigingen. De verharding werd rond 1973 gewijzigd van zand naar in rijen te leggen keien. De wegen voor voetgangers kennen wel een evolutie in het gebied: zie hiernaast.

afb. 228: Evolutie van wegen op het domein © beheersplan 'Nieuw Kasteel' opgemaakt door MACOBO: 56.

De paden staan in verbinding met de verschillende gebouwen/entiteiten. Rond 1980 zien we een vervaging van de paden rond de hovenierswoning en de portierswoning. Dit vervagen heeft te maken met een verandering en individualisering van de aanwezige functies. Vanaf 1991 zien we een drastische ingreep in het beschermd dorpsgezicht door de aanleg van een ontsluitingsweg door het gebied van de hovenierswoning.

De wegen vervullen een verbindende en structurerende functie binnen het kasteelpark. De verloren historische tracés dienen maximaal te worden hersteld. De nieuwe ontsluiting voor de achterliggende sportzone dient maximaal te worden geïntegreerd in het beschermde landschap om de indeling van de hovenierstuin en de impact op de beleving te beperken.

De wegen bestonden vroeger uit zandwegen eventueel plaatselijk verhard met steenslag. In de tweede helft van vorige eeuw werden de wegen van dolomiet voorzien en de gemotoriseerde wegen van kasseien (in rijen te leggen keien). Deze materialen hebben ook nadelen: Dolomiet vraagt een zeker onderhoud om onkruid en vergroening tegen te gaan. Kasseien verdragen geen (zwaar) verkeer in vorstgevoelige perioden.

De wegenis rond het kasteel kent een klassieke opbouw: een rondgang vanuit de poort aan de Boerenkrijgslaan die voor het kasteel passeert. Het kasteel staat op een verhard kader (sokkel) die de achtertoegang ontsluit. In de tweede helft van de vorige eeuw heeft men de kasseiverharding uitgebreid over de volledige circulatiezone rond het kasteel. Deze verharding rond het kasteel wordt gebruikt als parkeergebied. Door een groeiende parkeerbehoefte wordt ook buiten de circulatieruimte rond het kasteel geparkeerd, alsook langs de rondgang voor het kasteel. Deze laatste zone is naast de kasseiverharding van dolomiet voorzien. Het resultaat is een minder duidelijk afgebakende verharding met als resultaat een mindere beeldwaarde en een mindere vitaliteit van aanpalende bomen met stabiliteits –en veiligheidsproblemen tot gevolg.

afb. 229: Verharding met kasseien rondom het kasteel

afb. 230: Zandweg in de kastanjedreef naast het kasteel

afb. 231: Zandwegen meanderen tussen de verschillende gebouwen op het gemeentedomein

afb. 232: Recente ontsluitingsweg tussen de zone van de hovenierswoning en het kasteel

03.13 OVERZICHTSPLAN: LANDSCHAPSBEHEER KASTEELPARK

afb. 233: © Beheersplan 'Nieuw Kasteel' MACOBO

03.14 LIJST MET ERFGOEDKENMERKEN

- EK 1

De vormen, zichtlijnen en assen van de open en bebouwde ruimtes en hun onderlinge relaties
- EK 2

Het traditioneel geheel van een landhuis met bijgebouwen voor personeel en zelfvoorzienend huishouden
- EK 3

De historische structuur van het domein
- EK 4

De verhouding tussen het kasteel als middelpunt en de omliggende bijgebouwen en het landschap
- EK 5

Het goed bewaarde karakter van de landschappelijke aanleg van het park

03.15 LIJST MET ERFGOEDELEMENTEN

- EE 1

Gaaf bewaarde, sobere neogotische architectuur ontworpen door Pierre Langerock
- EE 2

Traditionele stijl vs. moderne bouwtechnieken voor de uitvoering van de gebouwen
- EE 3

Waardevolle, oorspronkelijke gevelelementen zoals gevelankers, bas-reliëfs, smeedijzeren lantaarns, pinakels en andere gevelversieringen in neogotische stijl
- EE 4

Monumentale trappartij in blauwe hardsteen
- EE 5

Hoge plint van massief metselwerk in combinatie met levendig bak- en natuursteengebruik voor de gevelopbouw
- EE 6

Kapel in neogotische stijl met bewaarde interieurafwerking
- EE 7

Bewaarde houten interieurafwerking met eiken en grenen parketvloeren, plafondroosteringen, raam- en rolluikomlijstingen en eiken raam- en deurschrijnwerk
- EE 8

Bewaarde interieurelementen zoals marmeren schouwmantels, ingebouwde kasten en eiken lambrisering
- EE 9

Grotendeels bewaarde planindeling van het kasteel met opeenvolging van ruimtes en circulatiepatronen geënt op de strikte scheiding van bewoners, bezoekers en personeel

03.16 ZEN-ERFGOED

- LEGENDE
- 1

Kastanjedreef

De kastanjedreef komt in aanmerking als ZEN-erfgoed. De kastanjabomen zijn beeldbepalend voor de inkomzone van het kasteeldomein en hebben een hoge landschappelijke waarde. Een aantal van deze bomen werd hoogstwaarschijnlijk samen aangeplant met de bouw van het kasteel.

afb. 234: Kastanjedreef

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 04 ERFGOEDWAARDEN

04.01 INLEIDING

In 1984 werd het Nieuw Kasteel, getekend door architect Pierre Langerock in opdracht van gravin Jeanne de Merode, bij ministerieel besluit beschermd tot monument (MB van 25/07/1984) omwille van de historische en de esthetische waarde. Het kasteel maakt deel uit van een omvangrijk parkdomein met inbegrip van de conciërgewoning en de hovenierswoning, en werd in hetzelfde jaar bij ministerieel besluit (MB van 25/07/1984) beschermd tot dorpsgezicht. Hieronder worden achtereenvolgens de erfgoedwaarden besproken die van toepassing zijn op beide beschermingen.

04.02 ERFGOEDWAARDEN MONUMENT**04.02.01 HISTORISCHE WAARDE**

Het gemeentehuis van Westerlo, oorspronkelijk het kasteel van gravin Jeanne de Merode of het ‘Nieuw Kasteel’ genoemd, is ontworpen door architect Pierre Langerock (1859 - 1923) en gebouwd door aannemer Hesbain in 1910 - 1912 in een op Keldermans geïnspireerde neogotische architectuur. De bouw van het kasteel gebeurde in opdracht van de familie de Merode, een oud adellijk geslacht met wortels in Westerlo en met sterke banden met vorstelijke families. Het is een representatief voorbeeld van een adellijk kasteel met domein volgens de vereisten van de tijd en de opdrachtgever, opgetrokken in een fraaie vormgeving die het prestige van de familie de Merode evoceerde.

04.02.02 ESTHETISCHE WAARDE

Het kasteel getuigt van een markante architectuur in neostijl met een reeks decoratieve elementen in laatgotische stijl zoals uitgewerkte boogfriezen, consoles, borstweringen, hogels en topstukken. Het ontwerp zou geïnspireerd zijn op de vleugel die de middeleeuwse bouwmeester Rombout Keldermans bouwde aan de naburige abdij van Tongerlo. Gecombineerd met het uitdrukkelijk gebruik van neogotische stijlelementen werd er een beroep gedaan op moderne materialen en bouwtechnieken zoals het ijzeren dakgebinte, wat het kasteel tot een contemporain ontwerp maakt.

Het kasteel heeft een gaaf bewaard, merkwaardig interieur waarbij aan elk detail gedacht werd. Beeldbepalende elementen uit het interieur zijn de indrukwekkende inkomhal met monumentale schouwmantel, de eiken lambrisering van de grote zaal, de neogotische kapel en de moderne dakstructuren van de zolderingen.

04.03 ERFGOEDWAARDEN DORPSGEZICHT**04.03.01 HISTORISCHE WAARDE**

Het dorpsgezicht gevormd door het park met inbegrip van de boswachters- en de hovenierswoning geldt al een fraai voorbeeld van een parkaanleg die tot het oorspronkelijke ontwerp behoort. Architect Langerock ontwierp het kasteel en de bijgebouwen in de parktuin als één geheel van fraaie bouwkundige en landschappelijke elementen. De hovenierswoning werd in dezelfde periode gebouwd als het kasteel en getuigt van een gelijkaardige inspiratie door neogotische architectuur. Het domein is ingebed in de historische omgeving van de Beeltjensdreef, de Hollandse dreef en de Boerenkrijglaan.

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 05 BEHEERSVISIE

05.01 INLEIDING

Om de intrinsieke waarden van dit beschermd monument en dorpsgezicht voor de toekomst te bewaren en te herwaarderen, worden in dit hoofdstuk concrete beheersdoelstellingen geformuleerd. Deze doelstellingen worden opgesteld in functie van de eerder onderzochte erfgoedelementen, -kenmerken en –waarden. Ze vormen een instrument om de geplande werken te evalueren en zijn tevens een neutraal referentiekader dat door alle partijen die bij het beheer van de gebouwen betrokken zijn, als leidraad kan worden gebruikt. Uit de doelstellingen worden een aantal maatregelen herleid, die in hoofdstuk 6 zullen resulteren in een lijst der werken. (zie ook bijlage 8.1)

In 2017 werd er door MACOBO een beheersplan opgesteld voor het dorpsgezicht ‘Park gemeentehuis Westerlo’. De beheersvisie over de landschappelijke elementen (park, tuin van de hovenierswoning) kwam uitgebreid aan bod en ook het behoud en beheer van de bijgebouwen op lange termijn werd besproken. Een hiaat in het beheersplan was de visie van het gemeentehuis zelf, dat niet alleen deel uitmaakt van het dorpsgezicht, maar ook beschermd werd als monument. De beheersvisie van dit beheersplan zal voornamelijk focussen op het gemeentehuis, ter aanvulling van het beheersplan uit 2017.

05.02 VISIE OP HET BEHEER

05.02.01 KASTEEL

De basisbeginselen in deze visie zijn steeds het **behoud en beheer van de gebouwen en het kasteelpark, met respect voor de erfgoedwaarden en *genius loci***. Dit houdt in het behoud en beheer van de aanwezige erfgoedelementen. Een restauratie heeft steeds de voorkeur boven renovatie of reconstructie. Een gebouw dat na restauratie terug in goede staat verkeert, moet periodiek onderhouden worden om gebreken en vervolgschade te voorkomen.

Belangrijk voor het beheer van een monument is een regelmatig gebruik en systematisch nazicht. Het kasteel zal in de toekomst in gebruik blijven en onderhouden worden als gemeentehuis voor de gemeente Westerlo. Het gebouw voldoet vandaag niet aan de hedendaagse eisen wat betreft energie-efficiëntie. Zo is het oorspronkelijke schrijnwerk zeer waardevol maar er is nood aan een systematisch nazicht en eventueel restauratie. Er dient onderzocht te worden hoe de energieprestaties van het raamschrijnwerk verbeterd kunnen worden zonder de erfgoedwaarden in het gedrang te brengen.

Het gemeentebestuur wil sterk inzetten op het blijven waarderen van het gebouw. Het zal investeren in de restauratie ervan maar ook in het bijsturen van de inrichting. Ingrepren worden steeds gekoppeld aan de optimalisatie van duurzaamheid en een betere toegankelijkheid. In die optiek wordt gesuggereerd om de zolder en de kelder op een meer volwaardige manier te betrekken in de dagelijkse werking van het gemeentehuis, wat zeker een meerwaarde betekenen voor het gebruik van het gebouw. Het is echter niet de bedoeling het gemeentehuis met bijbehorende erfgoedwaarden te bevriezen, maar een dynamische benadering voor ogen te houden. Dit kan gerealiseerd worden door aan het bestaande erfgoed nieuwe betekenislagen toe te voegen die in verbinding staan met de erfgoedwaarden, zoals bijvoorbeeld een passende herbestemming te zoeken voor de kapel zonder de link met de historiek van deze plek te verliezen.

Na restauratie, eventuele herbestemming van bepaalde ruimtes en enkele noodzakelijke eenmalige beheersingrepen, zal er een onderhoudsplan moeten worden opgesteld dat de onderhoudskosten spreidt over de tijd en de omvang van de budgetten verkleint, waardoor grote eenmalige ingrepen in de toekomst vermeden kunnen worden.

In het beheersplan van MACOBO, opgesteld in 2017, worden enkele punten aangehaald omtrent de beheersvisie over het park en de bijgebouwen. Zo wordt er geopteerd voor het behoud van het oppervlaktewater in grachten en rabatten. Het behoud van de historische dreven wordt vooropgesteld en in relatie hiermee het versterken van de visuele en landschappelijke link tussen het boscomplex Beeltjens en het kasteelpark de Merode. De visuele link houdt in het vrijwaren van het zicht tussen het kasteelpark en het bos. De zone voor openbaar nut tussen het kasteelpark en de Beeltjensbossen wordt best op zo’n manier ingekleed dat er een landschappelijke link is.

Een goed beheer en het versterken en herstellen van de tuinarchitecturale structuur en elementen, horende bij het nieuw kasteel, maakt ook deel uit van het streven naar een betere landschappelijke inkleding. Voor het middendeel van het parkbos moet een toekomstvisie opgesteld worden. Een herstructurering van het middendeel kan leiden tot openmaken van dit bosdeel door het verwijderen van opslag en regelmatig snoeien. Wat betreft de tuinmuur kan er geopteerd worden om deze vrij te maken en aangepaste aanplantingen, zoals hoogstamfruitbomen, te doen. Ook wordt er gestreefd naar het behoud van de padenstructuur en toegangspoorten.

afb. 235: Overzichtplan beheersplan MACOBO

05.03 BEHEERSDOELSTELLINGEN

05.03.01 OVERZICHT BEHEERSDOELSTELLINGEN

In het beheersplan dat MACOBO opmaakte in 2017, kwam de beheersvisie over het park en de bijgebouwen reeds ruim aan bod. Dit beheersplan is toegespitst op de beheersvisie van het kasteel. De relatie met de omgeving cfr. het park en de bijgebouwen, wordt eveneens behandeld. Dit is omwille van het belang van het park voor de erfgoedwaarden van het kasteel: het kasteel is als geheel met het park gebouwd en is als dusdanig bewaard gebleven.

DOELSTELLING 1 Behoud van het archeologische bodemarchief

- a. Vermijden van ingrijpende bodemverstoringen
- b. Archeologische prospectie bij ingrijpende bodemverstoringen

DOELSTELLING 2 Behoud, herstel en versterken van de erfgoedelementen en -waarden

- a. Restauratie van erfgoedelementen in verminderde bouwfysische toestand
- b. Behoud van bouwsporen in situ
- c. Vervangen van materialen die niet bij het historische karakter van het gebouw passen

DOELSTELLING 3 Herstel van schrijnwerk

- a. Restauratie van het waardevolle buitenschrijnwerk
- b. Restauratie van het waardevolle binnenschrijnwerk

DOELSTELLING 4 Versterken relatie kasteel vs park

- a. Benadrukken relatie kasteel en park

DOELSTELLING 5 Stimuleren meervoudig gebruik

- a. Aanpassen infrastructuur met oog op toekomstige valorisatie, medegebruik of nevengebruik

DOELSTELLING 6 Ontsluiten van het gebouw

- a. Bruikbaar maken van kelder en zolder
- b. Informatieverstrekking/publiekswerking

DOELSTELLING 7 Voorzien van regelmatig en aangepast onderhoud

- a. Regelmatige controle en herstel
- b. Snelle ingrepen bij vastgestelde gebreken

DOELSTELLING 1 Behoud van het archeologische bodemarchief

- a. Vermijden van ingrijpende bodemverstoringen
- b. Archeologische prospectie bij ingrijpende bodemverstoringen

Hoewel het kasteelpark volgens het Geoportaal niet opgenomen is in een archeologische zone, is deze ook niet expliciet ingekleurd als gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt. Mogelijk kan de bodem nog sporen bevatten van archeologische resten. Het is aangeraden het tracé van vroegere bodemverstoringen te hergebruiken en behoud in situ na te streven.

afb. 236: Op de kaart van Geoportaal zijn er geen aanwijzingen dat er archeologisch erfgoed te verwachten valt © Beheersplan ‘Nieuw Kasteel’ MACOBO

DOELSTELLING 2 Behoud, herstel en versterken van de erfgoedelementen en -waarden

Deze algemene doelstelling gaat uit van het behoud van de erfgoedelementen en -waarden, die in hoofdstuk 3 en 4 werden aangehaald. Het herstellen van de erfgoedelementen en vergroten van de leesbaarheid moet de hoofddoelstelling zijn binnen de beheersvisie. Het gebouw bevat vandaag nog een aantal oorspronkelijke elementen.

- a. Behoud van het kasteel en kasteelpark als geheel

De ensemblewaarde staat centraal in het beheer van het kasteel en het kasteelpark. Het kasteel is ontworpen als een geheel en bleef als geheel zeer goed bewaard. Dit dient in de toekomst absoluut gewaarborgd te blijven. De opmaak van restauratiedossiers, onderhoudsplannen en andere toekomstgericht plannen moeten steeds uitgaan van het behouden van dit eenheidsprincipe. Het gaat specifiek om de waardevolle architectuur van het kasteel met oorspronkelijk schrijnwerk en gevelafwerking, maar ook over het behoud van de interieurinrichting, binnenschrijnwerk en oorspronkelijke planindeling die nagenoeg volledig bewaard gebleven is, met uitzondering van de kelderverdieping waar er wel verschuivingen zijn geweest in de configuratie van de ruimtes.

- b. Restauratie van erfgoedelementen in verminderde bouwfysische toestand

Over het algemeen verkeert het kasteel in een goede staat. Toch zijn er enkele bouwfysische problemen die op korte of middellange termijn aandacht zullen vragen. Er zijn enkele beschadigde leien die op termijn vochtinsijpeling kunnen veroorzaken. De natuurstenen onderdelen van de trapgevel aan de voorgevel vertonen verschillende scheuren. Verschillende mortelherstellingen van monelen en borstweringen van de voorgevel zijn ingescheurd en kunnen wegvallen. Enkele monelen

zijn licht gescheurd. Verschillende lantaarnstijlen vertonen sterke scheuren veroorzaakt door spanningen ten gevolgen van roest in de verankering van de brugstaven. Hierdoor kunnen blokken natuursteen loskomen en dit kan zeer gevaarlijk zijn voor voorbijgangers. Verder vormt de dakwaterafvoer van het dak van de kapel een probleem en zijn er zones zoals de zolder waar een grondige schoonmaak noodzakelijk is om degradatie van erfgoedelementen te voorkomen.

In het interieur van het kasteel dient alle houtwerk grondig nagekeken en indien nodig, gerestaureerd te worden. In sommige hoektorens bleven de oorspronkelijke tegelvloeren en betegelde lambrisering bewaard. Deze is dringend aan restauratie toe. Ook de houten vloeren van het gelijkvloers en de hogere verdiepingen vertonen schade door veelvuldig gebruik. De restauratie van de erfgoedelementen moet uitgevoerd worden met de nodige zorg en respect voor de historische materialen, het originele kleurenpalet en de historische context en samenhang van het geheel.

- c. Behoud van bouwsporen als historische bron in situ

Het kasteel werd opgetrokken in één bouwfase. In de loop van de 20ste eeuw zijn er enkele kleinere verbouwingen geweest. Hiervan zijn interessante bouwsporen bewaard gebleven. Deze elementen zijn in dit gebouw niet het meest beeldbepalend aangezien de architecturale waarde van het kasteel vooral gestoeld is op de onderlinge samenhang van het ontwerp, maar maken wel deel uit van de bouwgeschiedenis van het kasteel en moeten dan ook behouden blijven.

Een aantal restauratieve en conserverende ingrepen kunnen vooraf worden gegaan door bijkomend materiaaltechnisch en stratigrafisch onderzoek. Dergelijke onderzoeken kunnen de oorspronkelijke kleurstelling van bepaalde elementen in kaart brengen. In sommige gevallen zal een proefrestauratie aan te bevelen zijn, denken we bijvoorbeeld aan de restauratie van de houten rolluiken. Bij de keuze van interieurafwerking is het ook hier van belang om rekening te houden met de historiek van de afwerking en dient er een weloverwogen keuze gemaakt te worden of er verder gegaan wordt op een elan van modernisering of dat er teruggegrepen wordt naar historische kleuren/afwerkingen.

- d. Vervangen van materialen die niet bij het historische karakter van het gebouw passen

Sinds de jaren 1970 zijn er ingrepen geweest die een negatieve invloed gehad hebben op de erfgoedwaarde van het interieur. Bij de functiewijziging van het kasteel tot gemeentehuis werden er in de kelderverdieping grondige wijzigingen aangebracht in de ruimteconfiguraties. Er zijn veel erfgoedelementen verdwenen. Ook werden er nieuwe tegel- en betonvloeren geplaatst. De voormalige voorraadkamers werden eengemaakt en heringericht tot keuken en refter. Het ‘office’ verdween en werd verbouwd tot sanitaire ruimte.

Ook de indeling van de voormalige wijn- en bewaarkelders werd grondig verbouwd en omgevormd tot bergingsruimte voor het poetspersoneel. De nieuwe ruimteconfiguratie draagt niet bij tot een optimaal gebruik van de kelderverdieping.

Er wordt geadviseerd om na te denken over de verdeling van de verschillende functies binnen de bestaande ruimtes, eerder dan om de ruimtes aan te passen aan de noodzakelijke functies: herinrichting moet vertrekken vanuit de bestaande ruimte om zoveel mogelijk van het oorspronkelijke bouw materiaal te behouden. De nieuwe muren van snelbouwsteen worden best verwijderd. Bij een herorganisatie van de ruimtes kunnen de noodzakelijke functies zoals kantoorruimte en archiefbewaarplaatsen, ondergebracht worden in de best passende ruimtes.

afb. 238: Nieuwe binnenmuren van snelbouwsteen in de kelder

afb. 237: Valse plafonds in kantoorruimtes

De kantoorruimtes op de tweede verdieping zijn voorzien van moderne valse plafonds. Deze verbreken de ensemblewaarde van de verder gaaf bewaarde interieurafwerking. Op sommige plaatsen hangt het valse plafond lager dan de raamopening. Indien de inrichting op termijn zou aangepast worden, moeten er varianten oplossingen onderzocht worden om de akoestische absorptie te verbeteren. Dit kan ook zonder het aanbrengen van verlaagde plafonds. De inkomhal werd recent heringericht met een vals plafond waardoor het waardevolle houten plafond niet meer zichtbaar is. Indien op termijn de verwarming in de inkomhal toch zou onderzocht worden en gekozen wordt om de plafonds zichtbaar te houden, geniet de voorkeur voor minder zichtbare oplossingen, zoals bijvoorbeeld de verwarming inwerken in een meubelstuk (bv. balie) of desnoods zelfs een klassieke radiator plaatsen tegen de muur.

DOELSTELLING 3 Herstel van schrijnwerk

a. Restauratie van het waardevolle buitenschrijnwerk

Het raam- en deurschrijnwerk van het kasteel is nog volledig oorspronkelijk, is zeer beeldbepalend en waardevol voor de ensemblewaarde van het kasteel. De oorspronkelijke enkele beglazing is nog aanwezig, net als de houten rolluiken. Een restauratiecampagne van het buitenschrijnwerk dient met veel respect voor die ensemblewaarde opgebouwd te worden.

Het schrijnwerk is in een redelijke bouwfysische toestand maar enkele gebreken die al langer spelen, zullen op korte termijn verergeren als er niet ingegrepen wordt. Zo sluiten verschillende ramen niet winddicht aan. Er is achterstallig onderhoud; het schilderwerk laat te wensen over waardoor op sommige plaatsen het houtwerk van een dakkapelstijl al is ingerot. De boordplanken van de goten zijn oppervlakkig ingerot vanwege het druipwater van de gootrand.

Naast het esthetische en materiaaltechnische aspect van het schrijnwerk is er ook het duurzaamheidsluik waar in de toekomst rekening mee gehouden moet worden wanneer een restauratiedossier opgemaakt wordt. Het Agentschap Onroerend Erfgoed stelde een afwegingskader op dat een kader biedt voor de restauratie van oorspronkelijk schrijnwerk. Bij de overweging om bestaand schrijnwerk aan te passen of te vervangen is het essentieel om eerst de erfgoedwaarde, de actuele bewaringstoestand en de herstelbaarheid ervan te bepalen. De erfgoedwaarde wordt geëvalueerd op historisch, architecturaal en artistiek vlak. Om de bouwfysische eigenschappen van het schrijnwerk te verbeteren wordt verwezen naar het afwegingskader historisch schrijnwerk, opgemaakt door het Agentschap Onroerend Erfgoed.³⁶

Ook wordt de bewaringstoestand van het schrijnwerk onderzocht. Hoe gaaf bleef het bewaard? Is het nog herstelbaar? Hoe hoger de erfgoedwaarde van het schrijnwerk, hoe meer voorkeur er gegeven wordt aan het behoud en het herstel van het schrijnwerk, zelfs als bevindt het zich in een slechtere bouwfysische staat. Het schrijnwerk van het kasteel is heel gaaf bewaard en behoort tot het oorspronkelijke ontwerp. De erfgoedwaarde is dus zeer hoog. Naast de erfgoedwaarde wordt er in de mate van het mogelijke ook rekening gehouden met comfortverbetering. De keuze voor een bepaalde aanpak wordt bepaald door de impact op de historische waarde (schrijnwerk, glas, hang- en sluitwerk), de impact op het bestaande raamprofiel en de

³⁶ Afwegingskader historisch schrijnwerk is te raadplegen op de website van het Agentschap Onroerend Erfgoed: <https://www.onroerenderfgoed.be/publicaties/afwegingskader-historisch-schrijnwerk>.

afb. 239: Details van het raam schrijnwerk

impact op het interieur.

Het huidige schrijnwerk heeft een zeer grote impact op de verwarmingskosten van het gemeentehuis. Hoewel er een zekere mate van isolatie aanwezig is door de oorspronkelijke houten rolluiken die gesloten kunnen worden, zijn de energetische eigenschappen van het schrijnwerk zeer problematisch door de slechte kierdichting. De isolatiewaarde van de oorspronkelijke, enkele beglazing beantwoordt niet aan de moderne maatstaven. Het gebouw is in gebruik als gemeentehuis en er zijn veel mensen dagelijks werkzaam. Hierdoor speelt de verhoging van het comfort mee in de restauratieopties van het schrijnwerk. Er zou geopteerd kunnen worden om te werken met voor- of achterzetbeglazing, zodanig dat het oorspronkelijk raam bewaard blijft maar er toch een extra glaslaag toegevoegd wordt om de thermische eigenschappen van dubbel glas te benaderen.

In het geval van het kasteel is het een complexe kwestie omwille van de hoge erfgoedwaarde van het schrijnwerk en de manier waarop het schrijnwerk ingewerkt werd in de gevel. Aan de binnenkant verhindert het houten binnenwerk in de dagkanten van de raamopeningen mogelijk de toevoeging van een achterzetbeglazing. Aan de buitenkant kan de bevestiging van een nieuw raamprofiel mogelijk problematisch zijn door de afgeschuinde zijden in de natuurstenen gevelopening. Op termijn wordt er best naar een oplossing gezocht die tegemoet komt aan de erfgoedwaarde van het schrijnwerk en de hedendaagse comforteisen.

b. Restauratie van het waardevolle binnenschrijnwerk

In het interieur is er veel waardevol houten schrijnwerk terug te vinden. De eikenhouten binnendeuren met briefpanelen en de grenenhouten paneeldeuren bleven bijna allemaal bewaard. De statige eikenhouten trap met groene marmeren sokkel klimt tot de eerste verdieping. In de huidige trouwzaal en het kabinet van de burgemeester bleef de houten lambrisering en een muurbrede houten boekenkast bewaard. Ook de houten plafondstructuren, bijvoorbeeld van de inkomhal en het kabinet van de burgemeester, zijn erg waardevol. Deze interieurelementen zijn beeldbepalend en bij restauratie en/of doorgedreven onderhoudswerken worden ze best opgenomen in een gespecialiseerd restauratiedossier.

DOELSTELLING 4 Versterken relatie kasteel vs park

a. Benadrukken relatie kasteel en park

In het beheersplan van MACOBO werd uitvoerig ingegaan op de beheersvisie van het kasteelpark en de verschillende landschappelijke elementen. In dit beheersplan zullen deze zaken niet hernomen of herschreven worden. Er wordt wel dieper ingegaan op de relatie tussen het bouwkundige en het landschappelijke erfgoed. Net zoals het kasteel een geheel vormt, is ook het kasteelpark ontworpen als één project. Kasteel en kasteelpark vormen samen één groot geheel als de plek die Gravin Jeanne voor zichzelf creëerde volgens haar eigen waarden en normen.

De site is opgevat als een combinatie van architecturale en landschappelijke elementen. Het kasteel is het focuspunt waar rond de complementaire gebouwen geschikt zijn op het driehoekige perceel. Zij vertegenwoordigen elk hun specifieke functie en vormen samen een complementaire entiteit met onderlinge samenhang. Rondom de verschillende gebouwen ontplooit het park zich volgens hetzelfde principe: een afwisseling van verschillende zones met elk hun eigen functie die complementair zijn aan elkaar. De onderlinge samenhang wordt benadrukt door verschillende landschappelijke elementen: zichtassen, padenstructuren en beplanting.

De oude paden en wegen structureren het park en verbinden op een hiërarchische manier. Zo is de toegang aan de Boerenkrijglaan de meest majestueuze; deze toegang was bedoeld voor de Gravin zelf en voor haar bezoekers. Via een hoge dubbele poort komt men binnen via een dubbele, gekasseide oprijlaan met centraal een groen voorplein met gazon en sierbeplanting. Deze beeldbepalende zichtas is bedoeld om duidelijk te maken dat het kasteel geldt als middelpunt van het domein. Vanuit het kasteel zijn er verschillende zichtassen naar het park.³⁷ Bij de restauratie van het kasteel of bij ingrepen in het kasteelpark, wordt er best rekening gehouden met deze onderlinge visuele relaties van de verschillende bouwkundige en landschappelijke erfgoedelementen.

³⁷ Beheersplan 'Nieuw Kasteel' opgemaakt door MACOBO: 72.

DOELSTELLING 5 Stimuleren meervoudig gebruik van het kasteel

a. Aanpassen infrastructuur met oog op toekomstige valorisatie, medegebruik of nevengebruik

De huidige functie van gemeentehuis blijft behouden. Wel brengt deze functie een zekere multifunctionaliteit met zich mee, omdat er niet enkel kantoorruimte nodig is, maar ook ruimte voor vergaderingen, zittingen van het schepencollege, burgerlijke huwelijken enzovoort. Door de enorme oppervlakte van het kasteel en de fraaie architectuur, is het gebouw aantrekkelijk als locatie voor feestelijke gelegenheden. Een deel van het gebouw wordt regelmatig gebruikt voor recepties, conferenties, lezingen etc. De huidige werking is ideaal en wordt best voortgezet.

Een dergelijke, occasionele ontsluiting van het gebouw zorgt voor een breder draagvlak voor het gebouw, maar ook voor een optimale bezettingsgraad, zonder dat de hoofdfunctie van gemeentehuis in het gedrang komt. Om medegebruik of nevengebruik mogelijk te maken zullen enkele aanpassingen aan de infrastructuur van het gebouw nodig zijn.

Het moet wel mogelijk zijn om dergelijke evenementen te kunnen organiseren zonder te interfereren met de dagelijkse werking van het gemeentehuis. Dit houdt bijvoorbeeld in dat bij externe evenementen de kantoren steeds ontoegankelijk moeten blijven. In geval van nood moet de veiligheid van alle personen in het gebouw gegarandeerd kunnen worden. Op vlak van sanitaire voorzieningen is het kasteel reeds voorzien van toiletten op elke verdieping. Door de aanwezigheid van een lift is het kasteel integraal toegankelijk voor personen van verminderde mobiliteit.

‘Bij herbestemming van een gebouw zullen de kosten van onderhoud niet zakken. De herbestemming kan echter wel maken dat het gebruik van het gebouw de kost verantwoordt omdat de nieuwe bestemming een groter maatschappelijk draagvlak kan krijgen of in een nutsfunctie voor vele mensen in de samenleving resulteert.’³⁸

DOELSTELLING 6 Ontsluiten van het kasteel

a. Optimaliseren van het gebruik van de zolderruimtes

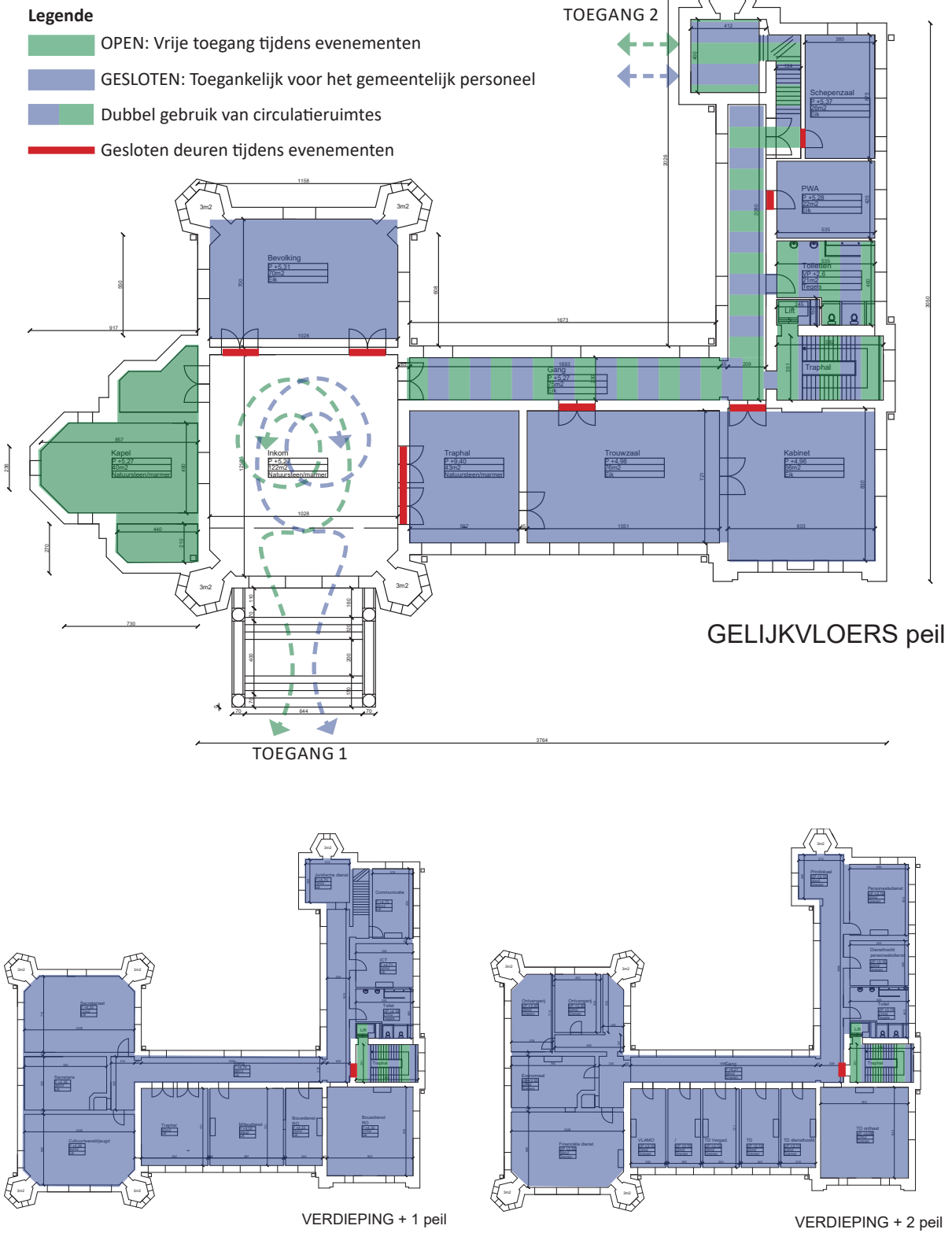
De zolderverdieping beschikt over enkele fraaie ruimtes en een indrukwekkend dakspant, uniek in zijn soort. Momenteel wordt de zolderverdieping voor het grootste deel gebruikt als opslagruimte. De centrale ruimte in de noordoostelijke hoek van het kasteel (boven de inkomhal) fungeert als polyvalente ruimte voor scholieren. De ruimtes van de zolderverdieping hebben echter potentieel voor meer, gezien de ruimtelijkheid van het verdiep, de vlotte toegankelijkheid via lift en trap en de fraaie architectuur van de dakconstructie. Maar vòòr er gedacht wordt aan herbestemming van de zolder, dient de brandveiligheid gegarandeerd te worden. In overleg met de brandweer dient er een volwaardig evacuatieplan voorzien te worden.

Mogelijk kan er een tentoonstellingsruimte ingericht worden waar expo’s getoond kunnen worden over diverse thema’s, gerelateerd aan Westerlo en aan de familie de Merode. Bij een reconversie van de zolderruimtes is het van belang om rekening te houden met bepaalde veiligheidsmaatregelen: wanneer deze verdieping opengesteld zou worden voor publiek, moet de brandveiligheid en toegankelijkheid in orde zijn.

Enkele ruimtes in de zuidwestelijke hoek van de zolderverdieping worden vandaag gebruikt als archief. De ruimte en de opstelling zijn niet optimaal voor de bewaring van fragiele archiefstukken; door de open rekken geraken de archiefstukken snel vervuild en de ramen zijn niet afgeschermd tegen UV-straling, met degradatie van het materiaal tot gevolg. Door de afwezigheid van isolatie door de opbouw van de dakstructuur is er geen stabiel klimaat gewaarborgd voor het bewaren van archiefdocumenten. Archiven kunnen beter gegroepeerd worden in de kelderverdieping, waar de temperatuur en luchtvochtigheid veel stabiel en beter te controleren zijn, en waar er aangepaste archiefkasten voorhanden zijn.

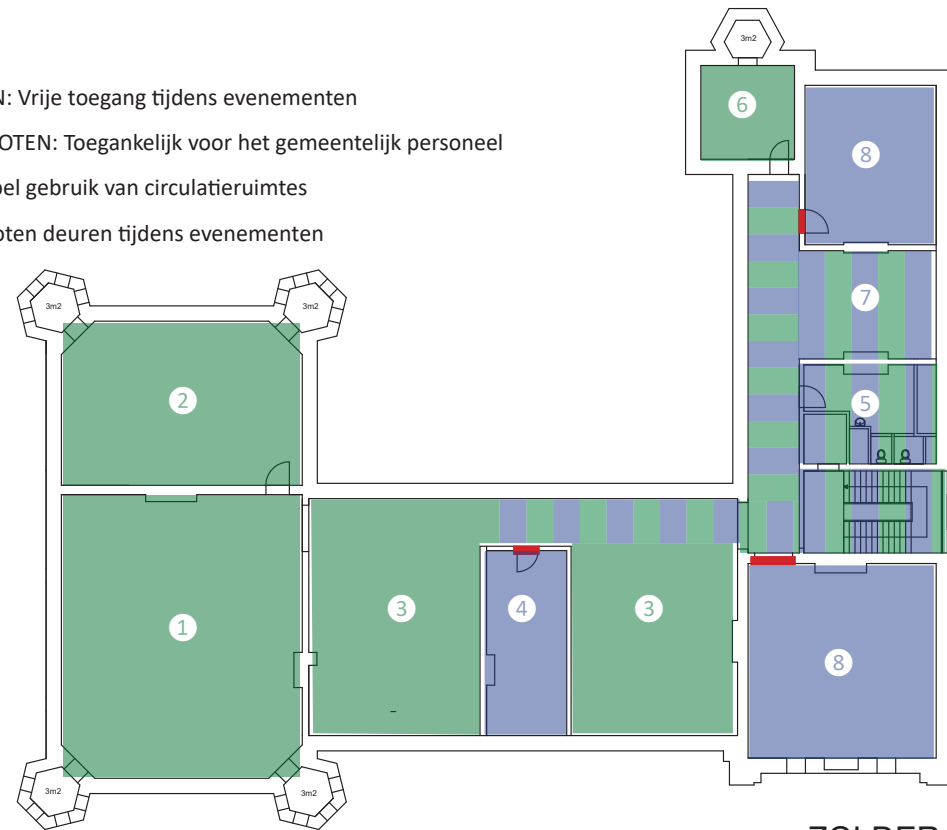
³⁸ STEENUIS, M., MEURS, P., geciteerd in: DERDE, P., Toekomstige bestemmingen van kerkgebouwen in Vlaanderen (onuitg. masterthesis KUL), 2016: 2.

Voorstel ter inspiratie voor dubbel gebruik van het gemeentehuis

Legende

- OPEN: Vrije toegang tijdens evenementen
- GESLOTEN: Toegankelijk voor het gemeentelijk personeel
- Dubbel gebruik van circulatieruimtes
- Gesloten deuren tijdens evenementen

ZOLDER

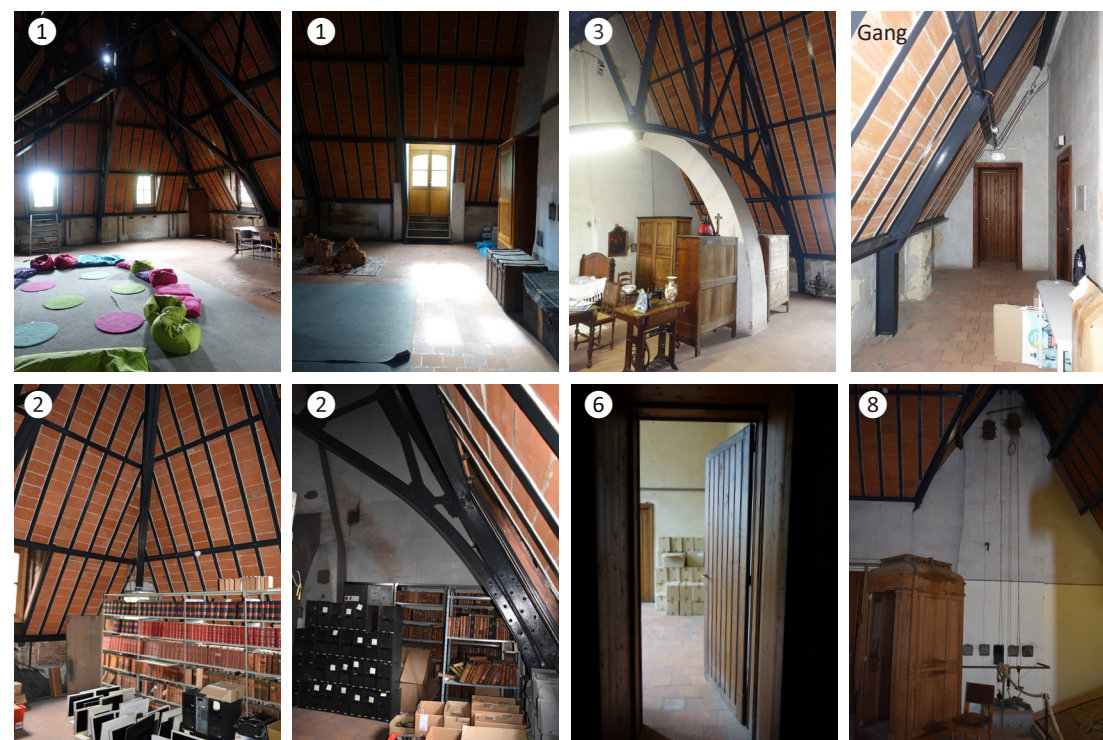
Met het groeperen van de archieven in de kelderverdieping komt er in de zolder ruimte vrij voor andere functies. Het uitwerken van een samenhangend concept kan de belevingswaarde van de zolder versterken en de architecturale kwaliteiten van de ruimte in de verf zetten.

Ter inspiratie van wat er met de zolderverdieping zou kunnen gebeuren, worden er hieronder enkele ideeën voorgesteld: zo zou er een opsplitsing gemaakt kunnen worden tussen ruimtes bestemd voor een publieke functie, ruimtes bestemd voor gemeentelijke doeleinden en gedeelde ruimtes. Publieke functies kunnen best ingericht worden in de meest tot de verbeelding sprekende ruimtes. Het gaat dan voornamelijk over de ruimtes waar het schitterende dakgebinte goed zichtbaar is zoals de zuidoostelijke vleugel. De zeshoekige kamertjes van de hoektorens zouden ook betrokken kunnen worden bij een herbestemming van de zolder omwille van de gezellige sfeer.

De publieke ruimtes kunnen gebruikt worden als plek voor workshops voor kinderen en/of volwassenen, in acht houdende dat er weinig natuurlijk licht binnenkomt en hier dus rekening mee gehouden moet worden bij de organisatie van activiteiten. De zolder kan heel gezellig gemaakt worden en leent zich uitstekend voor activiteiten in een sfeervol kader.

De zolderverdieping is ook geschikt voor lezingen, presentaties met al dan niet achteraf een receptie. Dergelijke activiteiten worden best georganiseerd in de grote ruimte in zuidoostelijke (①) en zuidelijke kant (②) van de zolder. Om een drankje te kunnen serveren, dient er wel een bar geïnstalleerd te worden, dit is mogelijk in de ruimtes aan de oostzijde (③). Deze ruimte is erg donker en heeft nood aan een aangepast lichtplan of kan vooral ingezet worden op gezellige winteravonden. Centraal in deze zone is er een afgesloten ruimte (④) die als technische ruimte en berging gebruikt kan worden. Een andere optie is het inrichten van één of meerdere vergaderzalen en/of kantoorruimtes, die al dan niet dubbel gebruikt kunnen worden, door personeel en externe personen. Voor het vaste personeel zouden deze ruimtes als satellietkantoren kunnen dienen. Voor de externe personen kan een formule uitgewerkt worden volgens het principe van de 'co-working space' waarbij een kantoorruimte gehuurd kan worden op een flexibele basis. Er is reeds sanitair aanwezig (⑤). De hoekruimte (⑥) kan gebruikt worden als aparte vergaderruimte. Via de gang en open ruimte (⑦), mogelijk in te richten als vestiaire, zijn alle ruimtes bereikbaar. Twee af te sluiten ruimtes kunnen dienen als extra bergruimte voor de gemeente (⑧).

Voorbeelden van een vlotte toegankelijkheid van meervoudig gebruikte ruimtes

b. Informatieverstrekking/publiekswerking

Ontsluiting heeft niet alleen te maken met toegankelijkheid, maar ook met informatieverstrekking. Door mensen in contact te brengen met de boeiende geschiedenis van het erfgoed in hun omgeving, ontstaat er een breder draagvlak voor dit erfgoed. Het kasteel van Gravin Jeanne is naast een waardevol monument ook het gemeentehuis. Er bestaat dus reeds een speciale band met het gebouw. De link met de geschiedenis van Westerlo is echter niet altijd in de verf gezet: inwoners die het gemeentehuis bezoeken voor administratieve redenen, beseffen niet altijd in wat voor een historisch gebouw ze rondlopen. Hetzelfde geldt voor het gemeentelijk personeel dat er bijna dagelijks vertoeft.

Momenteel zijn er weinig verklarende of informerende elementen (zoals infoborden) te vinden in het kasteel of in het park. Het toevoegen van referenties naar de historiek van het gebouw zou interessant kunnen zijn voor bezoekers en personeel en zorgt zo voor meer kennis over het eigen erfgoed binnen de gemeente. Door de gemeentelijke functie is er veel passage in het kasteel en het park, wat een opportuniteit creeërt voor het verstrekken van informatie bij het binnenkomen en buitengaan van het park en de gebouwen.

Het uitbouwen van een publiekswerking rond de geschiedenis van de plek kan op verschillende manieren: door de plaatsing van infoborden in en rond het kasteel, al dan niet op een interactieve manier of door activiteiten op poten te zetten die bezoekers de mogelijkheid geeft om het gemeentehuis op een andere manier te ontdekken. De infoborden kunnen ingaan op de historiek van de site en haar inwoners en er kunnen oude foto's vergeleken worden met de huidige toestand, opgevat als een 'voor' en 'na'.

Activiteiten die betrekking hebben op de geschiedenis van het kasteel kunnen bijvoorbeeld thematische wandelingen zijn voor specifieke doelgroepen zoals schoolkinderen en senioren, het ontwerpen van een aantal spelletjes voor kinderen gebaseerd op de geschiedenis van het kasteel of infobrochures die bepaalde aspecten van het kasteel belichten. Deze kunnen ter beschikking liggen voor volwassenen en kinderen die wachten op hun afspraak in de inkomhal. Het opzetten van een publiekswerking om het gemeentehuis op een andere manier toegankelijk te maken, kadert ook in de doelstelling om de zolderverdieping (meer) publiek toegankelijk te maken.

DOELSTELLING 7 Voorzien van regelmatig en aangepast onderhoud

a. Regelmatige controle en (tijdelijk) herstel bij vastgestelde gebreken

Naast onderhoud is ook een regelmatige controle en snelle ingreep bij vastgestelde gebreken noodzakelijk. Voor de controle kan men zich beroepen op de diensten van Monumentenwacht. Daarom is het belangrijk dat de verschillende gebouwen van het park vlot toegankelijk worden gemaakt, zowel interieur als exterieur.

b. Onderhoud houten vloeren

De meeste ruimtes in het gemeentehuis hebben een houten vloer. De voormalige ontvangstruimtes en kamers waar de Gravin het meest vertoefde, beschikken over eiken visgraatparket. De ruimtes op de hogere verdiepingen hebben een grenenhouten plankenvloer. De vloeren zijn over het algemeen gaaf bewaard gebleven en zijn erg waardevol. In veel ruimtes, en dan zeker op het gelijkvloers, zijn de vloeren beeldbepalend voor het interieur. Ze dienen dan ook goed onderhouden te worden om ze zo goed mogelijk te behouden.

Een aantal jaren geleden werd door ARAT een adviesnota opgemaakt in verband met het onderhoud van deze vloeren. De nota handelde over de diverse types houten vloeren in het kasteel en hun bouwfysische toestand. Het visgraatparket is verkleurd door UV bestraling en het ontbreken van glans wordt meteen duidelijk wanneer men vergelijkt met vloerdelen die niet blootgesteld werden aan beloping of zonlicht, bijvoorbeeld onder de zitbanken. De vloeren zijn bovendien vergrijsd door beloping en het onderhoud en het uitblijven van een houtverrijkende nazorg.

Op de eerste en tweede verdieping zijn er grenen plankenvloeren die roodbruin werden aangetint, aansluitend op het schrijnwerk van plinten en deuren. In de gangen en vooral in de deuropeningen vertoont deze kleur verkleuring doordat deze is afgelopen. Een onderzoek over de oorspronkelijke afwerkingslagen van de plankenvloeren zou interessant kunnen zijn om te bepalen welk product het beste kan ingezet worden voor een duurzaam en integraal onderhoud van de vloeren. Mogelijk kan er op basis van archiefinformatie de juiste samenstelling van de houtbeits achterhaald worden. Zo niet, zal men in elk geval door de uitvoerder stalen moeten laten zetten. Een oppervlakkige bijkleuring is niet duurzaam dus een beits die diep in de poriën dringt is aangewezen. Hierbij is het zetten van stalen essentieel.

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 06 MAATREGELEN

In dit hoofdstuk wordt een beknopt overzicht gegeven van de te verwachten werkzaamheden in functie van de doelstellingen beschreven in hoofdstuk 5. Ze worden aangevuld met de vaststellingen uit de rapporten van Monumentenwacht en bemerkingen gemaakt in situ. Dringende restauratie- of conservatiewerken die op zeer korte termijn moeten worden uitgevoerd zijn aangeduid met een rood uitroepteken: 🔴 Werken aangeduid met een oranje uitroepteken zijn minder hoogdringend, maar moeten wel op korte termijn uitgevoerd worden, teneinde vervolgschade te vermijden. 🟠

De maatregelen in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de laatste verslagen van Monumentenwacht uit 2018 en eigen bevindingen in situ uit 2019.³⁹ De maatregelen zijn opgesteld volgens onderstaande structuur:

06.01 ANALYSE, MONITORING EN VOORONDERZOEKEN

06.02 NIEUW KASTEEL

06.02.01 Conservatie- en restauratiewerken exterieur

06.02.02 Conservatie- en restauratiewerken interieur

06.02.03 Onderhoudswerken

06.03 HOVENIERSWONING

06.03.01 Conservatie- en restauratiewerken exterieur

06.03.02 Onderhoudswerken

06.03.03 Werken aan directe omgeving

06.04 CONCIERGEWONING

06.04.01 Conservatie- en restauratiewerken exterieur

06.04.02 Onderhoudswerken

06.05 POMPHUIS

06.05.01 Conservatie- en restauratiewerken exterieur

06.05.02 Onderhoudswerken

06.06 KASTEELPARK

06.06.01 Conservatie- en restauratiewerken

06.06.02 Onderhoudswerken

39 MONUMENTENWACHT ANTWERPEN, Bouwkundig inspectierapport, 10405/2018/B.

06.01 ANALYSE, MONITORING EN VOORONDERZOEKEN

(1) Analyse, monitoring & preventie

a. Klimaatbeheersing & -onderzoek

Het klimaat, en dan vooral de relatieve vochtigheid, speelt een grote rol bij het behouden van interieurelementen. Een slecht klimaat geeft aanleiding tot het afschilferen van verflagen, lossende verlijmingen, schade door condensvocht, enzovoort. Grote schommelingen in temperatuur en luchtvochtigheid geven aanleiding tot overmatig werken van houten onderdelen, met barsten en scheuren tot gevolg. De luchtvochtigheid blijft best boven 45% en onder 75%, om respectievelijk uitdroging van materialen en/of schimmelontwikkelingen te voorkomen. Het is aangewezen een grondig klimaatonderzoek uit te voeren en indien nodig het huidige stookregime aan te passen.

b. Opvolging aantastingen door houtborende insecten

De controle van dergelijke aantastingen worden best in de lente of vroegere zomer gemonitord, omdat dit de uitvliegperiode van de kevers is. Ze boren zich een weg naar buiten om weg te vliegen, waardoor kleine hoopjes boormeel als spoor zichtbaar worden, die zo een indicatie zijn van een actieve aantasting. Om nieuwe hoopjes van oude te onderscheiden is het belangrijk goed te ontstoffen voor de lente.

c. Vermijden van schimmel-, zwam- en insectenaantastingen

- I. zorgen voor een gedegen verluchting ⚠️
- II. zorgen voor een goede klimaatbeheersing ⚠️

(2) Stratigrafisch onderzoek

- a. Stratigrafisch onderzoek naar kleur en type oorspronkelijke afwerkingslagen interieur/exterieur
- b. Materiaaltechnisch vooronderzoek naar afwerkingslagen schrijnwerk & bepalen restauratievisie

Stratigrafisch en/materiaaltechnisch onderzoek kan worden aangewend om de kleurstelling en materiaalkeuzes van de interieurinrichting in kaart te brengen, alsook voor het onderzoeken van oude pleister- en verpakketten. Stratigrafisch onderzoek heeft enkel zin op de oudere elementen van het gebouw, dus niet voor alle recentere elementen uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

06.02 NIEUW KASTEEL

afb. 240: De voorgevel van het kasteel

06.02.01 CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKEN EXTERIEUR

(1) Dakbedekking en structuur

a. Controle van mortel herstellingen

Controle nodig van de gescheurde mortelherstellingen vanop een hoogwerker in hoeverre ze nog voldoende verankerd zijn. Verspreid werden er mortelherstellingen uitgevoerd aan monelen, waterlijsten en borstweringen, deze scheuren op een aantal plaatsen in. Aan de monelen betreft dit herstellingen van steenschade veroorzaakt door roestige ingewerkte doken. In hoeverre de herstellingen nog voldoende verankerd zijn, is vanop afstand niet duidelijk. Aan de oostgevel, boven de inkom, werden er door Monumentenwacht enkele losgescheurde stukken van de lijst onder de borstwering weggenomen.

b. Verwijderen van nestmateriaal uit de daklantaarn

Aan de oostelijke zijde in de omgeving van de lantaarn gooien kauwen takjes via de lantaarnopeningen naar binnen. Onderaan de lantaarn ligt er een berg nestmateriaal wat brandgevaarlijk kan zijn.

c. Reiniging van de dakbedekking van de kapel

Ter hoogte van de oostelijke goot zit er een wespennest. Hierdoor kon Monumentenwacht de goot niet controleren en reinigen.

d. Beschadigde leien vervangen

Aan de centrale dakkapel van de oostelijke zijde van het hoofddak en aan de zuidzijde van het dwarse dak aan de noordkant is een lei beschadigd met vochtindringing tot gevolg.

e. Bereikbaarheid en toegankelijkheid van het dak verbeteren

De klimhaken op de hoektorens zijn niet veilig bereikbaar door het ontbreken van ladders tegen het steenwerk.

f. Bereikbaarheid en toegankelijkheid van de zolders verbeteren

De bereikbaarheid van de daken op de hoektorens kan verbeterd worden. De ladder naar de westelijke torenzolder is te kort om de zolder veilig te bereiken. De dakluiken van deze toren zijn niet voorzien van een handgreep noch van een ketting. Hierdoor kunnen de luiken bij het openen wegvallen tijdens het openen. Om de hoektorenzolders te kunnen inspecteren ontbreekt er een voldoende lange ladder in de grote zolder. Het hoofddak noordzijde is bereikbaar via de kleine dakkapellen, maar er ontbreken kleine trapjes om de goot gemakkelijk te kunnen bereiken. Het tapijt voor de noordoostelijke dakkapel belet een vlotte doorgang.

(2) Lantaarn

- a. *De gescheurde stukken natuursteen van de stijlen wegnemen in afwachting van grondig herstel.* ⚠️

Op een aantal plaatsen scheuren de witte natuurstenen stijlen in. Dit wordt veroorzaakt door spanningen ten gevolge van roest in de verankering van de brugstaven. De stukken kunnen wegvallen met een gevaar voor passanten. Aan de kroonlijst lijken ook enkel mortelherstellingen los te scheuren.

- b. *Herstel van de gescheurde stijlen na wegnemen van de oorzaak*

De lantaarn is slechts vanop afstand te inspecteren. Verschillende lantaarnstijlen vertonen scheuren ter hoogte van de verankering van de brugstaven. De scheuren worden veroorzaakt door spanningen ten gevolge van volumetoename door roest in de verankering. Enkele mortelherstellingen lijken los te scheuren.

De brugstaven moeten grondig ontroest en geschilderd worden met de nodige aandacht aan de verankering of ze vervangen door roestvrijstalen exemplaren. De gescheurde stukken natuursteen moeten vervangen worden. De scheurende mortelherstellingen worden best vervangen door een aangepaste kalkmortel, mits de ondergrond grondig voor te behandelen is zodat een goede hechting gegarandeerd kan worden. De mortelherstellingen moeten bijkomend met roestrijstalen schroeven/draad verankerd worden.

(3) Metselwerk en natuursteen

- a. *Natuurstenen elementen van de trapgevel: losgescheurde herstellingen van de witte natuursteen vervangen*

De witte natuurstenen delen werden op verschillende plaatsen hersteld met een restauratiemortel. Voornamelijk aan de oostelijke en westelijke trapgevel van de westertoren en aan een aantal monelen van de ramen scheuren de herstellingen terug in. In hoeverre ze nog voldoende verankerd zijn is niet duidelijk. Aan de voorgevel werden enkele losgescheurde herstellingen van de waterlijst onder de borstwering door ons weggenomen.

- b. *Het voegwerk van de inkomtrap van blauwe hardsteen herstellen met een aangepaste kalkmortel*

Het voegwerk (voornamelijk van de bordessen) is uitgespoeld met vochtindringing tot gevolg. Dit kan op termijn aanleiding geven tot verzakkingen en spanningen in de bakstenen wangen met scheurvorming tot gevolg.

- c. *Verwijderen van ontsierende elementen*

- d. *Herstel van het opgaand muurwerk*

I. *inbinden en herstellen van scheuren*

II. *herstel van lacunes en sterk beschadigde stenen met baksteen naar oorspronkelijk model*

III. *herstel van natuurstenen plint*

- e. *Herstel van het voegwerk* ⚠️

I. *verwijderen van cementopvullingen en voegwerk in cementmortel of sterk cementgedragen voegwerk*

II. *verwijderen van storende invullingen van scheuren*

III. *platvol heropvoegen van sterk verweerde geveldelen in kalkrijke mortel met kleur en samenstelling die aanleunt bij de oude voegen*

- f. *Herstel mortelzomen glas-in-loodramen in kalkrijke mortel*

- g. *Verwijderen van plantgroei in en op metselwerk, voegwerk, voet van de muur* ⚠️

Met uitzondering van de waardevolle muurflora die geen schade veroorzaakt: steenbreekvaren, muurvaren, enzovoort.

(4) Goten en regenwaterafvoeren

- a. *Goten van het dak van de kapel: uitzetstukken plaatsen, scheuren herstellen met soldeer en goot controleren*

De loodbekleding is in goede staat maar vertoont vrij veel ploovorming. Dit is het gevolg van onvoldoende uitzettingsmogelijkheid onder invloed van de thermische werking. Een aantal factoren spelen hierbij een rol:

- de ondergrond moet voldoende glad zijn om het lood vrij te kunnen laten bewegen.
- de gootlengte moet beperkt zijn bij voorkeur door het plaatsen van broekstukken of door het plaatsen van uitzetstukken (beperkt in levensduur).
- de bak moet voldoende groot zijn zodat het lood voldoende ruimte heeft bij het uitzetten zonder dat het gaat plooiën.

Door het uitzetten en krimpen zullen een aantal plooiën scheuren ten gevolge van metaalmoeheid. Een aantal scheuren al opgemerkt in 2014 zijn hersteld met een in coating gedrenkt doek. De meeste herstellingen scheuren terug los.

Aan het hoofddak van de kapel en de zuidelijke bijbouw is er lood gescheurd met vochtindringing tot gevolg. Alle lekken werden door ons met een coating gedicht. Dit is slechts een tijdelijke oplossing gezien de oorzaak niet is weggenomen.

- b. *Waterdichting van de regenwaterafvoer*

De kraag van de loden tapbuis in de noordwestelijke hoek van het hoektorentje aan zuidzijde dient aangeklopt te worden zodat het waterdicht aansluit met de blauwe hardstenen ondergrond. De loden kraag van de tapbuis sluit niet waterdicht aan met de blauwe hardstenen ondergrond, momenteel zonder nadelige gevolgen.

(5) Buitenschrijnwerk

Het schilderwerk van ramen, rolluiken, deuren, dakkapellen en boordplanken is doorgaans schraal en bladdert aan de bovenverdiepingen van de torens en ter hoogte van zolderverdiepingen sterk af waardoor het houtwerk verweert. Aan een aantal ramen vertoont het schilderwerk blaasvorming, naar verluidt vanwege een chemische reactie tussen oude vernislagen en het huidige verfsysteem. Vermoedelijk is de verf weinig dampdoorlatend.

Verder zijn er verschillende plaatselijke problemen: een stijl van de noordwestelijke dakkapel is ingerot. De boordplanken van de goten zijn op verschillende plaatsen ingerot. Dit wordt veroorzaakt door het druiwater van een slechte gedetailleerde gootrand. Enkele ramen zijn verstevigd met winkelhaken wat momenteel voldoet. Een aantal ramen sluit niet winddicht aan. Hier en daar is de stopverfaanwerking met de beglazing weggevallen. De waterlijst van een traptorenraam begint weg te vallen. Om verdere degradatie van de boordplanken te voorkomen moet de detaillering van de gootrand aangepast worden.

- a. *Vervangen van alle ingerot houtwerk*

- b. *De weggevallen stopverfaanwerking met de beglazing vernieuwen*

- c. *Een aantal ramen aanpassen zodat ze winddicht aansluiten*

- d. *Het verschraald schilderwerk schuren*

- e. *De afgebladderde delen schuren tot op het gezond houtwerk*

- f. *Alle houtwerk onstofften en ontvetten*

- g. *Het schilderwerk vernieuwen met een in meerdere lagen dampopen verfsysteem*

- h. *Afwerken van de buitenluiken in historisch verantwoorde kleur/vernis (ademende afwerkingslagen gebruiken)*

06.02.02	CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKEN INTERIEUR	06.02.04	ONDERHOUDSWERKEN
(1)	Preventie en behandeling van aantastingen door zwammen en houtborende insecten <i>a. Preventie schimmel- en zwamvorming</i> ⚠️ Op zolder en in de kelder worden op de grond een aantal materialen opgestapeld waaronder kartonnen dozen en houten elementen. In combinatie met een vochtig klimaat vormen zulke materialen gevaar voor zwamvorming. De materialen opruimen en de ruimtes goed ventileren is hiervoor al een verbetering. <i>b. Bestrijding aantasting huisboktor</i> ⚠️ De larven van de huisboktor zijn redelijk groot van formaat en zijn in staat de binnenzijde van houten balken helemaal weg te vreten, terwijl er aan de buitenzijde van de houten onderdelen maar weinig schade op te merken is. De uitvliegopeningen van de huisboktor zijn ovaalvormig en zo’n 6 à 10 millimeter breed. Boktors komen enkel voor in naaldhout, ze verkiezen warme plaatsen zoals de dakkap van een gebouw.	(1)	Opvolging en controle <i>a. Vijfjaarlijkse visuele inspectie door Monumentenwacht (exterieur en interieur)</i> <i>b. Opstellen van een onderhoudsplan door eigenaar/ beheerder</i> <i>c. Snelle ingreep bij vastgestelde gebreken of beschadigingen</i> <i>d. Punctueel herstel waar nodig</i> <i>e. Tijdig opstellen van en onderhoudsdossier en aanvraag nodige premies</i> <i>f. Jaarlijkse inspectie op aanwezigheid van houtborende insecten (lente of zomer)</i>
(2)	Traptoren <i>a. De houten spil van de trap in de westertoren opnieuw verbinden met het bordes</i> ⚠️	(2)	Actualisatie en jaarlijkse controle bliksembeveiliging <i>a. Controle van de bliksembeveiliging door een erkend controleorgaan</i>
(3)	Afwerking en inrichting <i>a. Herstel van het beschadigd pleister- en steenwerk in de westertoren</i> ⚠️ In enkele torenruimtes is het pleisterwerk sterk beschadigd ten gevolge van oude lekken. <i>b. Herstel van het steenwerk rondom de ramen van verschillende hoektorens</i> <i>c. Herstel en restauratie van de houten vloeren op alle verdiepingen</i> <i>d. Restauratie van de interieurafwerking van de hoektorentjes</i> <i>e. Restauratie van het binnenschrijnwerk op alle verdiepingen</i>	(3)	Actualisatie en jaarlijkse controle branddetectie- en bestrijdingsmiddelen
(4)	Configuratie van de ruimtes <i>a. Herinrichting van de zolderverdieping</i> <i>b. Herinrichting van de kelderverdieping (verwijderen van de ruimteverstoringen)</i> <i>c. Verwijderen van moderne plafonds op het gelijkvloers op termijn</i>	(4)	Voorzien van een regelmatig en aangepast onderhoud exterieur <i>a. Jaarlijkse visuele controle van onderhoudsgevoelige elementen (bv. kroonlijsten)</i> <i>b. Periodiek onderhoud van de erfgoedelementen</i> <i>c. Nazicht hechting verflagen, herstellen indien nodig</i> <i>d. Periodiek onderhoud buitenschrijnwerk (controle afwerkingslagen, reiniging, controle en smeren van hang- en sluitwerk)</i> <i>e. Vernieuwen van gebarsten of weggevallen beglazing</i> <i>f. Vernieuwen van verduurde mastiek</i> <i>g. Reiniging van goten en dakaansluiting</i> <i>h. Snel herstel van lekkages in dak, goten en regenwaterafvoer</i> <i>i. Terugplaatsen van verschoven leien</i> <i>j. Onderhoud van ijzeren onderdelen (reinigen, ontroesten, schilderen)</i>
06.02.03	VERBETERINGSWERKZAAMHEDEN	Onderhoud begint met het schoonmaken van vervuilingen, omdat deze vaak aanleiding geven tot gevolgschade. Men moet zich engageren verstopte regenwaterafvoeren, goten en zalinggoten tweemaal per jaar schoon te maken. Het schrijnwerk moet regelmatig gepoetst worden, zodat schade snel kan worden opgemerkt en de condensatiegaatjes niet meer dichtslibben. Een aantal materialen zijn onderhoudsgevoelig en zullen na periodieke controle regelmatig hersteld moeten worden. Denken we bijvoorbeeld aan de verflagen van het buitenschrijnwerk, ander houten schrijnwerk of het ijzeren hekwerk. Onderhoudsschilderwerken kunnen uitgevoerd worden met vrijstel van toelating, mits ze voldoen aan onderstaande technische beschrijving:	
(1)	Verbeteren thermisch comfort en binnenklimaat <i>a. Uitvoeren energie-audit door erkend onderzoeksbureau</i> <i>b. Onderzoek naar mogelijkheden voor het plaatsen van restauratiebeglazing met verbeterde thermische eigenschappen met respect voor de erfgoedwaarde van het schrijnwerk</i> <i>c. Verbeteren tocht dichting te behouden schrijnwerk</i> <i>d. Mogelijkheid onderzoeken tot isoleren vloer gelijkvloerse verdieping</i> <i>e. Mogelijkheid tot isoleren zoldervloer</i> <i>f. Zorgen voor goede verluchting, die geen impact heeft op het gevelbeeld: geen verluchttingsroosters in ramen, gevels,...</i> <i>g. Onderzoek naar mogelijkheden voor een nieuwe of aangepaste verwarmingsinstallatie</i>	1) Materiaal: - De gebruikte materialen zijn onderling met de staat van de ondergrond verenigbaar; - De kleuren van de deklaag zullen overeenkomen met de kleur van de bestaande toestand, of worden door de architect bepaald aan de hand van NCS- en/of RAL-kleurkaarten in een kleur die zo dicht mogelijk aanleunt bij de oorspronkelijke; - De aannemer kan gevraagd worden om op voorhand de nodige stalen aanbrengen; - De gebruikte grondverf en lakverf moeten acrylaatdispersieverven zijn, met hoge waterdampdoorlatenheid, hoge elasticiteit, was- en schrobvast, onverzeepbaar en te verwerken met borstel. De verf zal vrij zijn van alle in water oplosbare lijmstoffen en mag niet met water verdund worden; - Indien lacunes, kleine gaatjes en naden gemastikeerd moeten worden dient men dit te doen met plamuur, bestaande uit 100% acrylaatvulstof voor buitengebruik. Na mastikeren wordt het schrijnwerk terug afgeschuurd en afgestoft.	
(2)	Verbeteren brandveiligheid en inbraakbeveiliging		

- 2) Uitvoering:
- De bepaling van de T.V. 249 zijn van toepassing;

-

De materialen worden verwerkt volgens de richtlijnen van de fabrikant, o.a. de verwerking, de laagdikte, het rendement en de droogtijden;

-

De schilderwerken mogen slechts uitgevoerd worden wanneer de buitentemperatuur minstens 5°C en de relatieve vochtigheid maximaal 80% bedraagt en de vochtigheid van het hout lager is dan 18%. De temperatuur mag lager zijn en/of de relatieve vochtigheid hoger wanneer dit uitdrukkelijk door de fabrikant van de verven wordt toegelaten;

-

Na onderzoek van de ondergrond worden de voorbereidende werken uitgevoerd, zijnde:

» stoppen met aangepaste overschilderbare kit

» afschuren en afstoffen

» isoleren van harszakjes en knoesten en volledig behandelen met een schimmeldodend product van harshout

» het aanbrengen van één grondlaag gevolgd door schuren, afstoffen, kitten en opschuren

-

Indien tijdens de voorbereidende werken van de schilderwerken zou blijken dat de onderdelen aangetast of verrot zijn, zullen de werken onderbroken worden en het schrijnwerk eerst hersteld worden. Het herstellen van schrijnwerk is geen deel van de werken vrijgesteld van toelating, tenzij het over minimale beschadigingen gaat;

-

De aannemer beschermt met de meest doeltreffende middelen alle andere constructie-elementen;

-

Alle aflijningen zijn perfect rechthoekig;

-

De verflaag bestaat uit een grondlaag, een tussenlaag en een deklaag. Vóór elke verflaag wordt geschuurd en afgestoft;

-

Na het beëindigen van de schilderwerken wordt de verf opgeruimd, afplakkingen verwijderd, alles opgekuist en ontdaan van vlekken en spatten.
- (5)

Goten en regenwaterafvoer

Ontstoppen en reinigen van de goten en vergaarbakken om verstopping van afvoeren door groen of door dierlijk afval, met overlopende goten tot gevolg, te voorkomen.

Tijdens de inspectie van Monumentenwacht in 2017 werd een wespennest vastgesteld in de goot van het dak van de kapel. Er dient op regelmatige wijze gecontroleerd te worden op wespennesten en andere elementen die verstopping van de goten kunnen veroorzaken.

(6)

Metalen onderdelen

Periodiek onderhoud van alle ijzerwerk

Reinigen en herschilderen van alle ijzeren onderdelen zoals bekroningen, diefijzers, brugstaven, luifels, muurankers, verluchttingsroostertjes en standpijpen. Het ijzeren hekwerk bovenop het dwarse dak zuid en de luifel boven de achteringang aan de westertoren vertonen plaatselijk beginnende roestvorming. Het schilderwerk tijdig schuren, ontstoffen/ontvetten en schilderen, dit om materiaalverlies en steenschade door spanningen ten gevolge van roest te voorkomen.

(7)

Voorzien van een regelmatig en aangepast onderhoud interieur

Jaarlijkse visuele controle van onderhoudsgevoelige, waardevolle elementen (bv. schilderwerken, pleisterlagen, beslag,...)

Periodiek onderhoud van de verschillende ruimtes (reinigen, opruimen en verluchten)

Ontstoffen van wanden en plafonds

Ontstoffen zolder

Reiniging vloeren

Voorzien van degelijke verluchting in kelderruimte

Periodiek onderhoud binnenschrijnwerk (controle afwerkingslagen, reiniging, smeren van hang-en sluitwerk)

06.03	HOVENIERSWONING afb. 241: De voorgevel van de hovenierswoning
06.03.01	CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKEN a. Restauratie van het woonhuis b. Restauratie van de bijgebouwen c. Restauratie van de serre
06.03.02	ONDERHOUDSWERKEN (1) Onderhoud aan groen a. Onderhoud van de boomgaard b. Onderhoud van de moestuin
	(2) Periodieke controle en onderhoud branddetectie en -bestrijdingssystemen (3) Opstellen onderhoudsplan Dit kan na afronding van de restauratiewerken worden toegevoegd aan dit beheersplan.
	(4) Daken a. Terugplaatsen verschoven en gebroken leien (pannen voor het bijgebouw) b. Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk c. Nazicht en herstel loodaansluiting dakvlakken en schoorsteen d. Herschilderen houten kroonlijst e. Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren f. Ontroesten en herschilderen metalen onderdelen g. Punctueel herstel beschadigingen aan hardstenen dorpels
	(5) Gevels a. Heropvoegen uitgespoeld voegwerk in kalkrijke mortel b. Behoud zichtbaar baksteenmetselwerk gevel c. Herschilderen gevelankers
	(6) Schrijnwerk a. Schoonmaken van het schrijnwerk b. Punctueel herstel lacunes verflagen c. Herschilderen van het schrijnwerk d. Smeren hang- en sluitwerk

134 | ARAT architecten

584A Kasteelpark Westerlo | 135

06.04 CONCIERGEWONING

afb. 242: De voorgevel van de conciërgewoning

06.04.01 CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKEN

- a. Restauratie van de conciërgewoning

06.04.02 ONDERHOUDSWERKEN

- (1) Periodieke controle en onderhoud branddetectie en -bestrijdingssystemen
- (2) Opstellen onderhoudsplan

Dit kan na afronding van de restauratiewerken worden toegevoegd aan dit beheersplan.

(3) Uniform en gemeenschappelijk beheer van het zichtbare

Het uniforme karakter van de verschillende bijgebouwen in het park is een belangrijk erfgoedkenmerk. Dit moet men in de toekomst verderzetten door de gevels op een uniforme manier te beheren teneinde versnippering van het gevelbeeld tegen te gaan.

(4) Daken

- a. Terugplaatsen verschoven en gebroken leien
- b. Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk
- c. Nazicht en herstel loodaansluiting dakvlakken en schoorsteen
- d. Herschilderen houten kroonlijst en windveren
- e. Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren
- f. Ontroesten en herschilderen metalen onderdelen
- g. Punctueel herstel beschadigingen aan natuurstenen onderdelen

(5) Gevels

- a. Heropvoegen uitgespoeld voegwerk in kalkrijke mortel
- b. Behoud zichtbaar baksteenmetselwerk gevel
- c. Herschilderen gevelankers

(6) Schrijnwerk

- a. Schoonmaken van het schrijnwerk
- b. Punctueel herstel lacunes verflagen
- c. Herschilderen van het schrijnwerk
- d. Smeren hang- en sluitwerk

06.05 POMPHUIS

afb. 243: Het pomphuis

06.05.01 CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKEN

- a. Restauratie van het pomphuis
- b. Herinrichting van het interieur van het pomphuis voor een nieuwe functie of herstel van de oude functie

06.05.02 ONDERHOUDSWERKEN

- (1) Periodieke controle en onderhoud branddetectie en -bestrijdingssystemen
- (2) Opstellen onderhoudsplan

Dit kan na afronding van de restauratiewerken worden toegevoegd aan dit beheersplan.

(3) Uniform en gemeenschappelijk beheer van het zichtbare

Het uniforme karakter van de verschillende bijgebouwen in het park is een belangrijk erfgoedkenmerk. Dit moet men in de toekomst verderzetten door de gevels op een uniforme manier te beheren teneinde versnippering van het gevelbeeld tegen te gaan.

(4) Daken

- a. Terugplaatsen verschoven en gebroken leien
- b. Nazicht en herstel aansluitingen dak en opgaand muurwerk
- c. Nazicht en herstel loodaansluiting dakvlakken en schoorsteen
- d. Herschilderen houten kroonlijst en windveren
- e. Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren
- f. Ontroesten en herschilderen metalen onderdelen

(5) Gevels

- a. Heropvoegen uitgespoeld voegwerk in kalkrijke mortel
- b. Behoud zichtbaar baksteenmetselwerk gevel
- c. Herschilderen gevelankers

(6) Schrijnwerk

- a. Schoonmaken van het schrijnwerk
- b. Punctueel herstel lacunes verflagen
- c. Herschilderen van het schrijnwerk
- d. Smeren hang- en sluitwerk

06.06	KASTEELPARK
06.06.01	CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKEN
(1)	Behoud van het kasteel en kasteelpark als geheel <i>a. Historische paden renoveren en vernieuwen</i> <i>b. Herstel en behoud van het gazon van het voorplein (‘Bowling green’)</i> <i>c. Kasseiverharding rond ‘bowling green’ renoveren</i>
(1)	Verwijderen/aanpassen van storende elementen <i>a. Antiparkeermaatregelen buiten de parkeerzones</i> <i>b. Heraanleg parkeerzones rond het ‘Nieuw Kasteel’</i> <i>c. Verwijderen houtopslag, heesters en minder waardevolle bomen</i>
(2)	Herstel van beeldbepalende elementen <i>a. Aanplant van nieuwe bomen en heesters en onderbegroeiing</i> <i>b. Behoud en aanplant van hagen</i> <i>c. Herstel van de dreven</i> <i>d. Heraanleg van de ontsluitingsweg naar de sportzone</i> <i>e. Afkoppelingswerken voor hemelwater</i> <i>f. Herstel historische toegangspoorten</i> <i>g. Restauratie van de bakstenen tuinmuur</i> <i>h. Voeding van de vijver (afkoppelingsprojecten, pomphuis,...)</i>
(3)	Nieuwe inrichting van het kasteelpark <i>a. Aanleg van een nieuwe parkeerzone naast het kasteel</i> <i>b. Ontwerp en installatie van een overdekte fietsenstalling achter het kasteel</i>
06.06.02	ONDERHOUDSWERKEN <i>a. VTA onderzoek en gepaste onderhoudsmaatregelen aanwezige waardevolle bomen</i> <i>b. Onderhoud van hagen en groen</i> <i>c. Onderhoud van de vijver</i> <i>d. Behoud van het Mariabeeld</i> <i>e. Verwijderen van exoten</i> <i>f. Maaien van gazon</i>

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 07

VOORSTEL OPVOLGING EN EVALUATIE

In afwachting van de restauratie van een aantal gebouwen zullen enkele dringende onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd moeten worden, die zich vooral situeren in de dakbedekking en regenwaterafvoer. De periodieke controle door Monumentenwacht zal worden verdergezet. Voor de bouwdelen die in goede staat verkeren zal een vijfjaarlijkse controle volstaan, voor bouwdelen in slechte staat wordt een frequentere inspectie aangeraden. Op basis van de rapporten van Monumentenwacht of andere periodieke controles zal er strikt toegezien worden op de kleinste defecten en onderhoudsperikelen, zodat er op korte termijn een standaardpremie kan worden aangevraagd om defecten zo snel mogelijk te herstellen in plaats van te wachten tot de volgende grote restauratieronde. Het is wenselijk om deze rapporten over te maken aan Erfgoed, met een nota waarin wordt aangegeven op welke wijze hieraan verholpen zal worden. Ook indien er geen interventie nodig is, mag dit gemeld worden aan de administratie als bewijs van de permanente monitoring van het kasteel, de bijgebouwen en het park.

In de komende jaren zullen er ongetwijfeld enkele restauratiewerken moeten gebeuren. Voor onderhouds- en restauratiewerken op kleinere schaal kan er jaarlijks een erfgoedpremie aangevraagd kan worden, zowel voor exterieur als voor interieur. Na toekenning van de erfgoedpremie moet de bouwheer zich engageren om de werken te laten uitvoeren en de opvolging te organiseren volgens de richtlijnen van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

De ingrepen qua herinrichting op maat van het programma en de ontsluiting van de gebouwen vallen buiten de subsidie van Erfgoed. Om niet betoelaagde ingrepen in te plannen is het essentieel dat deze ook worden begroot en gepland. Wanneer er wordt overgegaan tot het uitwerken van herinrichtingsplannen, is het opstarten van een werkgroep die dit in goede banen leidt is, een goede eerste stap. In deze werkgroep kunnen best de volgende partijen opgenomen worden, die 1 à 2-maal per jaar een evaluatieronde kunnen voorzien:

- Erfgoedconsulent van het Agentschap Onroerend Erfgoed, bouwkundig & landschappelijk erfgoed
- Politieke vertegenwoordiging door de schepen van Cultuur, Patrimonium en Erfgoed
- Vertegenwoordiging van het gemeentebestuur Westerlo (Technische Dienst)

Specifieke restauratie- en onderhoudswerken blijven de voornaamste reden tot overleg om de te treffen maatregelen te kunnen plannen, te controleren en indien nodig in de volgende 24 jaar bij te sturen. Maar ook algemene, regelmatige onderhoudswerken en monitoring heeft baat bij een goed overleg tussen alle partijen die bij het beheer van het kasteel en het kasteelpark betrokken zijn. Bovendien worden best de noodzakelijke onderhoudswerken en restauratieve interventies met behulp van het aanvragen van alle mogelijke premies georganiseerd in nauw overleg met deze subsidiërende overheden.

Aangezien de betoelaging nooit voor 100 procent de kosten zal dekken, zal er door het gemeentebestuur onderzocht moeten worden op welke wijze kredieten kunnen gevonden worden voor deze budgetaire bijpassing en ondersteuning van de beheerswerken. In dat opzicht zou men in opvolging van het beheersplan ook best een begeleidend budgettair meerjarenplan opmaken met een raming van de te verwachten investeringen.

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 08

BIJLAGEN

Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt	zie hoofdstuk 01.01, p. 11
Lijst van geplande werkzaamheden	bijlage 1
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	bijlage 1
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	bijlage 2
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	n.v.t.
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	n.v.t.
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	n.v.t.
Lijst cultuurgoeederen	n.v.t.
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na WOI	n.v.t.
Bibliografie	zie hoofdstuk 09.01, p. 151
Extra bijlage (bvb. foto's, ...)	n.v.t.

Bijlage 1 - Lijst der werken

Zie aparte bijlage: 1_Lijst-der-werken.pdf

Westerloo Nieuw Kasteel
Le nouveau Château

HOOFDSTUK 09

BIBLIOGRAFIE

09.01 LITERATUUR

- ARREN P., Van kasteel naar kasteel, III, Kapellen, 1989, p. 263-268.
- COOMANS, T., ‘Pierre Langerock (1859-1923), architecte et restaurateur néogothique’, in Revue des archéologues et historiens d’art de Louvain, 1991, 24, p. 117-140.
- GEMEENTEBESTUUR WESTERLO EN HEEMKRING ANSFRIED WESTERLO VZW, 2011: 100 jaar Kasteel Gravin Jeanne de Merode.
- Het kasteel van gravin Jeanne de Merode, Opleiding tot gids: 8, 15, 22, 29 maart 1995.
- MACOBO, Beheersplan “Nieuw Kasteel”,
- Nota aanduiding van ankerplaats ‘De Grote Nete van Zammel tot Zoerle, Beeltjens en de depressie van Goor-Asbroek’, IOK plangroep, 26 juni 2006, Gemeentelijk ruimtelijk structuurplan Westerlo.
- VERREZEN R., Gravin Jeanne de Merode en haar kasteel, Heemkring Ansfried Westerlo v.z.w., Jaarboek 1983, p. 35-48.
- OOSTERHOFF, J., ARENDS, G.J., VAN ELDIK, C.H. NIEUWMEIJER, G.G., Bouwtechniek in Nederland 1: Constructies van ijzer en beton. Gebouwen 1800-1940. Overzicht en typologie, Delftse Universitaire Pers / Rijksdienst voor de monumentenzorg, 1988.

09.02 ARCHIEFBRONNEN

09.02.01 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED

- Beschermingsdossier: Diverse documenten en foto’s over het kasteel, de bijgebouwen en het park.
- Restauratiedossier: Diverse documenten en foto’s over het kasteel, de bijgebouwen en het park.

09.03 ONLINE BRONNEN

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Kasteel van gravin Jeanne de Merode [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/41203>.
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be/themas/14087>.
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Monument Graaf Henri de Merode [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/214972>.
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Dreven in Westerlo en Herselt [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301571>.
- Pierre Langerock: <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/persoon/3241>.
- www.geopunt.be
- www.geoportaal.be
- www.cartesius.be

